

Una beata i un capellà

En aquest poble una n'hi ha,
que cada vespre que cada vespre

...
Que cada vespre va a confessar.

Ella fa veure que hi va per Déu
Hi va per veure mossan Andreu.

Mossan Andreu n'és el seu consol.
Li'n tira polvos, li'n tira polvos.
Mossan Andreu n'és el seu consol.
Li'n tira polvos a.n al llençol.

Dintre al llençol hi varen trobar
una beata, una beata.
Dintre el llençol hi varen trobar
una beata i un capellà.
(PE-10, pp. 1868-1869).

"I al cap de (temps) a.n a l'iclésia una... com una criatura (...), que s'assemblava a mossan Andreu (riu). (Aquestes cançons) les a.senties de la gent i les aprenies de canaia. El crio el tenien a l'iclésia; diríem, es va morir, eh! (A) tres anys, em sembla. I llavors que deien, que s'assemblava a mossan Andreu" (PE-10, p. 1883)

El caçador

A)

Una matinada fresca
me'n vaig anar a caçar,
no en trobo caça ninguna
...

I una pastora en vaig trobar
que dormideta n'està.
En vaig collir un ram de violes
i al pit les hi vaig posar.

Les violes eren fresques
i la pastora es despertà.
-"Què hi veniu a cercar jove
què hi veniu aquí a cercar".

-"En vinc a buscar l'amor vostra,
si me la voleu donar".

-"Demaneu-la a.n als meus pares
i a.n al meu germà
i al meu unclo capellà.
Si ells us.a la donen,
per ben donada serà".
(PE-10, p. 623).

B)

I una mantinada fresca
oh, lailà,
quina fresca hi feia,
me'n en vaig anar a caçar,
oh, lailà, quina fresca hi fa.

No en trobo caça ninguna,
oh, lailà, quina fresca hi feia,
per poguer-li io tirar,
oh, lailà, quina fresca hi fa.

En trobo una pastoreta,
oh, lailà, quina fresca hi feia,
que en guardava el bestiar,
oh, lailà, quina fresca hi fa.

La trobo adormideta,
oh, lailà, quina fresca hi feia,
no la'n goso despertar,
oh, lailà, quina fresca hi fa.

Ia en cullo un ram de violes,
oh, lailà, quina fresca hi feia,
i al pit les hi vaig posar,
oh, lailà, quina fresca hi fa.

Les violès n'eren fresques,
oh, lailà, quina fresca hi feia,
la pastora es despertà,
oh, lailà, quina fresca hi fa.

- "Què hi veniu a buscar jove?
oh, lailà, quina fresca hi feia,
què hi veniu aquí a buscar?
oh, lailà, quina fresca hi fa".

- "Vinc a buscar l'amor vostra,
oh, lailà, quina fresca hi feia,
si me la voleu donar,
oh, lailà, quina fresca hi fa".

- "Demaneu-la a.n al meu pare,
oh, lailà, quina fresca hi feia,
i també a.n al meu germà,
oh, lailà, quina fresca hi fa.

"I també a la tia monja,
oh, lailà, quina fresca hi feia,
i al senyor (1) oncle capellà
oh, lailà, quina fresca hi fa.

"Que si ells us.a la donen,
oh, lailà, quina fresca hi feia,
per ben donada serà,
oh, lailà, quina fresca hi fa".

- "Me'n direu gentil pastora,
oh, lailà, quina fresca hi feia,
de qui és el bestiar,
oh, lailà, quina fresca hi fa".

- "Les oelles són del pare,
oh, lailà, quina fresca hi feia,
i els cabrits del meu germà,
oh, lailà, quina fresca hi fa".

"Les cabretes en són meves,
oh, lailà, quina fresca hi feia,
i els moltons del rabadà,
oh, lailà, quina fresca hi fa".

(1) Pronuncia la "r" final.

El cant dels ocells

A)

Cantava lo Pituliu:
-"Ocells, ocells veniu
a festejar l'aurora".
La merla, xiulant,
l'anava rodejant
a la millor senyora.

...

Anecs i capons,
gallines i tudons
en temen aquestes festes.
Les gallines i galls
també en tenen treballs,
se'ls tacunen les crestes.⁶

La perdiu a.m un plat
n'és menjar delicat
amb sal i pebre

...

Cantava lo bitxac:
-"Que negre és el manyac

..."

(PE-07, p. 464)

"La mare la sabia tota. Ui, io la sabia molt, perquè la mare me la cantava. De canaia sempre deia: "Canteu-me la cançó dels ocells". Ens,a la cantava. La mare les,a sabia molt. De Nadal" (PE-07, p. 464).

B)

En veure despuntar
la millor lluminaire
la nit més ditxosa,
los aucells cantant
l'anaven festejant
amb la veu melindrosa.

Cantava la perdiu:
-"Me'n vaig a fer (1) lo niu
dintre aquella establia,
per veure lo Infant
com està tremolant
en braços de Maria".

La garsa, griva i gaig
diuen: -"Ia ve lo maig".
Respon la cadenera:

⁶ Respecte a les crestes, una informant diu: "Com que les peien, pobres" (PE-09, p. 464).

- "Tot arbre reverdeix,
tota planta floreix
com si en fos primavera".

Cantava lo cotoliu:
- "Aucells veniu
i a festejar (1) l'aurora".
La merla, xiulant,
l'anava rodejant
a la millor senyora.

Cantava el passarell:
- "Hermós és lo bell,
lo Infant de Maria".
Dient alegre tort:
- "Vençuda n'és l'amor (mort),
naix la vida mia".

Cantava lo rossinyol:
- "Hermós és com lo sol
brillant com una estrella".
Dient; - "Jesús ia és nat,
per traure'ns del pecat
i dar-nos alegria".

Cantava lo cotoliu:
- "Me'n vaig a fer lo niu
dintre aquella establia,
per veure lo Infant
com està tremolant
en braços de Maria".

Anecs i capons,
becades i tudons
temen aquestes festes.
Gallines i galls
també en tenen treballs,
i els tremolen les crestes.
(PE-10, p. 624).

(1) Pronuncia a "r" final.

Cargol, treu banya

A)

Cargol, cargol, treu banya,
puja a la muntanya.
Cargol, cargol bové,
io també vindré.
(PE-07, p. 771).

B)

Cargol, treu banya,
puja a la muntanya.
Cargol, molt bé.
Io també a.hi vindré.

Allà sempre n'és festa
i el sol se n'entra al cor.
Esclata la ginesta
tota dorada d'or.
La xica farigola
floreix arreu, arreu.
I el sol s'engerigola (?)
i... -no sé què-
i el fill de Déu.

Cargol, treu banya,
puja a la muntanya.
Cargol, molt bé.
Io també a.hi vindré.
(PE-01, pp. 2075-2076)

"(Agafaven cargols i els feien llaurar). I, així, el cargol, si 'nava llaurant, dèiem: "Veus? Ara, sí, que creu". I anàvem cantant el cargol treu banya" (PE-01, p. 2076).

CARGOL TREU BANYA

Handwritten musical notation for the song "Cargol Treu Banya". The notation is on two staves. The first staff starts with a treble clef, a 2/4 time signature, and a key signature of one sharp (F#). The melody consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the notes: "Car- sol car- sol treu ba- nya, pu- ja la mun- ta- nya, car-". The second staff continues the melody with lyrics: "sol car- sol molt bé io tam- bé vin- dré!". There are some handwritten annotations, including an upward arrow above a note and a downward arrow below a note. The notation ends with a double bar line. The reference "(PE-07)" is written at the end of the second staff.

EL CASTELL DE NARBONA

Donya Aurora se'n passeja *por una sala muy grande*, pentinant sa cabellera i rentant sa cara blanca. Una veïna d'allà li'n pregunta si li agrada ser¹ casada. -"Més m'agradaria a mi ser-ne en casa dels meus pares, perquè en seria assistida de criats i de criades i aquí sola m'haig d'estar amb una mala sogra rara."² La traïdora de la sogra tot això s'ho escoltava. -"Ves-te'n, ves-te'n donya Aurora a casa dels teus pares, que allà seràs assistida de criats i de criades i aquí sola t'has d'estar amb una mala sogra rara." Cap d'un quart que n'era fora, Don Alfonso arribara. -"A on.t és la donya Aurora, que no la veig en tot casa?" -"Ella se n'ha volgut anar i a casa dels seus pares, que allà en serà assistida de criats i de criades i aquí sola s'ha d'estar amb una mala sogra rara. I també m'ha dit de tu, que si n'ets fill d'un drapaire." -"Ai mare, si això és veritat, de seguit vaig a matar-la." I don Alfonso, al sentir això, ia mana un dels criats, que li'n gorneixin el *caballo*, que no li'n gorneixin el més gros ni tampoc el més petit, que li'n gorneixin el mitjà, que en corre més que el diable. El cavall de tant que corria, les pedres en foguejaven. I en arribar a la casa, demana on.t és la donya Aurora. Un dels criats...³ (que el va rebre diu): -"N'és a dalt al llit, que n'ha nascut un nen ara." Ia en *manda* que la treguin, que la facin baixar, i se l'emporta. I és a mig camí... que la vol matar⁴. -"Enrera, enrera lo punyal. Enrera, enrera lo meu pare." -"Ara me'n diràs, fill meu, quina paga mereix ta mare." -"La paga que mereix ma mare és ser-ne al llit ben acollada i ser-ne assistida de criats i de criades." -"I ara em diràs, fill meu, quina paga mereix la teva via." -"La paga que mereix la meva àvia, és ser-ne aparedada al capdavall de l'escala. Que els criats i criades, con passin, tots li escupin la cara."⁵ (PE-10, pp. 4 i 619-620).

"Donya Aurora, io em sembla (que deien). Sé que aquesta, la mare la cantava. L'havia apresada amb la mare. I deia que era el castell de Narbona, i ella deia donya Aurora, perquè presenta que és la reina la que se n'ha anat allà per jove" (PE-10, p. 618).

¹ Pronuncia la "r" final.

² Aquí l'informant fa un parentesi i diu: "Perquè el seu home el tenia sempre fora, era el rei..."

³ Aquí la memòria de l'informant comença a fallar.

⁴ La memòria de l'entrevistat continua fallant: "Casibé com un miracle, perquè el nen era eixint de néixer (i ja parlava)."

⁵ Acaba dient: "Hi ha altres coses entremig, que no me'n recordo, però era una cançó, que em 'via ensenyat la mare. Era això, que les joves i les sogres i les joves no s'avenen."

Collint violetes

A)

Collint violetes
algun gesamí
cantava amoretes
diumenge al matí.

L'aurora en volia
per son rossinyol,
io li'n responia:
-"Ding, dong,
io en sóc de Maria".
(PE-10, p. 584)

B)

Collint violetes
amb un gessamí
cantava amoretes
diumenge al matí.

L'aurora en volia
per son rossinyol,
io li responia:
-"Ding, dong,
io sóc de Maria".
(PE-01, p. 2065)

Con el pare no té pa

A)

Con el pare no té pa,
la canaia, la canaia,
con el pare no té pa,
la canaia fa ballar.

Con el pare no té vi,
la canaia, la canaia,
con el pare no té vi,
la canaia fa morir.
(PE-07, p. 773)

B)

Con el pare no té pa,
la canaia, la canaia,
con el pare no té pa,
la canaia fa ballar.

Con el pare no té vi,
la canaia, la canaia,
con el pare no té vi,
la canaia fa dormir.
(PE-01, p. 2081)

CON EL PARE NO TÉ PA

Handwritten musical notation for the song "CON EL PARE NO TÉ PA". The notation is written on two staves. The first staff begins with a treble clef and a 4/4 time signature. The melody consists of eighth and quarter notes, with 'x' marks above the notes indicating fingerings. The lyrics are written below the notes: "Con el pa-ne no té' pa, la ca-na-lla. la ca-na-lla, con el". The second staff continues the melody and lyrics: "pa-ne no té' pa, la ca-na-lla fa ba-llar!". The piece ends with a double bar line and the reference "(PE-01)".

Corrandes de casament¹³

Apa nois, vinga la gresca,
apa nois, vinga la gresca,
cantem tots els convidats,
ia que avui estem de festa,
ia que avui estem de festa,
perquè els nuvis s'han casat.
Ella és coqueta i bofona,
ell un noi espavilat,
de parella més fardona,
de parella més fardona,
no en trobareu al veïnat.

Avui se'ns casen,
se'ns han casat,
i tots nosaltres
i tots nosaltres
els fem costat.
(bis)

Els companys de Folgueroles, (bis)
la família i el veïnat,
aquí som ben a prop vostre (bis)
perquè us heu enmaridat.
I augurem plens de certesa (bis)
que l'hem ben endevinat:
sereu sempre l'un per l'altre (bis)
la més gran felicitat.

Avui se'ns casen,
se'ns han casat,
i tots nosaltres
i tots nosaltres
els fem costat.
(bis)

Ai, Josep la que t'espera (bis)
amb la dona que has triat,
et farà rentar la roba (bis)
fer-te el llit i fregar els plats.
Angelina no t'espantis (bis)
que en Josep és molt tranquil
amb els quadros que ell et pinti (bis)
tot seran bitllets de mil.

Avui se'ns casen,
se'ns han casat,
i tots nosaltres
i tots nosaltres
els fem costat.
(bis)

¹³ Aquestes corrandes foren cantades, el dia 15 d'octubre de 1976, en el casament de Josep Casadevall, en Carolino, pels seus amics.

CORRANDES DE CASAMENT

A - pa nois vin - ga la sra - ca a - pa nois vis - ca la sra - ca can - tem
 tots els cou - vi - dats, ja que a - vui es - tem de fes - ta ja que a - vui es - tem de
 fes - ta per - que els nu - vis s'han ca - sat. G - lla és co - que - ta i bu - fo - na ell un
 noi es - pa - vi - lat, de pa - re - lla més fan - do - na de pa - re - lla noi fan -
 do - na noi tió - ba - neu al vei - uat. A. unis ses ca - sen ses han ca - sat
 i tots no - sal - tres i tots no - sal - tres els fem cas - tat. (PE-41)

El cura de fraga

A)

El cura de Fraga,
maldita la jaba,
por no dormir solo
llogó una criada.

I a la media noche
su amo le llama.
-"Qué quiere mi amo,
que tanto me llama?"

-"Qué quiere mi amo
que tanto me llama?"
-"Coge el canterito
y vete por agua".

-"Coge el canterito
y vete por agua".
El pozo está hondo
y la cuerda no basta.

El pozo está hondo
y la cuerda no basta.
I a los nueve meses
parió la criada.

Parió un chiquitín
con capa y sotana.
(PE-01, pp. 1725-1726)

B)

El cura de Fraga tenía mucha maña,
xiribim, pim, pom, xiribana.
Para no dormir solo, llogó una criada,
xiribim, pim, pom, xiribana.

Para no dormir solo, llogó una criada,
i a la media noche su amo le llama,
xiribim, pim, pom, xiribana.

-"Qué quiere mi amo, que tanto me llama".
-"Coge el canterito y vete por agua".
(PE-01, p. 1809)

EL CAÇADOR

U-ua ma-ti-na-de fra-ca, o lai là qui-na fra-ca hi
fe-ia, men en veig a-nua ca-gar, o lai là qui-na fra-ca hi fa (PE-01)

The image shows two staves of handwritten musical notation. The first staff begins with a treble clef and a 3/4 time signature. The melody consists of quarter and eighth notes. The second staff continues the melody, also in 3/4 time, and includes a fermata over the final note. The lyrics are written below the notes.

A)

La desgràcia d'un pobre home

Per la desgràcia d'un pobre home
té una filla per casar,
enamorada d'un gitano,
al que no pot oblidar.

- "Tu, que estàs tan 'vesadeta
de dormir-ne en un bon matalàs,
casadeta amb el gitano,
a la palla dormiràs".

- "Res d'això a mi m'importa,
res d'això m'importa a mi,
que el meu cor sempre en volia
un gitano per marit".

- "Tu que estàs tan 'vesadeta
a cuinar-ne amb uns bons fogons,
casadeta amb el gitano
cuinaràs a sota el pont".

- "Res d'això a mi m'importa,
res d'això m'importa a mi,
que el meu cor sempre en volia
un gitano per marit".
(PE-07, p. 890)

B)

La desgràcia d'un pobre home
té una filla per casar,
'namorada d'un gitano,
no la pot desolvidar (sic).

- "Tu, que estàs ben 'vesadeta
a dormir (sobre) un bon matalàs;
si et cases amb un gitano,
a la palla dormiràs".

- "Tant si hi dormo
com io no hi dormo,
el meu cor..."
o "ia us ho he dit,
el meu cor ia ho té entès.
Que el meu cor sempre desitja
un gitano per promès".

- "Tu, que estàs ben vesadeta
a cuinar amb uns bons fogons,
casadeta amb el gitano
cuinaràs per sota els ponts".

- "Tant si hi cuino com si no hi cuino,
ai, mare, ia us ho he dit,
que el meu cor sempre desitja.
un gitano per marit".
(PE-01, pp. 2081-2082).

El dia de Sant Joan

El dia de Sant Joan
pels pisos van la canalla,
'replegant trossos podrits
i trossets de canya.
Nara, nara, nara, na...
(PE-10, p. 933)

Enamorada d'un pastor

Enamorada d'un pastor,
se'n va tota llastimosa
als peus del pare confessor.
Li diu al pare confessor:
-"Déu ens ha donat salut,
si heu conegut l'amor
al temps de la joventut".
I ell diu:
-"El temps de la joventut,
pastora, no hi puc pensar.
Quan els meus pares vaig perdre,
al món vaig renunciar".

"No sé què li diu la pastora i ell diu:

- "Pastora, deixa't d'això
i treu-te aquests pensaments
i, si vòs confessar bé,
comença els deu manaments".
-"En el primer manament
no he oït missa complida
per estar-me entretenida
amb el pastor dolçament.
En el segon manament

..."
(PE-01, p. 1708)

"Ho 'nava dient, dels deu manaments, tot el que havia faltat. I llavors, com ha acabat, ell llavors li va dir, que era el seu... el seu pastor, no sé què" (PE-01, p. 1708).

Escarbat bum-bum

A)

Escarbat bum-bum,
pos'-hi oli, pos'-hi oli;
Escarbat bum-bum,
pos'-hi oli en el llum.

Si a.n al llum no n'hi ha,
la llenterna, la llenterna;
Si a.n al llum no n'hi ha,
la llenterna n'hi haurà.
(PE-01, p. 2151)

B)

Escarbat bum-bum,
pos'-hi oli, pos'-hi oli;
Escarbat bum-bum,
pos'-hi oli en el llum.

Si n'el llum no n'hi ha,
i'escofeta n'hi 'urà.
(PE-10, pp. 655 i 757).

ESCARBAT BUM BUM

ES- car- bat bum, bum, po-sahi o-li po-sahi o-li.

es - car - bat bum - bum pos-sahi o-li en el llum. (PE-10)
(PE-07)
(PE-01)

Un fadrí i una minyona

Un fadrí i una minyona
vivièn al Poble Sec,
la minyona es diu Ramona
i el fadrí es diu Antonet.

Són dos tipus de presència,
que en viuen enamorats,
que amb el temps que ha que festegen
ia en podrien ser casats.

Els diumenges a la tarda,
quan la (...) ¹¹ en pica un xic,
se'n van a pendre la fresca
per als volts de Montjuïc.

Un dia se'ls va fer vespre
i a dintre d'un verdissar,
com que els pollos no s'hi veien,
ia s'hi varen enganxar.

I la Ramona cridava,
en cridava sospirant:
-"Tonet treu-me aquesta punta,
aquesta punta del davant!".

I el pobre Tonet corria
sens perdre temps.
Li'n va treure aquella punta
i amb un escuradents.

I la pobra seva mare
somicava pels veïns:
-"Maliet siga la punta,
que em fa por que la tindrà dins".

I les veïnes li deien:
-"Oi, d'això no en facis cas,
que, si la té dintre,
ia li sortirà".

La Ramona sempre es queixa,
que la punta... No. Ai, cony... (perd el fil).

En jugava el joc de bitlles
la Ramona i en Tonet.
La Ramona està empipada,
perquè no tira de dret.

I en Tonet com que era turnu (?)
tot seguit s'hi va curar,
li'n va fer-ne tres de punyo

¹¹ En el text hi ha paraules, que no queda massa clar què diuen.

i amb el ribot a la mà.

I per més que la gent diguin,
no hi ha res de nou.
La Ramona sempre es queixa
que la punta ia li cou.

Cap dels nou mesos,
tu-ru-ru-rut!
(PE-14, pp. 563-564).

Depressa

UN PADRI I UNA MINYONA

Un fa-dai i una mi-nyo-na oi-oi-en al Po-ble Sec, la mi-nyo-na es diu Ra-mo-na
i el fa-dai es diu de-to-neh, són del ti-pus de pre-sen-cia que en di-uen e-na-mo-nats,
que amb el temps ja que fes-te-ven ja en po-dai-en ser ca-sats.

Fum, fum

A)

Fum, fum, fum,
tira xemeneia amunt.
Trobaràs un vei,
que t'estirarà la pell.
Trobaràs un ermità
que et donarà la mà.
(PE-07, p. 897)

B)

Fum, fum,
puja xemeneia amunt.
Trobaràs un vei,
que t'estirarà la pell.
Trobaràs un capellà,
que et donarà un tros de pa.
Trobaràs una monja,
que et donarà una tronja.
(PE-01, p. 2083)

FUM, FUM, FUM

Fum, fum, fum, ti-na xe-me-ne-ia-a-munt, tro-ba-ràs un vell, que t'es-ti-na -
nã la pell, tro-ba-ràs un er-mi-tà, que et do-na-rã la mà. (PE-07)

El gegant del pi

A)

El gegant del pi
ara balla, ara balla;
i el gegant del pi
ara balla pel camí

El gegant de la ciutat
ara balla, ara balla.
El gegant de la ciutat
ara balla pel terrat.
(PE-10, p. 652)
(PE-07, p. 754)

B)

El gegant del pi
ara balla i ara balla.
I el gegant del pi,
ara balla pel camí.

El gegant de la ciutat
ara balla i ara balla.
El gegant de la ciutat
ara balla pel terrat.
(PE-01, p. 2073)

EL GEGANT DEL PI

El gegant del pi ara balla ara balla, el gegant del
pi ara balla pel camí. El gegant de la ciu- tat ara balla ara
balla, el gegant de la ciu- tat ara balla pel ter- rat. (PE-10)
(PE-07)
(PE-01)

A Gironella

Io en vaig, io en vinc
de la vora, vora de l'aigua.
Io en vaig, io en vinc
de la vora, vora del riu.

A Gironella, una vila molt bella,
hi ha una donzella, que a mi em fa penar.
Si els seus a ho volen, se n'aconsolen,
m'agradaria poguer-m'hi casar.

Io en vaig, io en vinc
de la vora, vora de l'aigua.
Io en vaig, io en vinc
de la vora, vora del riu.

Quatre vegades la en sóc demanada,
quatre vegades que m'han dit que no.
Quatre vegades, quatre carbasses,
Déu ens conservi la bona llevor.

Io en vaig, io en vinc
de la vora, vora de l'aigua.
Io en vaig, io en vinc
de la vora, vora del riu.

Quan io en passava pel Pla de Cobera,
em giro enrera i em poso a plorar.
Dic: "Adeu vila", dic: "Adéu nina,
tu ets la causa i me n'he d'anar".

Io en vaig, io en vinc
de la vora, vora de l'aigua.
Io en vaig, io en vinc
de la vora, vora del riu.
(PE-41, pp. 1603-1604).

Glòria, catalans cantem

Glòria, catalans cantem,
cantem amb l'ànima,
que nostra terra és redimida
i el gran moment és arribat.
Lluny l'estratge,
lluny la mentida,
ningú ens pendrà (bis)
la nostra llibertat.

Tenim les venes
per estimar-nos.
Tenim els braços
per defensar-nos
de la tempesta del combat

...
(PE-07, p. 585)

Els goigs de la Damunt

De la Damunt senyora,
estrella somrient,
guieu al qui us implora
camí de salvament.

Oh, lliri ple de vida,
del maig heu tret florida
al mig d'aquests ermots.
Oh, Verge Bosquerola,
colliu la farigola
de totes nostres parts.

De la Damunt senyora,
estrella somrient,
guieu al qui us implora
camí de salvament.

De vostra humil capella
feu tota maravella
caiguda del cel blau.
Sota el vostre boscatge
de vostra blanca imatge
camí d'eterna pau.

De la Damunt senyora,
estrella somrient,
guieu al qui us implora
camí de salvament.⁴

Sembla ser que aquests eren els goig antics, que es cantaven a la Mare de Déu de la Damunt. (PE-01, pp. 2083-2084).

⁴ Aquesta cançó fou enregistrada en directe durant els actes de la Festa de Verdaguer de l'any 1987 (el 17 de maig). Canten un grup de dones de Folgueroles, que havien cantat juntes al cor parroquial, quan eren joves. Canten: Montserrat del Pou, Teresa de can Tillo, Teresa de can Ferrer, Roser de can Silet, Rita de can Petxo, Núria de can Peret de la Iera i Maria de can Mariano. Les acompanya en Roviretes.

ELS GOIGS DE LA DAVUNT

S Tornaada

De la Da-munt se-nyo-ra es-tre-lla som-ni-ent
qui-én al qui-és im-plo-ra ca-mi del sal-va-ment.
Oh! lli-ri ple de vi-da del maig heu tret flo-ri-da, al
mig d'a-quests en-mots oh! Ven-se bos-que-ro-la
co-lliú la fa-ri-go-la de to-tes nos-tres parts.

Estrofas

L'home de Crodemanyó

Era en el temps de la prehistòria,
ara farà dos-cents mil anys,
va haver-hi un ésser ple de glòria
ben semblant als arangutans.
Dret en ses potes de radera,
vestia slip, pell de visó,
va començar la seva carrera
el famós home de Crodemanyó.

L'home de Cro, l'home de Ma, l'home de Nyo.
L'home de Crodemanyó no està fet de llautó
ni de ferro colat, at, at, at, at.

Tenia una destral de pedra
i un ganivet al cinturó,
caçava l'ós i la pantera
amb molt canguel.lo i ple de por.
Quan li sortia un diplodocus,
deia dintre el seu cervell:
"Tanmateix sembla de què ja és hora
de que algun savi ens inventi el fusell".

L'home de Cro, l'home de Ma, l'home de Nyo.
L'home de Crodemanyó no està fet de llautó
ni de ferro colat, at, at, at, at.

Tenia rampells de poeta
i a volts feia el sabarut,
deia a la seva Marieta:
"Ets més bonica que un mamut".
Si vols venir a la meva cova,
a.hi voràs pintures murals,
més boniques que les d'en Picasso,
que ni en Dalí no en pinta d'iguals".

L'home de Cro, l'home de Ma, l'home de Nyo.
L'home de Crodemanyó no està fet de llautó
ni de ferro colat, at, at, at, at.

Dos-cents mil anys després nosaltres
com ell encara ens engresquem
mirant el mar i la muntanya
i, si ell tornava, prou sabem,
que això de treballar deu hores
durant sis dies com esclaus,
segurament que ara ell ens diria:
"Però homes no sigueu tan babaus".

L'home de Cro, l'home de Ma, l'home de Nyo.
L'home de Crodemanyó no està fet de llautó
ni de ferro colat, at, at, at, at.
(PE-41, pp. 1624-1625)

L'HOMME DE CROMANYÓ

E-nren el temps de la prehis-tò-ria a-na fa-rà dos-cents mil anys, vaha-ven-hi un
és-ser ple de glò-ria bensem-blant als o-ran-gu-taus, en ses po-tes dal dar-
re-ra li feien de vi-son va co-men-çar la se-va car-re-ra oï com els
ho-mes de Gode-ma-nyó. L'ho-me de Cro, l'ho-me de ma, l'ho-me de nyó,
l'ho-me de Gode-ma-nyó, l'ho-me de Gode-ma-nyó uog-tà fet de llau-
ho' vi de fer-ro co-lar, at. at. at. at. (PE-41)

Io en sé una cançó

A)

Io en sé una cançó
de fil i cotó.
Campanes de plata
i barret de senyor.

Senyor comandant
amb les tripes al davant.

...
(PE-07, p. 897)

B)

Io en sé una cançó
de fil i cotó.
Campanes de plata
i barret de senyor.

Senyor comandant
passeu-li al davant,
farem botifarres
al cap del gegant.

Les faves a quatre,
tim-tim, tim-tim,
els pèsols a cinc;
a quatre i a quatre
i a quatre i a cinc.
(PE-01, pp. 2082-2083).

La lluna, la pruna

A)

La lluna, la pruna,
vestida de dol,
La miro, remiro,
quan surt a dar (1) el volt.

Tranquil·la, s'enfila
pel llarg firmament.
Sorpresa i encesa
com llàntia d'argent.

Un dia poblada desdis (sic)
amb boscos ben foscos,
de rius, com aquí.

Glaçada, gastada,
i encara serveix.
La lluna, la bruna,
la terra enbelleix.
(PE-10, p. 646)

B)

"(La cantàvem) de vegades, con ets a fora, i... per exemple, a l'istiu i hi ha bon temps i surt la lluna, eh?, i la canaia, doncs, corrien per 'quí al carrer, i era con cantàvem *La lluna, la pruna*:

La lluna, la pruna,
vestida de dol.
La miro i remiro,
quan surt a dar el volt.

Tranquil·la, s'enfila
pel llarg firmament.
Sorpresa i encesa
com llànties (sic) d'argent.

Un dia seria
poblada a desdir
amb boscos ben foscos
i amb rius com aquí.

Glaçada i gastada
encara serveix.
La lluna, la pruna,
la terra enbelleix.
(PE-01, p. 2070).

(1) Pronuncia la "r" final.

C)

La lluna, la bruna,
vestida de dol,
sa mare la crida

per 'nar a la font del Pujol.
(PE-10, p. 646)

D)

La lluna, la pruna,
vestida de dol,
sa mare la mira
sa mare la vol
per 'nar a la font del Pujol.
(PE-07, p. 751).

LA LLUNA, LA PRUNA

The musical score is written on five staves in a 2/4 time signature. The melody is simple and folk-like, with many triplets and slurs. The lyrics are in Catalan. The score ends with a double bar line and three reference codes: (PE-10), (PE-07), and (PE-01).

La lluna la pruna ves-ti-da de dol, la mi-rei re-mi-re quan
sunt a dar el volt, tran-qui-la s'en-fi-la pel llarg fir-ma-ment, son-
pre-sa i gu-ca-sa com llàn-tia d'an-ent. Un di-a cau-rà de vell vist, dels
bos-cos bon for-cos de rius com a-qui gas-sa-dai gal-la-da i gu-ca-ra ser-
veix. La lluna la pruna la ton-ra-m-be-llen!

(PE-10)
(PE-07)
(PE-01)

Marieta Cistellera

A)

Marieta Cistellera,
tu, que saps de fer cistells,
me'n faràs una panera
per anar a collir clavells.

Una rosa en tinc a l'aiga
i un clavell el tinc en fresc
pel dia de Sant Domingo,
que és el sant del meu promès.
(PE-01, p. 2082)

B)

- "Ai, Marieta Cistellera!
tu, que saps de fer cistells,
me'n faries una panera
per anar a collir clavells?"

- "La panera te'n faria
molt bé, galant fadrí,
si sabés que els clavells
fossin per mi".

- "Una rosa en tinc a l'aiga
i un clavell el tinc en fresc
La rosa és per embellir-te
i el clavell, doncs, per qui és?"

- "Una rosa en tens a l'aigua
i un clavell en tinc en frec.
La rosa, que me la guardo
per Sant Jaume
que és el sant del meu promès".
(PE-07, p. 894)

La masovera

A)

La masovera se'n va al mercat.

El dilluns en compra llums.
Llums, llums.

El dimarts en compra naps.
Naps, naps.

El dimecres compra nesples.
Nesples, nesples.

El dijous compra ous.
Ous, ous.

El divendres compra faves.
Tendres, tendres.

El dissabte cuina i pasta
i se'n va a mercat
i el diumenge tot s'ho menja.

B)

La masovera se'n va al mercat.

El mercat n'és al dilluns.
El dilluns en compra llums.
Llums.
Trap, trip, trap,
la masovera, la masovera,
Trap, trip, trap,
la masovera se'n va al mercat.

El mercat n'és al dimarts.
El dimarts en compra naps.
Naps, llums.
Trap, trip, trap,
la masovera, la masovera,
Trap, trip, trap,
la masovera se'n va al mercat.

El mercat n'és al dimecres.
El dimecres compra nesples.
Nesples, naps, llums.
Trap, trip, trap,
la masovera, la masovera,
Trap, trip, trap,
la masovera se'n va al mercat.

El mercat n'és al dijous.
El dijous en compra nous.
Nous, nesples, naps, llums.
Trap, trip, trap,
la masovera, la masovera,

Trap, trip, trap,
la masovera se'n va al mercat.

El mercat n'és al divendres.
El divendres, faves tendres.
Faves tendres, nous, nesples, naps, llums.
Trap, trip, trap,
la masovera, la masovera,
Trap, trip, trap,
la masovera se'n va al mercat.

El mercat n'és al dissabte.
El dissabte tot s'ho gasta.
Tot s'ho gasta, faves tendres, nous, nesples,
naps, llums.
Trap, trip, trap,
la masovera, la masovera,
Trap, trip, trap,
la masovera se'n va al mercat.

El mercat n'és al diumenge.
El diumenge tot s'ho menja.
Tot s'ho menja, tot s'ho gasta, faves tendres,
nous, nesples, naps, llums.
Trap, trip, trap,
la masovera, la masovera,
Trap, trip, trap,
la masovera se'n va al mercat.
(PE-01, pp. 2074-2075)

c)

Trap, trip, trap,
La meva mare se'n va al mercat.

El mercat n'és al dilluns.
El dilluns en compra llums.
Llums!
Trap, trip, trap,
la meva mare, la meva mare.
Trap, trip, trap,
la meva mare se'n va al mercat.

El mercat n'és al dimarts.
El dimarts en compra naps.
Naps! Llums!
Trap, trip, trap,
la meva mare, la meva mare.
Trap, trip, trap,
la meva mare se'n va al mercat.

El mercat n'és al dimecres.
El dimecres compra nesples.
Nesples! Naps! Llums!
Trap, trip, trap,
la meva mare, la meva mare.
Trap, trip, trap,

la meva mare se'n va al mercat.

El mercat n'és al dijous.
El dijous en compra ous.
Ous! Nesples! Naps! Llums!
Trap, trip, trap,
la meva mare, la meva mare.
Trap, trip, trap,
la meva mare se'n va al mercat.

El mercat n'és al divendres.
El divendres, faves tendres.
(Faves tendres!) Ous! Nesples! Naps! Llums!
Trap, trip, trap,
la meva mare, la meva mare.
Trap, trip, trap,
la meva mare se'n va al mercat.

El mercat n'és al dissabte.
El dissabte compra pasta.
(Pasta!) Faves tendres! Nous! Nesples! Naps!
Llums.
Trap, trip, trap,
la meva mare, la meva mare.
Trap, trip, trap,
la meva mare se'n va al mercat.

El mercat n'és al diumenge.
El diumenge tot s'ho menja.
Pastes! Faves tendres! Nous! Nesples! Naps!
Llums.
Trap, trip, trap,
la meva mare ha anat al mercat.
(PE-07, pp. 755-756)

LA MASOVERA - LA MEVA MARE

Trap, trip, trap, la me-va ma-re la me-va ma-re, Trap, trip, trap, la me-va
ma-re se'n va al mer-cat. El mer-cat és el di-lluns. el di-lluns en compra llums, llums!

(PE-07)
(PE-01)

El matí cap al llevant

El matí, cap al llevant,
quan neix el dia,
les campanes van dient:
-"Ave Maria, alabat sia
sempre el nom Déu,
Santa Maria Mare de Déu".

Sol ben alt i esplendorós,
quan és migdia,
les campanes van dient:
-"Ave Maria, alabat sia
sempre el nom Déu,
Santa Maria Mare de Déu".

A la tarda a.n al ponent,
quan mor el dia,
les campanes van dient:
-"Ave Maria, alabat sia
sempre el nom Déu,
Santa Maria Mare de Déu".
(PE-10, p. 583)
(PE-01, p. 1730)

Mentres Maria

Mentres Maria bressava i vestia
son ros i tendre fillet, que no dorm.
Perquè, si en plora, la terra s'anyora,
dolça li canta dolceta cançó:

No ploris, no, manyaguet de la mare,
no ploris, no, que jo canto de amor (1).
Reis de Caldea, pastors de Judea,
què li darem que li sàpiga bó?

Panses i figues, i nous i olives
i una plateta de mel i mató.
Mel i mató, que n'és cosa molt bona,
mel i mató, que no hi ha re millor.

No ploris, no, manyaguet de la mare,
no ploris, no, que jo canto de amor.
Cada abraçada et daré una gronxada.
Cada abraçada, un beset amorós.

Mes rosses trenes seran tes cadenes.
Ni un io coberta (?) les ales del cor.
No ploris, no, manyaguet de la mare,
no ploris, no, que jo canto de amor (1).
(PE-10, p. 255).

(1) Ho diu am accent castellà: "de amor".

MENTRES MARIA

Men-tres Ma-ri-a mes-sa-va i ves-ti-a son ros i ten-dre fi-
let que no dorm, per-que si en plo-na la ter-ra s'a-nyo-na, dol-ça li
can-ta dol-ce-ta can-çó. (PE-10)

Muntanyes del Canigó

Muntanyes regalades
són les del Canigó,
les que tot l'any floreixen,
primavera i tardor.

A mi que no me l'aima gaire,
a mi que no me l'aima no,
n'és vida regalada
la vida del bon pastor.
(PE-07, p. 1723).

La nit de Sant Joan

A)

La nit de Sant Joan
n'és una nit molt alegre.
Els companys m'estan dient:
-"Joan, per què no t'alegres?"
-"Com m'alegraria io
si han casada l'amor meva.
L'han casada lluny d'aquí,
perquè els meus ulls no la vegin.
L'han casada a Sant Martí,

.."
(PE-01, p. 2083)
(PE-07, p. 892)

B)

La nit de Sant Joan
n'és una nit molt alegre.
Els companys m'estan dient:
-"Joan, per què no t'alegres?"
-"Com m'alegraria io,³
si han casada l'amor meva?
L'han casada lluny d'aquí,
perquè els meus ulls no la vegin.
L'han casada a Sant Martí,
que per mi n'és un desterro.
El dia que es va casar
pel meu carrer passava ella.
I el que m'aconsola a mi,
que d'ella en tinc dugues prendes.
D'ella en tinc un anell d'or,
amb les tres pedretes verdes,
i un mocador brodat de seda vermella,
que al mig hi ha un campanar
i a cada bec una estrella,
girada cara al vent,
que aixís ho fan les donzelles.
Fan com els rovellons,
collits al mig del setembre,
que, si els culls al dematí,
corcats són al vespre.
La, la, la, la, la.
(PE-10, pp. 354-355 i 589)

"Vol dir que al dematí diuen un cosa i al vespre en són una atra (riu)" (PE-10, p. 355).

³ En una altra ocasió diu: "Bé m'alegraria io".

El noi de la mare

A)

Què li darem a.n al noi de la mare?
Què li'n darem que li'n sàpiga bo?
Panses i figues i nous i olives,
i una plateta de mel i mató.
Mel i mató, que n'és cosa molt bona.
Mel i mató, que no hi ha re tan bó.

Cada gronxada et daré una abraçada.
cada abraçada un beset amorós.
Mes rosses trenes seran tes cadenes,
niu i alcoveta les ales del cor.
No ploris, no, manyaguet de la mare;
no ploris, no, que jo canto de (sic) amor (1).
(PE-10, p. 619)

B)

Tam, patantam, que les figues són verdes.
Tam, patantam, que ia maduraran.
Si no maduren aquesta setmana,
maduraran la setmana entrant.

Què li darem a.n al noi de la mare?
Què li darem que li sàpiga bo?
Panses i figues amb nous i olives,
i una plateta de mel i mató.
Mel i mató, que n'és cosa molt bona.
Mel i mató, que no hi ha res tan bó.

Panses i figues i nous i olives,
i una plateta de mel i mató.
Mel i mató, que n'és cosa molt bona.
Mel i mató, que no hi ha re millor.
Cada gronxada et faré una abraçada.
cada abraçada un beset amorós.
(PE-01, pp. 2067-2068)

C)

Què li darem a.n al noi de la mare?
Què li darem que li sàpiga bo?
Panses i figues amb nous i olives,
i una plateta de mel i mató.
Mel i mató, que n'és cosa molt bona.
Mel i mató, que no hi ha res millor.

Què li darem a.n al noi de la mare?
Què li darem que li sàpiga bo?
Li darem panses a.m unes balances,
li darem figues a.m un paneró.

Rapapampam, que les figues són verdes.
Tampatamtam, que ia maduraran.
Si no maduren aquesta setmana,
maduraran la setmana entrant.

Nona noneta, noneta, noneta,
nona noneta, noneta, non non.
Feu-li non non a.n al rei de la mare,
feu-li non non, que ell en plora de son.

Tampatamtam, que les figues són verdes.
Tampatamtam, que ja maduraran.
Si no maduren aquesta setmana,
maduraran la setmana entrant.
(PE-01, pp. 1704-1705)

"N'hi 'vien que deien: "La setmana del Ram". Però, no,
no, "la setmana entrant", io em sembla" (PE-01, p. 1705).

(1) Pronuncia la "r" final.

EL NOI DE LA MARE

Handwritten musical score for the song "EL NOI DE LA MARE". The score is written on two staves. The first staff begins with a treble clef and a 6/8 time signature. The melody is written in a simple, folk-like style. Below the first staff, the lyrics are written in a cursive hand: "Que l'in da-nem en el Noi de la Mare que l'in da-nem que l'in sa-pi-ga". The second staff continues the melody and ends with a double bar line. Below the second staff, the lyrics continue: "ho, pan-ses i fi-gues, a-nas i o-li-ves, i u-na pla-te-ta de mel i ma-to'i." Below the lyrics, there are two lines of text: "(PE 01)" and "(PE 10)".

Que l'in da-nem en el Noi de la Mare que l'in da-nem que l'in sa-pi-ga

ho, pan-ses i fi-gues, a-nas i o-li-ves, i u-na pla-te-ta de mel i ma-to'i.

(PE 01)
(PE 10)

Non, non

Non, non, la non, non,
que et vetlla la mare,
adorme't que el teu pare
te'n fa un bressolet.
Te'l fa de marfil,
de fusta l'aurora.
Per jasis t'hi posa
poncelles de abril (1).
Non, non, fes fillet,
que et vetlla la mare
i adorme't que el teu pare
te'n fa un bressolet.
Llençols te'n vol fer (2)
la nit estrellada.
La blanca nevada
llençols te'n vol fer.
Fonent les fredors
de cara encisera.
Fins la primavera
te'n broda de flors.
Puix que són estels

(PE-10, p. 259).

- (1) Amb accent castellà: "de abril".
(2) Pronuncia la "r" final.

NON, NON

Musical notation for the song "NON, NON". The score is written on two staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of two sharps (F# and C#), and a 3/4 time signature. The melody consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the notes: "Non. non la non, non, que et vet. lla la ma-re, a -". The second staff continues the melody with similar note values. The lyrics are: "dorm que el teu pa-re te'n fa un bres-so-let." The notation ends with a double bar line. The reference "(PE-10)" is written at the end of the second staff.

Ocellets canteu

Ocellets canteu
dintre una verneda fosca,
entremig de pins i roures
cap a la vora del camp se'n van.
Els vellets van al davant,
els petits surten del niu.
Con comencen a parar,
fan bona senyal.
Que contents deuen estar,
quan veuen sortir el sol.
La rosada de la nit
se'n sent un cant de rossinyol.
Quines festes deuen fer,
se'n senten tocar campanes.
Seran festes de carrer?
seran festes,
seran festes de carrer?
I també ballen sardanes.
Les ninetes de quinze anys
van pel cim de les muntanyes
sols per veure...

"Ara no me'n recordo. "Sols per veure el Canigó..." o no sé què del Canigó" (PE-02, pp. 582-583).

Les ones de la mar bella

Les ones de la mar bella
varen ser-ne el meu bressol.
Si la mare era puntaire
i el meu pare pescador.
Quan l'amor va despertar-me,
me'n va dir un gentil pastor:
- "Patoreta d'ulls bellíssim,
vols venir a festa major?
Si la mar fóra encisera,
bé en seré ben prou
ben prou de ditxós.
Ballarem una sardana,
que és la dansa de l'amor.
Aquí dalt a la muntanya
una casa com un cel.
Tota voltada d'alzines,
oliveres i pins verds.
Tu, la més gentil pastora,
i io, el més gentil pastor,
ens cuidarem de les ovelles
entre marges, entre fonts.
Entre fonts.
I a la nostra mainadeta
els ensenyarem tu i io
el punteig, punteig de la sardana,
que és la dansa de l'amor.
Refila tenora,
refila amb afany,
que, com més refila,
l'amor és més gran.
(PE-10, p. 587)

A la plaça fan ballades

A)

- "A la plaça en fan ballades,
ai, mare, dexeu-m'hi anar,
ai, mare, dexeu-m'hi anar".

- "No hi vagis, no, Caterina
no hi vagis Margarideta,
que ton pare arribarà,
que ton pare arribarà".

- "Tant si arriba com no arriba,
io a la plaça vui anar".

Cap d'un quart que n'era fora,
son pare ia va arribar.

- "A on és la Caterina?
a on és, que no fa el sopar?"

- "A la plaça fan ballades,
i a. hi ha valgut anar".

Ia n'agafa una boscalla
i un bastó a l'altra mà.

- "Passa, passa, Caterina,
passa, passa a fer el sopar".

La primera garrotada
a terra ia va quedar.

La segona garrotada
son germà ia va arribar.

- "Ai, pare, si mateu la Catarina,
per soldat me'n vui anar".

- "Tant me fa que te n'hi vagis,
Caterina morirà".

La tercera garrotada,
morta la va deixar.
(PE-10, p. 650)

B)

- "A la plaça fan ballades,
ai, mare, dexeu-m'hi anar,
ai, mare, dexeu-m'hi anar".

- "No hi vagis Margarideta,
no hi vagis Margarideta,
que ton pare arribarà,
que ton pare arribarà".

- "Tant si 'riba com no 'riba,
ai, mare, io hi vui anar,
ai, mare, io hi vui anar".

Cap d'una hora, que hi era,
son pare ia va arribar,
son pare ia va arribar.

- "On.t és la Margarideta,
on.t és la Margarideta,
on.t és, que no fa el sopar?
on.t és, que no fa el sopar?"

- "A la plaça fan ballades,
a la plaça fan ballades,
se n'hi ha volgut anar,
se n'hi ha volgut anar".

Ia n'agafa una boscaia
i se'l en va anar a buscar
i se'l en va anar a buscar.

La primera garrotada
a terra la va estirar,
a terra la va estirar.

La segona garrotada
son germà ia va arribar,
son germà ia va arribar.

- "On.t és la Margarideta,
on.t és que no fa el sopar?"

- "A la plaça fan ballades,
se 'ni ha volgut anar".
(PE-01, pp. 2072-2073).

A LA PLAÇA FAN BALLADES

a)

A la pla-ça fan ba-lla-des, ai! ma-ne dei-xeu-m'hi-a-nar, ai! ma-
ne dei-xeu-m'hi-a-nar. (PE-10)

Detailed description: This block contains the first musical staff, labeled 'a)'. It is written in treble clef with a 3/4 time signature. The melody consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the staff. The piece ends with a double bar line. The label '(PE-10)' is positioned to the right of the staff.

b)

A la pla-ça fan ba-lla-des, a la pla-ça fan ba-
lla-des, ai! ma-ne dei-xeu-m'hi-a-nar, ai! ma-ne dei-xeu-m'hi-a-nar. (PE-01)

Detailed description: This block contains the second musical staff, labeled 'b)'. It is written in treble clef with a 2/4 time signature and a key signature of one flat (B-flat). The melody consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the staff. The piece ends with a double bar line. The label '(PE-01)' is positioned to the right of the staff.

A la plaça Gran

A la plaça Gran
la sardana, la sardana;
a la plaça Gran,
la sardana van ballant.

Tothom salta,
tothom balla
de content
i a la plaça de la vila
ple de gent.
El pagès i la pagesa decidits
se'n van a la plaça
i a lluir son ric vestit.
Noies d'aquest pla,
boniques i galanes,
prepareu per 'nar a ballar
la bonica sardana,
joia de l'Impordà.
Ia sona la tamborina,
no cal estar distret,
el peu i la barretina
tots fan el saltironet.
Ia s'acaba la sardana tot seguit,
també acaba la mainada lo brugit.
El pagès i la pagesa
ia se'n van
i amb sa dolça miradeta
li'n diu caminant:
-"T'estimo, mon amor,
com la papalloneta,
que en busca perfums i olors
a l'hermosa floreta,
nascuda al mig del bosc".
El sol vell
se'n va a la fosca,
ia es fa fosc
i el vent amb lo ramatge
fa remors.
L'aucellet,
que la volteja,
els fa sentir,
buscant una branqueta
per anar a dormir.
El pagès arrendit,
renova sa promesa,
mirant-la de fit a fit,
ia li'n diu amb tendresa:
-"Io seré el teu marit".
Passen dies,
passen mesos,
també un any,
la pagesa
en els seus braços
té un infant.

Ia no balla la sardana
com llavors
i al filllet de ses entranyes
canta una cançó:
- "Filllet del meu cor
ta mareta estimada".
Buscant-li somnis de (sic) amor
li conta una rondalla
i el fruit dels seus amors.
(PE-10, pp. 648-649)

El pare es menja un tai

A)

El pare es menja un tai,
la mare una sardina;
io, perquè en sóc el més petit,
me'n fan llepar l'espina.
S'ha, s'ha, s'ha d'anar fent.
(PE-07, p. 774)

B)

El pare es menja un tai,
la mare una sardina;
io, perquè en sóc petit,
me'n fan llepar l'espina.
S'ha, s'ha d'anar fent.

El pare porta barret
i la mare mantellina,
io, perquè sóc petit,
me'n fan dur barretina.
S'ha, s'ha d'anar fent.
(PE-10, p. 650)

C)

...
i io, que en sóc petit,
em fan dur barretina.
S'ha, s'ha, s'ha d'anar fent.

El pare es menja un tai,
la mare una sardina,
i io, que sóc petit,
em fan menjar l'espina.
S'ha, s'ha, s'ha d'anar fent.
(PE-01, p. 2071)

EL PARE ES MENJA UN TAI

The image shows two staves of handwritten musical notation. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The melody consists of eighth and sixteenth notes. The lyrics are written below the notes: "El pa-ne es men-ja un tai, la ma-re u-na sar-di-na i jo que sóc pe-". The second staff continues the melody and lyrics: "tit me'n fan men-ja l'es-pi-na, s'ha, s'ha, s'ha d'a-nar fent!". The lyrics "s'ha, s'ha, s'ha d'a-nar fent!" are written with a long note and a fermata. The reference "(PE-01)" is written at the end of the second staff.

Pastoret, d'on véns?

A)

-Pastoret, d'on véns?
-De la muntanya, de la muntanya.
-Pastoret, d'on véns?
-De la muntanya a veure el temps.

-Ai! quin temps que fa.
-Plou i neva, plou i neva.
-Ai! quin temps que fa.
-Plou i neva i nevarà.
(PE-10, pp. 652-653)
(PE-07, pp. 754 i 771)

B)

-Pastoret, d'on véns?
-De la muntanya, de la muntanya.
-Pastoret, d'on véns?
-De la muntanya de veure el temps.

-I quin temps a.hi fa?
-Plou i neva, plou i neva.
-I quin temps a.hi fa?
-Plou i neva i nevarà.
(PE-01, p. 2073)

PASTORET D'ON VENS ?

Pas-to- ret d'on véns? De la mun-ta-nya, de la mun- ta-nya, Pas-to-
ret d'on véns? De la mun- ta-nya de veu-re el temps. (PE-10)
(PE-07)
(PE-01)

(Entre parèntesi la variant de PE-01)

El penjoll encès

"Començàvem de fer la sardana. "Noies veniu aquí".
(Canta):

Ai, el bon ciderrer!
bell com és dóna alegria,
Si no fos el masover,
prou vindria cada dia.

I amb el rigu-rigu,
i amb el rigu-raga,
que l'amor és fresca,
fresca i regalada.
Roges són, roges són!
Que bonic faran al front!

Ai, Mieta vina aquí,
per a ta orellona xica,
un penjoll encès.
No hi ha joia més bonica.

I amb el rigu-rigu,
i amb el rigu-raga,
que l'amor és fresca,
fresca i regalada.
Roges són, roges són!
Que bonic faran al front!
(PE-10, p. 1874)

"Això (l'última estrofa: "I amb... al front") és la resposta. Ho sats que volia dir la "ta orellona xica"? Representa que per veure aquell penjoi (...) (agafaven dues cireres enganxades per la cua i se les posaven a l'orella, com un adornament). Això (ho cantàvem), con anàvem a costura i hasta de vegades, con que els diumenges i aixís, con ets canaia, 'naves a la rectoria i a vegades amb la mojordona o això a passeig o això i també, mira, (cantaven) coses aixís" (PE-10, pp. 1874-1875).

La Pepa

Cantarem una cançó,
una cançoneta us vui cantar,
que n'és d'una minyona,
filla n'és de l'Empordà.

(...).

Adéu, adéu, li deia la Pepeta.

(...).

Marxarem ben lluny,
ben lluny d'aquestes terres.
Passarem pel mig,
pel mig de pins i albredes.

Ell li diu:

Al punt de la mija nit
surt a la finestreta.

I marxarem ben lluny,
ben lluny d'aquestes terres.
Passarem pel mig,
pel mig de pins i albredes.

Llavors, es clar, marxa i li diu això. Plorava ella, es veu:

-Per què plores Pepa?,
li diu son galant.
-Per què plores tant?

-Io en ploro pels meus pares,
perquè, quan ho sabaran,
con buscaran la Pepa,
en lloc del món, del món,
la trobaran.

(PE-01, p. 2125-2126)

El tros primer diu això, diu: "Adéu li deia la Pepeta (...) un ramat de cabretes". Era una pastora" (PE-01, p. 2126).

EN PEPITO

$\frac{2}{4}$

En Pe- pi-to nas de mi-co n'ha per- dut l'en-te-ni- ment, s'ha ven-

gut la se-va do-na per cinc cen-tims d'ai-guaa- dent. (PE-10)

En Perico

En Perico, nas de mico,
n'ha perdut l'enteniment
s'ha vengut la seva dona
per deu cèntims d'aigardent.
(PE-10)

Els petons i les cideres

Con la nit de Sant Joan n'és arribada,
no hi ha noia que no estigui enamorada.
El jove que la vol, se'n van a pendre el sol,
per a dir-li ple d'amor a l'estimada:
- "Deixa que et posi, nineta,
una cidereta a la boqueta.
Aquesta roja cidera,
tan petonera i encisera.

Con la nit de Sant Joan n'és arribada,
no hi ha noia que no estigui enamorada.
El jove que la vol, se'n van a pendre el sol,
per a dir-li ple d'amor a l'estimada:
- "Un petó no va mai sol quan va de veres,
per 'xò diuen que els petons i les cideres
de (sic) una en vénen molts.
Noies, si no voleu pols,
Noies, si no voleu pols,
no aneu a l'era.
(PE-01, p. 1704)

EL PETONS I LES CIDERES

Handwritten musical score for the song "Els petons i les cideres". The score is written on four staves of music. The lyrics are written below the notes. The music is in a simple, folk-like style with a mix of 2/4 and 3/4 time signatures. The lyrics are: "Quan la nit de Sant Jo-an és ar-ri-ba-da, no hi ha no-ia que no es-ti-gui en-a-mo-ra-da, el jo-ve que la vol, se'n van a pen-dre el sol, per a dir-li ple d'a-mor a l'es-ti-ma-da: Dei-xa que et po-si, ni-ne-ta, u-na flo-re-ta a la bo-que-ta, a-ques-ta ro-ja ci-de-ra tan pe-to-ne-ra i en-ci-se-ra. (PE-01)"

Quan la nit de Sant Jo-an és ar-ri-ba-da, no hi ha no-ia que no es-ti-gui en-a-mo-
ra-da, el jo-ve que la vol, se'n van a pen-dre el sol, per a dir-li ple d'a-
mor a l'es-ti-ma-da: Dei-xa que et po-si, ni-ne-ta, u-na flo-re-ta a la bo-
que-ta, a-ques-ta ro-ja ci-de-ra tan pe-to-ne-ra i en-ci-se-ra. (PE-01)

Ploreu, ploreu ninetes

A)

Ploreu, ploreu ninetes,
que el burro està malalt.
Té mal a les potetes
i el ventre li fa mal.

No pot menjar civada,
només pinyons torrats.
No pot dormir a l'estable,
només a.m coixins daurats.
(PE-07, p. 771)

B)

Canteu, canteu ninetes,
que el burro està malalt.
Té mal a les potetes
i el ventre li fa mal.

No vol menjar civada,
sinó.s pinyons torrats.
No vol dormir a l'estable,
sinó a.m coixins dorats.
(PE-10, p. 676)

C)

Canteu, canteu ninetes,
que el burro està malalt.
Té mal a les potetes
i el ventre li fa mal.

No pot menjar civada,
només pinyons torrats.
No pot jaure a l'estable,
només coixins dorats.

Canteu, canteu ninetes,
que el burro està malalt.
Té mal a les potetes
i el ventre li fa mal.
(PE-01, p. 2076).

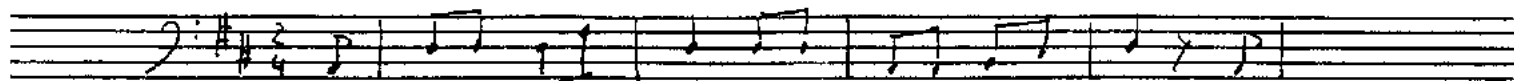
"Això, ens deien: "Això no ho podeu cantar, que és un pecat!". Diu, que això els jueus ho cantaven a Nostro Senyor. Ho deien, eh!, llavors" (PE-01, p. 2076).

"Ens deien que era pecat, que era una befa de Déu, i no ho cantàvem. Bueno. Perquè deien que era pecat. Io què sé! (...). I ho cantàvem. Però llavors van dir: "Això és un pecat! No es pot cantar això! Els jueus ho deien -què hi sé io!- a Nostro Senyor i el varen clavar (a la creu)". (...). Diu, que ho deien a Déu Nostro Senyor això. Ho deien. No ho sé. La canaia, pots contar!" (PE-01, p. 2152).

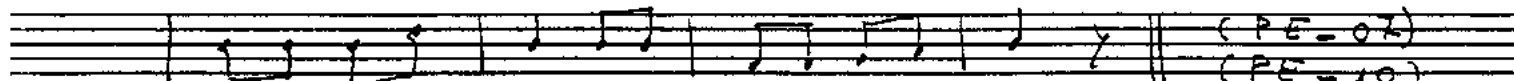
"La padrina deia que no es podia cantar perquè els jueus diu que la cantaven a Déu Nostro Senyor, con el tenien agafat. Era un pecat! cantar aquesta cançó. Deia: "No la

cantis, que és un pecat cantar aquesta cançó". (PE-07, p. 771).

PLOREU NINETES

Plo-reu, plo-reu ni-ne-tes que el bur-rocs-tà ma-lalh, te'

mal a la pro-te-cti-el ven-tre li fa mal.

(PE-07)
(PE-10)
(PE-01)

(PE-10 i PE-01 diuen "canteu, canteu ninetes...")

La presó de Lleida

A la ciutat de Lleida
si n'hi ha una presó,
de presos mai n'hi manquen,
petita i bonica,
i en canten una cançó,
lireta, liró.

La dama se'ls escoltava
de dalt del mirador.
Els presos que se n'adonen,
petita i bonica,
i en paren la cançó,
lireta, liró.

- "Canteu, canteu, bons presos
canteu-ne eixa cançó

...
que no sé quin dia
us matarà a.n a tots".

...
"Els varen matar. I llavors va dir a.n al seu pare:
"Mateu-me a.n a mi i tot" (no recorda com continua)" (PE-01,
pp. 1703-1704).

- "Canteu, canteu bons presos,
canteu-ne eixa cançó,
que ve el Sant Dissabte
i us mataran a tots".

...
- "Podem cantar, senyora,
si ens mataran a tots,
lireta, liró".

Ia arriba el Sant Dissabte
...

- "Ai, filla Margarida,
serà el primer de tots".
- "Ai, pare, lo meu bon pare,
petita i bonica,
mateu-me i a.n a mi i tot".

"I sí, sí, la varen matar. I llavors es va matar el
rei". (PE-01, pp. 1731-1732).

La filla del rei d'Hungria,
parenta de l'Aragó,
Déu t'hagi ben perdonada,
petita, bonica,
i a.n al teu pare, el baró,
lireta, liró.
(PE-01, pp. 1707 i 1732)

LA PRESÓ DE LLEIDA

pre-sos mai n'hi man-ques pe-ti-tai bo-ni-ca, hi can-ten u-na can-çó, pi-re-te li-ro'.

(PE - 51)

La puntaire d'Arenys de Mar

A la voreta del mar
l'Ignés hi'n va a treballar (1),
con l'alba apunta,
i amb el plor (1) dels ulls desfets,
va mullant el coixinet,
on fa la punta.

Anyora son aimador,
que de son tendre cor,
dolça esperança,
son plor (1) al mar és ardent,
no és de penediment,
és d'anyorança.

Fa cinc anys que va deixar
la vila d'Arenys de Mar
i en sa promesa.
La pobresa el va espavordir,
a Amèrica en va partir (1),
cercant riqueses.

- "D'aquí io, con tornaré,
a.n a tu, amor, compliré",
deia i marxava.
T'espero a mon cor
amb puríssim amor",
deia i plorava.

I esperant-lo amb fe constant
amb anel va treballant,
que re li sobra.
I per minvar-ne els seus fatics,
ne va fer puntes pels rics,
perquè ella és pobra.

Aquest matí ha arribat,
a Arenys de Mar ha arribat
un potentat, que ve de l'Habana.
N'era fill d'un mariner (1),
ve casat i amb sa muller (1),
(...) 'mericana.

Quan s'arribada ha sabut,
l'Agnès en terra n'ha caigut
de desmai presa.
Sa mareta li'n va dir:
- "Filla meva, viu per mi.
Ta mare és cega".

- "Mare meva", diu l'Agnès,
"sols per vós treballaré,
que el cor me'n sobra.
Tinc de pagar-vos fatics,
ne tinc de fer (1) puntes pels rics,

perquè en sóc pobra".

La muller (1) del potentat
n.a casa de l'Agnès ha entrat,
fa poca estona.
- "Per l'infant, que haig de tenir,
el niu tinc de guarnir (1),
bona minyona.
De ta rara habilitat,
moltes proves m'han donat,
ia tes companyes.
Fes-ne puntes i entradors,
per adornar (1) el fill hermòs
de mes entranyes".

L'Ignès, escoltant això,
sent una mortal fredor,
que el cor li gela.
On es guarda la post del pa,
no en veu un mos
i dubta en cara.
Però veu uns ulls a la foscor (1),
vuits de llum i plens de plor (1),
i els de sa mare.
- "Mare meva", diu amb fe,
"sols per vós treballaré,
que el cor me'n sobra.
Tinc d'ofegar-vos fatícs,
ne tinc de fer (1) puntes pels rics,
perquè en sóc pobra".

De dia i nit ha treballat,
ia la feina ha acabat
per la Senyora.
Treballant de dia i nit,
ha deixat el niu gornit
la Cosidora.

De dia i nit, sense repós,
va fent puntes i entradors,
sempre treballa.
Si li pregunteu què fa,
amb veu trista respondrà:
- "Faig ma mortalla".

La grogor (1) va prenent peu
en ses galtetes de neu,
que enveja el marbre.
N'és tarongina de(sic) amor(1),
con grogueja la flor(1),
caurà de l'arbre.

A bateig van repicant,
els veïns per veure'l van
tots a la porta.
Un toc de mort los sorprèn.

Pel veïnat van dient:
- "L'Agnès és morta".

Pobra màrtir de(sic) amor,
ia a lo cel Nostre Senyor (1)
les portes li obra.
No tindrà més afatics
ni en farà puntes pels rics
ni en serà pobra.
(PE-10, pp. 1864-1867)

(1) Pronuncia la "r" final.

Que n'és de blanca

Que n'és de blanca
la neu novella
dalt d'una branca
del Pirineu.
Més blanca que ella
sou vós poncella,
poncella i rosa,
mare i esposa
de tot un Déu.
Mare i esposa
de tot un Déu.
Mare i esposa
de tot un Déu.⁸
(PE-10, p. 584).

QUE N'ÉS DE BLANCA

The image shows a musical score for the song 'Que n'és de blanca'. It consists of three staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/4 time signature. The melody is written in a simple, folk-like style. The lyrics are written below the notes. The second and third staves continue the melody and lyrics. The lyrics are: 'Que n'és de blan-ca la neu no-ve-lla dalt d'u-na bran-ca del Pi-ri-neu, més blan-ca que-lla sou vós pou-ce-lla, pou-ce-lla i ro-sa ma-re i es-po-sa de tot un Deu, ma-re i es-po-sa de tot un Deu.'

⁸ Aquesta cançó fou enregistrada en directe durant els actes de la Festa de Verdaguier de l'any 1987 (el 17 de maig). Canten un grup de dones de Folgueroles, que havien cantat juntes al cor parroquial, quan eren joves. Canten: Montserrat del Pou, Teresa de can Tílló, Teresa de can Ferrer, Roser de can Silet, Rita de can Petxo, Núria de can Peret de la Iera i Maria de can Mariano. Les acompanya en Roviretes.

Sant Ramon Nonat

Sant Ramon Nonat,
fill de Vilafranca.
Confessor de reis,
de reis i de papes.
En confessava un rei,
que en pecat estava;
el pecat n'era gros,
sant Ramon plorava.
(PE-10, p. 619).

La rata corria

La rata corria
pe' la sagristia.
El rector l'encalgava
i no l'atrapava.
L'escolà la veu,
li clava un cop de peu.
(PE-07, p. 767).

LA RATA CORRIA

La ra-ta cor-ri-a pe la sa-gris-ti-a el re-ctor l'en-cal-sa-va i
no l'a-tra-pa-va, l'es-co-là la veu li cla-va un cop de peu. (PE-07)

El rey moro

El rey moro tiene un hijo
más hermoso que la plata
y a la edad de quinze años
se enamoró de su hermana.⁹

Y al ver que no puede ser
se puso enfermo en la cama.
Cuando llega su papá
con el traje de galán:

- "¿Qué tienes hijito mio?
¿Qué tienes que estás tan malo?"
- "Un dolor de pulmonía
y una calentura mala".

- "Si quieres que maten un pato
las mujeres de mi casa
y una tassita de caldo,
que te la sube tu hermana".

Tu (su) hermana está en la escalera
con el traje de galana,
con la tassita de caldo
para dar a su hermano.

Cuando llega su hermana
con la tassita (sic) de caldo:
- "¿Qué tienes hermano mio?,
¿qué tienes que estás tan malo?".

- "Un dolor de calentura
y una pulmonía mala".

- "Acercate, hermana mia,
acercate a la sintura,
que yo tengo un' hierba buena,
que todos los males cura".
(PE-01, pp. 1705-1706 i 1731)

⁹ Es repeteixen els dos últims versos de cada estrofa.

EL REY MORO

EL rey mo-ro tíe-ne un hi-jo más her-mo-so que la pla-ta,
que a la e-dad de quin-ce a-ños sea-ne-mo-70 de su her-ma-na,
que a la e-dad de quin-ce a-ños sea-ne-mo-70 de su her-ma-na. (PF-01)

Sant Isidro

Sant Isidro llaurador,
n'és criat a Madrid.
No té pare ni mare
i els parents l'han aborrit.
(PE-07).

SANT ISIDRO

Handwritten musical notation for the song 'SANT ISIDRO'. The first staff is in bass clef with a 3/4 time signature. The melody consists of quarter and eighth notes. The lyrics are written below the staff: 'Sant I - si-dro llau-ra-dor, n'és cri-at a Ma-drid, no té pa-res ni'. The second staff continues the melody and lyrics: 'ma-res i els pa-rents l'han abor-rit.' The time signature changes to 2/4 for the second staff. The piece ends with a double bar line. The code '(PE-07)' is written at the end of the second staff.

Sant I - si-dro llau-ra-dor, n'és cri-at a Ma-drid, no té pa-res ni
ma-res i els pa-rents l'han abor-rit. (PE-07)

Sant Pere i Sant Pau

A)

Sant Pere i Sant Pau
doneu-me les claus,
per obrir els angelets,
que es moren de fred.

De fred i de fam
deixeu-los morir,
que al cel aniran.

Divina Pastora,
tocant el pendó
l'aindemà
de la festa major.
(PE-10, pp. 659 i 1880)

B)

Sant Pere i Sant Pau
doneu-me la claus,
per obrir els angelets,
que es moren de fred.
De fred i de fam,
deixeu-los morir,
que al cel aniran.
Divina pastora,
tocant el pendó,
els angelets canten
per Déu Nostro Senyor.
Com ets, cumets (?),
salten i ballen
al peu de l'altar.
Com ets, cumets (?),
salten i ballen
al peu de l'altar.
(PE-01, p. 2080)

SANT PERE I SANT PAU

Handwritten musical score for 'SANT PERE I SANT PAU'. The score is written on four staves. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a common time signature (C). The lyrics are written below the notes. The second staff continues the melody. The third staff includes a section with 'x' marks, likely indicating a specific rhythmic pattern or a section to be played on a different instrument. The fourth staff contains the reference codes '(PE-10)' and '(PE-01)'.

Sant Pe-re i Sant Pau do-neu-me les claus per o-brir els an-ge-
lets que es mo-ren de fred, de fred i de fam, dex-yeu-los mo-rir, que al cel an-i-
ran, di-vi-na pas-to-ra to-cant el pen-dó, l'eu-de-mà de la fes-ta ma-ior!
més depressa

(PE-10)
(PE-01)

Per Sant Tomàs

Per Sant Tomàs
agafarem el porc pel nas.

Per Nadal

Posarem el porc a.m sal,
la gallina al gavadal,
el pollí dalt al pi,
canta, canta Valentí,
que ja vénen bous i vaques
i gallines amb sabates.

(PE-07, p. 772)

Santa Magdalena

A)

Santa Mad.dalena
porta la cadena,
per lligar el dimoni.
visca sant Antoni.²

B)

Santa Magdalena
porta la cadena,
per lligar el dimoni.
Viva, viva, sant Antoni.
(PE-01, p. 2081)

SANTA MAGDALENA

San-ta Mag-da-le-na por-ta la ca-de-na per lli-gar di-
mo-ni, vi-va, vi-va Sant du-to-ni! (PE-01)

² Aquesta versió jo l'havia apresada, quan anava a col·legi a Folgueroles.

El sastre de Toledo

A)

El sastre de Toledo,
en temps de resar-ne un credo,
en va vestir cinc millons
amb calces i pantalons.
Tots vestits amb plumes d'oca.
N'és un tanoca.
Del llevant fins al ponent
fumant una fuia de bruc
des del castell de Gurb
fins al cim de can Barretina.
Les ones de la mar cridaven:
-"Setrill! Setrill!".
(PE-07, p. 586)

B)

El sastre de Toledo,
que en temps de resar-ne un credo,
en va vestir-ne cinc millons
amb armilla i pantalons.
Tots van vestides amb plumes d'oca.
N'és un tanoca, que no té enteniment.
Del llevant fins al ponent
una fulla (sic) de bruc
des de la creu de Gurb
fins al serrat de can Barretina.
Les ones de la mar cridaven (o tocaven):
-"Setrill! Setrill!".
(PE-01, p. 2066).

El senyor Ramon

A)

El senyor Ramon
enganya les criades,
el senyor Ramon
enganya tot el món.

Les pobres criades,
con se'n van al llit,
tururut, tururut,
qui gemega, ja ha rebut.
(PE-01, p. 2081)

B)

El senyor Ramon
enganya les criades,
el senyor Ramon
enganya tot el món.

Con les criades,
se'n van al llit,
tururut, tururut,
qui gemega, ja ha rebut.
(PE-07, p. 777)

EL SENYOR RAMON

The musical score is written on five staves. The first staff is a vocal line in 2/4 time with a key signature of one flat (Bb). The lyrics are: "El se-nyor Ra-mon en-ga-nya les cri-a-des, el se-nyor Ra-". The second staff continues the lyrics: "mon en-ga-nya tot el món. Quan les cri-a-des se'n van al llit, tu-ru-rut!". The third staff contains the lyrics: "qui se-me-ga ja ha re-but!". There are two double bar lines in the third staff, with "(PE-07)" written above the second and "(PE-01)" written below the second. The fourth and fifth staves are empty.

Sol, solet

A)

Sol, Solet,
claror (i) del meu dia.
Veniu Sol, Solet,
que em moro de fred.
(PE-10, p. 1881 i 1884)

(1) Pronuncia la "r" final.

La informant (PE-10) ho cantava un dia al matí, perquè tenia fred. Se dol cantar, quan el dia és núvol o hi ha boira baixa i es vol que surti el sol.

B)

Sol, Solet,
vine'm a veure, (bis)
Sol, Solet,
vine'm a veure,
que tinc fred.
(PE-07, p. 751)
(PE-10, p. 646)

C)

Sol, Solet,
vine'm a veure, (bis)
Sol, Solet,
vine'm a veure,
que tinc fred.

Sense capa ni barret
amb les mans a la butxaca
i no puc menjar xocolata.
(PE-01, p. 2069)

"(Ho cantàvem) con feia fred. Que, si surt el sol, eh?, t'escaufes. I, sinó.s, aixís amb núvol, fa més fred. I llavors cantàvem això. (...). I amb les mans a la butxaca, si tens fred, eh?, "no puc menjar xocolata" (riu)" (PE-01, p. 2070).

SOL SOLET

a)

Sol so-let vi-ven a veu-re, vi-ven a veu-re, sol so-let vi-ven a veu-re que tinc fred.

(PE-10)
(PE-07)

Detailed description: Handwritten musical notation for 'Sol solet' (a). The melody is written on a single staff in 4/4 time. It features three triplet markings over the words 'veu-re', 'veu-re', and 'veu-re'. The lyrics are 'Sol so-let vi-ven a veu-re, vi-ven a veu-re, sol so-let vi-ven a veu-re que tinc fred.' The notation includes a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a common time signature (C). The piece ends with a double bar line.

b)

Sol so-let vi-ven a veu-re, vi-ven a veu-re, sol so-let vi-ven a veu-re que tinc fred.

(PE-01)

2766

Detailed description: Handwritten musical notation for 'Sol solet' (b). The melody is written on a single staff in 4/4 time. It features three triplet markings over the words 'veu-re', 'veu-re', and 'veu-re'. The lyrics are 'Sol so-let vi-ven a veu-re, vi-ven a veu-re, sol so-let vi-ven a veu-re que tinc fred.' The notation includes a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a common time signature (C). The piece ends with a double bar line.

Toca la tarota

Toca la tarota, toca,
d'en Quico del Masdencoll.

N'agafen l'escopetota,
ia se la carreguen a coll.

Toca la tarota, toca,
d'en Quico del Masdencoll.

No en troben caça ninguna,
només un uiet de bou.¹²

Toca la tarota, toca,
d'en Quico del Masdencoll.

No els va quebre a la paella,
el varen 'ver de coure a.m un parol.

Toca la tarota, toca,
d'en Quico del Masdencoll.

La teca que en sortia,
n'hi va haver per tothom.

Toca la tarota, toca,
d'en Quico del Masdencoll.

Els convidats que hi havien
travessaven de vint-i-nou.

Toca la tarota, toca,
d'en Quico del Masdencoll.
(PE-07, p. 44).

TOCA LA TAROTA

The image shows a single line of handwritten musical notation on a five-line staff. The notation is in a simple, folk-like style. It begins with a treble clef and a 3/8 time signature. The melody consists of a series of eighth and quarter notes. Below the staff, the lyrics are written in a similar handwritten style: 'To-ca la ta-ro-ta to-ca, d'en Qui-co del Mas-den-coll.' The text '(PE-07)' is written at the end of the line.

¹² Un uiet de bou és un ocell molt petit, més que un pardal.

A la torra xica

A)

A la torra xica
i a la torra gran,
si n'hi ha una Pepa,
que l'estimen tant.
De tant que l'estimen
no la casaran.

Se'n va a la riera
a rentar el davantal
per anar bonica
el dia de Nadal.

Flor de lliri, lliri,
flor (1) de lliri, blanc.
(bis)

- "Què hi fas aquí Pepa,
què hi fas aquí tant?"
- "Me'n rento les fandilles,
també el davantal,
per anar bonica
el dia de Nadal".

Flor de lliri, lliri,
flor (1) de lliri, blanc.
(bis)
(PE-10, p. 618)

"L'havia apresada a casa, amb la padrina o amb la mare.
Mira, per Nadal... O bé con espellofàvem i aixís. L'havia
apresada de petita io aquesta" (PE-10, p. 618).

B)

A la torra xica
i a la torra gran,
si n'hi ha una Pepa,
que l'estimen tant.
De tant que l'estimen
no la casaran.

Flor de lliri, lliri,
flor de lliri, blanc.
Més ho és la rosa,
més ho és el ram.
Més ho és el lliri,
que floreix tot l'any.

Se'n va a la riera
a rentar el davantal
per anar bonica
el dia de Nadal.

Flor de lliri, lliri,
flor de lliri, blanc.

Mentres el rentava,
passa el seu galant:
-"Què hi fas aquí Pepa,
què hi fas aquí tant?"
-"Rento la fandilla
i també el davantal,
per anar bonica
el dia de Nadal".
(PE-01, p. 2067).

c)

A la torra xica
i a la torra gran,
si n'hi ha una Pepa,
que l'estimen tant.
De tant que l'estimen
no la casaran.

Flor de lliri, lliri,
flor de lliri, blanc.
Més ho és la Pepa,
més ho és el ram.
Més ho és lo lliri,
que floreix tot l'any.

Se'n va a la riera
a rentar el davantal
per anar bonica
el dia de Nadal.

-"Què hi fas aquí Pepa?,
què hi fas aquí tant?"
-"Rento la bugada
..."

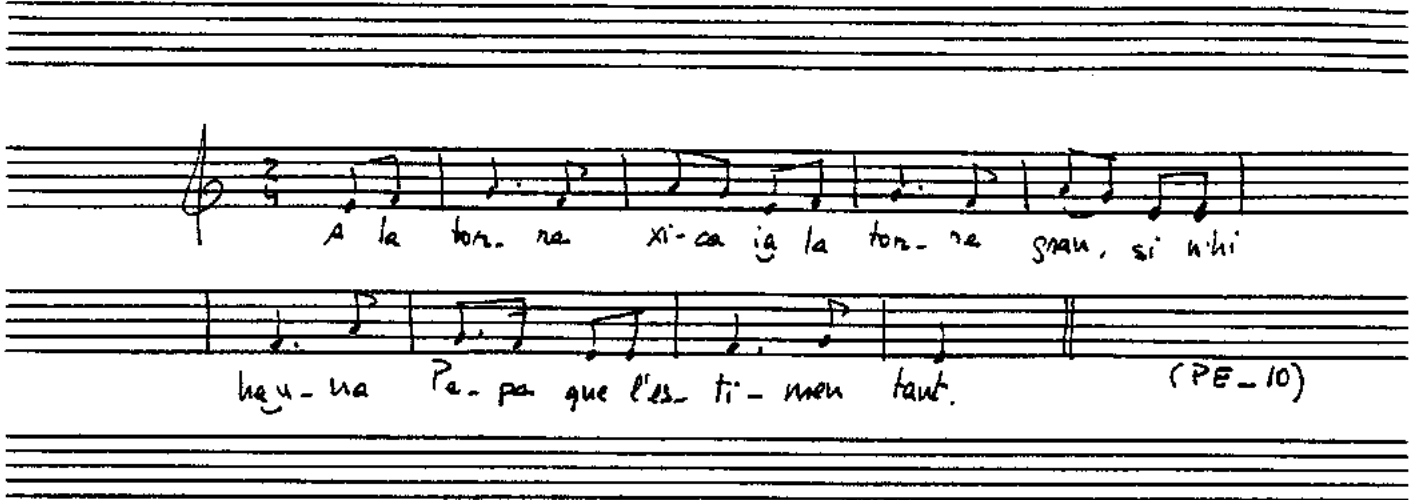
-"Ploro pels meus pares,
perquè quan ho sabaran
buscaran la Pepa
i enlloc del món la trobaran".

A la torra xica
i a la torra gran,
si n'hi ha una Pepa,
que l'estimen tant.
De tant que l'estimen
no la casaran.

Flor de lliri, lliri,
flor de lliri, blanc.
Més ho és la Pepa,
més ho és el ram.
Més ho és lo lliri,
que floreix tot l'any.

(1) Pronuncia la "r" final.

A LA TORRE XICA

A la tor-re xi-ca i-a la tor-re gran, si w'hi
heu-na Pa-pa que l'es-ti-men tant. (PE-10)

Els tres tambors

A)

Si n'eren tres tambors,
venien de la guerra
i el més petit de tots
porta un ram de rosetes.

Ram, ram, que te plam,
porta un ram de rosetes,
ram, ram, ra ta plam.
(PE-10, p. 621)

B)

Si n'eren tres tambors
que venien de la guerra
i el més petit de tots
duia un ram de rosetes.
Ram, ram, pataplam.
(PE-01, p. 1719)

Veus de campanes

Veus de campanes
per serres i planes,
de matí i vespre
lo diuen al món.

L'àngel somnia
lo nom de Maria.
Amb ell desperta
i s'adorm.
Que de son cor
sou Maria l'aimia
Que de son cor
sou Maria l'amor.

Veus de campanes
per serres i planes,
de matí i vespre
lo diuen al món.
(PE-10, p. 584).

A la vora de la mar

A)

A la vora de la mar
n'hi ha una donzella,
que en broda un mocador (1)
N'és per la reina,

...
li'n falta seda,

"S'hi acosta un mariner".

- "Mariner, bon mariner,
me'n falta seda".

- "De quin color la voleu,
blanca o vermella?"

Vermelleta la'n vui io.
que és millor seda.

"Se l'emporta".

- "Mariner, bon mariner,
tornau-me en terra,
que les ones de la mar
me'n donen pena".

...

- "De tres germanes que som
som la més bella.
L'una és casada amb un rei,
l'altra és princesa
i jo, tristeta de mi,
en sóc marinera".

- "No en sou marinera, no,
que en sou princesa

...
(PE-10, p. 621)

B)

A la vora de la mar
n'hi ha una donzella,
que en brodava un mocador
N'és pe' la reina,
n'és pe' la reina.

Quan el mocador
fou mig brodat,
li faltà seda,
li faltà seda.

- "Mariner, bon mariner.

Si en porteu seda,
si en porteu seda".

- "De quin color la voleu,
blanca o vermella?
blanca o vermella?"

- "Vermelleta la vui io.
N'és pe' la reina,
n'és pe' la reina".
(PE-01, pp. 1706 i 2068-2069)

(1) Pronuncia la "r" final.

14.7 CANÇONS I NARRACIONS MORALES

Aquest apartat vol exposar algunes de les cançons i narracions morals recollides a Folgueroles (Osona)¹. Han estat classificades segons: *el públic*, al qual van dirigitades, i *el tema*, que tracten.

14.7.1 EL PÚBLIC.

El públic -al qual cal inculcar determinats valors morals- es divideix en dos subgrups: els *infants* i les *dones*. El primer es infravalorat a causa de l'edat i el segon, del sexe. No cal dir que el grup dominant, o instructor, és el dels adults (ambdós sexes) per als primers, i el dels adults (homes) per a les segones.

a) Infants

En el procés d'enculturació dels infants, la família ocupa un lloc de primer ordre, però l'escola també hi juga un paper molt important. Heus aquí tres narracions com a mostra: *Tataratit, tataratet, El ruc que volia llegir* i *El mentider*.

Tataratit, tataratet,

Tataratit, tataratet,
com el joc dels soldats no hi res.
Tenim els llibres esquinçats,
els cartipassos són llançats.
Com que escribim de mala gana,
no hi re com fer campana.
Qui de petit no vol lliçons
i només fa que jugar a bales i cartrons,
con és gran, de lladre a les presons
o al corralet, si es mor de gana.
Estudiem, que hi guanyarem.
(PE-07, p. 236)

El ruc que volia llegir

Un dia al despertar-se
el ruc va dir:
- "Vui ap(r)endre de llegir."
Si els savis, per ser savis,
fan això, també vui ser savi io.
I alçant-se, se n'anà, sense més raons,

¹ La transcripció, literal, respecta les variants dialectals, i també els vulgarismes i castellanismes.

dret al mestre de minyons.
 - "Bon dia, senyor mestre,
 ia em té aquí.
 Vui ap(r)endre de llegir."
 I el mestre li digué:
 - "Molt ben pensat.
 N'ap(r)endràs, si ets aplicat."
 I li posà al davant un cartipàs,
 ple de lletres com el nas.
 - "I aquesta, que aquí veus,
 i és talment la teulada d'un convent.
 És la primera lletra i es diu "A".
 Digués "A" per començar."
 I el ruc, obrint la boca de tres pams,
 esclamà un parell de brams.
 El mestre, satisfet, digué:
 - "Bé va. Dius perfectament la "A"."
 I el ruc, inflat d'orgull,
 pegant un bot, exclamà:
 - "Doncs, ia ho sé tot."
 Tan ruc com va venir,
 se'n va entornar
 i mai més de ruc passà.
 (PE'07, p. 235-236)

La moral de les dues narracions anteriors ens diu que d'infant cal ser aplicat a l'escola i aprofitar-ne bé les lliçons, ja que altrament es trindran poques oportunitats en el moment d'integrar-se en el món dels adults.

El mentider

Aquesta narració censura el fet de no dir la veritat.

"A vegades (els néts) em diuen una mentida, dic:

"Això no és pot fer (de dir mentides). Us passarà com aquell pastor del Masdencoll!²

"Diu que hi 'via un pastor, que gordava les oelles, i al Masdencoll hi 'via una colla d'homes que fangaven, allà, en aquells camps tan grans, i, tot plegat, aquell pastor diu:

- Ai! Que ve el llop! Ai! Que ve el llop! Veniu! Veniu! Que se'm vol menjar les oelles!

"I aquells homes varen deixar les eines i se'n varen anar amb la fanga, i tots amb bastons, a defensar aquell pastor. I con varen ser allà, es va posar amb un riure! "Ja, ja". I vinga riure!, perquè els 'via enganyat.

"Bueno, un atre dia aquells homes també eren a treballar - varen passar molts dies- i a aquell pastor hi va anar el llop de debó. Per aquell mig d'abres li va sortir el llop, que se li menjava les oelles. I vinga cridar! I, es clar, llavors no hi va anar ningú."

² Una masia del terme municipal de Folgueroles.

MORAL: "I si dieu mentides, us passarà com aquell pastor, que, con serà veritat, que tindreu una necessitat, no us vindrà ningú." (PE-02, pp. 400-401).

b) Dones

L'obediència als seus superiors (pare, marit, etc.) (*Aquí dalt a la muntanya*) i l'eficiència en els afers domèstics (*La veia no fila*), són dues de les virtuts, entre d'altres, que ha de tenir la dona, per a ser bona esposa i mare.

Aquí dalt a la muntanya

Aquí dalt a la muntanya
el cucut hi ha cantat.
Con la cabres portin llana,
les dones faran bondat.
(PE-07, p. 25)

La veia no fila

El dilluns, pels seus difuns,
la veia no fila.
El dimarts, pels seus pecats,
la veia no fila.
El dimecres, pels seus deixebles,
la veia no fila.
El dijous, perquè té els dits nous,
la veia no fila.
El divendres, perquè té els dits tendres,
la veia no fila.
El dissabte, cuina i pasta,
la veia no fila.
I el diumenge filaria,
si n'era dia!
(PE-07, pp. 818-819)

En *La veia no fila* és crítica la gandularia. Feina feta no té destorp.

14.7.2 EL TEMA.

El tema, que tracten algunes cançons i narracions morals recollides a Folgueroles, tant pot afavorir la *religió* i protegir les *normes socials* establertes, com aprovar l'enginy a l'hora d'*obtenir un benefici sense esforç* a costa del treball dels altres.

a) La religió

Els bons consells

"Hi 'via un home d'una casa de pagés, que estava molt desesperat, perquè la feina no se li feia i no sabia com fer-ho. I un dia, de tant desesperat, va dir:

- Donaria l'ànima al dimoni, però que la feina es fes!

"I se n'hi varen presentar tres, tres homes. Diu:

- Mireu, us farem tota la feina. Mentres ens 'neu manant feina, us l'anirem fent tota. El dia que no sabeu què manà-ens, a ens teniu de donar l'ànima.

"Uj! Aquell home! Ia es va espantar. Els va dir:

- Doncs, llaureu tots els camps!

"Tot va quedar llaurat.

- Ara emmuraieu tota la propietat.

"En poca estona tot va quedar emmuraiat. I va pensar: "Què els hi tens de fer fer?". Diu:

- Mireu, l'un, tu, d'una pell negra d'un xai, a cops de bastons, fins que es torni blanca! I tu tens de buidar el pou amb un garbell, fins que sigui buit. I tu tens d'ensenyar la doctrina a la canaia fins que l'aprenguin, fins que la sàpiguen de memòria.

"L'un (dimoni) va dir:

- Io, a còpies de temps em voria capaç de la pell negra fé-la tornar blanca.

"Diu (el segon):

- Io buidar l'aiga del pou amb un garbell podé també.

"I l'atre diu:

- Io, ensenyar la doctrina a la canaia, això és impossible!, perquè el Satanàs no en sap!" (PE-07, pp. 462-463).

I aquell home va tenir tota la feina feta i va salvar l'ànima gràcies al seu enginy, però sobretot perquè era creient i volia que els seus fills aprenguessin la doctrina.

La cadenera i els claus de Crist

"Diu que la cadenera té tota la vora del bec ben vermei i diu que és perquè, con Déu Nostro Senyor va ser clavat a la creu, amb el pic (el bec) li volia treure els claus. I llavors, per agrair-li, sempre més li va quedar el bec vermei." (PE-07, p. 376).

Si fas el bé, d'una manera o altra se't recompensarà. Per exemple, a la cadenera, amb un color bonic, que l'afavoreix.

Gaitg ets i gaig seràs

"Diu que con la Mare de Déu (amb Sant Josep i el Nen Jesús) se'n 'nava cap Egipte i el rei Herodes els perseguia, ia els 'cabaven de tenir i varen arribar a.m un pagès, que semblava el blat. I diu que Sant Josep li va dir:

- Ara el sembreu. Aneu a buscar el volant a casa vostra, que, con tornareu, el trobareu ros i a punt de segar-lo.

"I aquell home va creure i va anar a buscar el volant. I, con va tornar, va trobar el blat ros -ia va haver crescut- i el va segar. Diu:

- Ara segueu-lo i feu-ne garberes.

"I varen fer les garberes -perqué arribaven els soldats del rei Herodes, que perseguien Jesús- i es varen amagar a dintre la garbera. I, con (els soldats) varen ser allà, diu:

- No heu pas vist passar un matrimoni amb un nen, amb una burra i...

"Diu:

- Sí, el vaig veure passar, con sembrava aquest blat, i el tinc ros i a punt de segar.

"Diu:

- Què diu aquest!? Ia podem marxar.

"I llavors hi 'via el gaig a dalt l'arbre, que anava dient:

- La Marieta és sota la garbereta! La Marieta és sota la garbereta!

"I llavors la Mare de Déu li va donar un càstig:

- Gaig ets
i gaig seràs,
per tant que mengis
mai t'engreixeràs,
i tres hores cada dia
de febre passaràs!

"I per 'xò els gaigs estan secs, perquè sempre estan emfebrats. Diu que és la bèstia del bosc, que està més seca. Es diu (a una persona que estigui molt prima): "Estàs més sec que un gaig", "sembles un gaig". (PE-07, pp. 375-376 i PE-02, p. 399).

Si fas el mal, d'una manera o altra se't castigarà. En aquest cas, el protagonista és el gaig, amb tres hores de febre diària, per haver volgut descobrir la Sagrada Família -en un moment de la seva fugida a Egipte- als soldats del rei Herodes.

b) Les normes socials

Tota comunitat és gelosa de les normes, per les quals es regeix; per tant critica, fa burla o castiga els qui se n'aparten. Heus aquí tres cançons, composades per a censurar tres conductes transgressores d'aquestes normes: voler pujar en l'escala social, mitjançant el matrimoni amb una persona d'una classe econòmicament superior (*Una cançoneta nova*); intent de suïcidi, frustrat, a causa d'un desengany amorós (*La Pujoleta*); i cometre adulteri amb una dona més gran i més lletja que la pròpia muller (*El Quadrado*).

La Pujoleta

"Sé una cançó d'una moessa de Roda³ (de Ter), que es va tirar un tiro per un vailet."

La seca, la meca,
n'és la Pujoleta,
la que es va ferir.

Estirada sobre el llit,
com un gall malsanat
i amb el coll ensangrentat,
s'ha de dir: "Déu nos en guard."

La seca, la meca,
n'és la Pujoleta,
la que es va ferir.

Estirada sobre el llit,
esperant que el doctor hi anés,
per curar-li la ferida,
que s'ha fet a vora el cor.

La seca, la meca,
n'és la Pujoleta,
la que es va ferir.

El 23 de setembre⁴
al ball es va presentar
amb aquell vestit de tissú,
ia no es volia matar.

"Oh! És veritat, eh! Es va tirar un tiro!" "No sé com ho feien anar, que tot volent-se tirar al cor, es va tocar l'espatlla" (PE-10, p. 46).

En cap cas és acceptat el suïcidi i menys per un desengany amorós. A més, es critica la feina mal feta, ja que es volia tirar el tret al cor i se'l va tirar a l'espatlla.

El Quadrado

"És en castellà, però és treteta d'una (dona) de Roda. D'un casat que va marxar amb una dona, que portava una mica de bigotis. Tots li feien broma. Això al principi dels nacionals (acabada la Guerra Civil 1936-1939)."

"Era una amiga de la seva dona. Un dia al dematí va fotre el camp amb l'amiga de la seva dona i va deixar la dona. Al cap d'un parell o tres de mesos la seva dona el va anar a

³ Des de la segona meitat del segle XIX, que les dones de Folgueroles van a treballar a les fàbriques tèxtils de Roda de Ter.

⁴ El 23 de setembre, Santa Tecla, és la festa major de Roda de Ter.

buscar i se'l va entornar endur cap a Roda. Li varen fer esquellots i li varen treure aquesta cançó:

Una mañana temprano
se fué el Quadrado
con coche alquiler.
Se fué con una coqueta
y su gran maleta
llena de parné.
Y su mujer
nos decía llorando:
- "Cuando vuelva cansado,
yo con la escoba
ya le daré, fuerté.
Hasta parece mentira
que tú me dejes a mí,
para ir con esa abuela,
que lleva un bigote así."

Volem vi! Volem vi!

- "A mi no tendrás que afeitarme
y en cambio a ella sí."

Volem vi! Volem vi!

Deien "volem vi!", perquè hi anaven a fer esquellots. La tonada és de la canço: *Yo té daré, te daré niña hermosa*. "Aquells vailets de Roda ho cantaven i era con varen fer els esquellots. Li varen fer una pancarta, de con marxava, amb uns culots i uns sostens, que li sortien de la maleta. Llavors ensenyar uns culots i uns sostens ja semblava que era qui sap què!" (PE-07, p. 47).

L'adulteri no és acceptat de cap manera, però cometre'l amb una dona més gran i, a més a més, lletja, és quelcom intolerable.

c) Obtenir un benefici sense esforç

Les narracions, que aproven l'enginy, en aprofitar-se del treball dels altres, tenen com a protagonistes animals (per exemple, la guilla) o bé humans que pertanyen a un grup marginal (per exemple, els gitanos). El protagonista no pertany mai al propi grup, perquè, encara que aquesta conducta no sigui castigada ni censurada, es considera una malifeta.

El llop i la guilla

"La guilla sempre ha set molt punyetera.

"(El llop i la guilla) tenien un camp de blat de moro i el 'vien de cavar. I tenien una gerra de mel a mitges, entre tots dos, i varen dir:

- Mira, con haurem acabat de cavar el camp de blat de moro, ens a la menjarem.

"Doncs, au!, a cavar el camp de blat de moro!"

"Tot plegat, que havien fet uns conts restos, la guilla va pensar:

- Oi, que seria bó que ara pogués anar a menjar mel!

"Va dir:

- Tinc d'anar a ser padrina (d'un bateig). Ara tinc d'anar-hi i no t'ho 'via pensat a dir. M'hi deixes anar?"

- Ah, vés-hi. (Diu el llop).

"Sí, sí; se'n va anar, i cap a menjar mel! En va menjar i, con va tornar cap a.m el llop (el va trobar) allà, cansat! anar cavant! (El llop) li va dir:

- Com li has posat (de nom a la criatura)?

"Diu (la guilla):

- *Comencelis*. Li han posat *Comencelis*.

- Ah, carai, quin nom més maco!

"Bueno, varen cavar una estona més i con (la guilla) ia tornava a tenir gana, ia li va donar una atra escusa. Llavors li va dir que havia d'anar a casament i s'entorna a menjar mel. Cap d'una estonaaassa! va tornar i (el llop li) diu:

- Què, ha anat bé?

- Sí, molt, molt.

- I la núvia com es deia?

- Es deia *Mitxelis*.

- Ah, carai, quin nom més estrafet!

"I es varen tornar (posar) a cavar, però encara els en faltava un tros per acabar. I, carai, 'ver de (cavar tant)! (La guilla) es volia acabar la mel. I llavors li va donar una atra escusa, que havia d'anar a comunió d'un nen:

- M'hi 'uries de deixar anar.

- Vés, ia acabaré io el camp, ia s'acaba ara ia.

"I sí, sí, s'entorna (cap a la mel) i tu-ru-rut!, ia se la va haver menjada tota. I, con va tornar, diu (el llop):

- Ha anat bé?

- Sí. I saps com es deia el nen?

- Com?

- Es deia *Acabelis*.

- Carai, uns noms bastant estranys.

"I llavors, és clar, el camp ia es va haver acabat, i la guilla diu:

- Bueno, ara ens haurem d'anar a menjar la mel.

"Ui! El llop!, cansat com estava!, diu:

- Sí, sí, ia ho crec!

"Cap a menjar-se la mel. Arriben allà, (diu el llop):

- Ai, carai, ara no hi ha mel!

"La guilla (li diu):

- Punyetero! Si te l'hauràs menjat tú! Mentres io era a bateig, a casament i a comunió, tu t'atipaves de mel! i se me l'has menjada tota! i ara io no en tinc gota!

"I encara va haver de perdre el llop" (PE-07, pp. 378-379).

Un gitano al confessionalari

"Un gitano, que es va anar a confessar, i com que era un home... (el capellà el va fer agenollar al seu davant). Segons a quins puestos, a vegades els capellans -io a Sant Tomàs (de Riudeperes) hi 'via anat- t'obrien la porta (de davant del confessionalari) i et 'vies d'ajoneiar allà davant, als seus peus.

"Al capellà li sortia el rellotge de la butxaca i el gitano li va robar, li va p(r)endre, i llavors, confesant-se, diu:

- M'h(a)uria de confessar que he robat un rellotge.

"Diu (el capellà):

- Doncs, perquè Déu te'l pugui perdonar, el tens de tornar. Io ia et perdonaré, però em tens d'assegurar de tornà'l.

"Diu (el gitano):

- Que el vol vostè?

- Ah, io no.

- Doncs, el seu amo m'ha dit que no el volia pas.

- Doncs, aixís te'l quedes.

"Va quedar perdonat i se'l va endur.

"Con (el capellà) devia trobar que no el portava, devia dir:

- Ia t'ha fotut!

"Els gitanos sempre en fan alguna" (PE-07, pp. 463-464).

El traginer i els gitanos

"Els traginers portaven tres o quatre matxos, un a radera l'atre, agafats pel ronsal. Aquests anaven sense carro. El traginer anava a davant agafat al ronsal i portava la colla de matxos. Estirava el primer i els atres, com que anaven agafats, ia anaven seguint.

"Una colla de gitanos li varen fotre un matxo. El de radera. El descargolen del ronsal i se li enduen el matxo. I un dels gitanos es posa el ronsal al coll i s'agafa a radera de l'últim matxo i anava seguint.

"I tot plegat, el traginer se n'adon i (diu):

-Carai, què hi fas tu aquí?

"Diu (el gitano):

- Oh, és que io era el matxo.

- Com? Eres el matxo!?

- Sí, agoiteu, és que estava encantat i ara se n'ha acabat l'encanteria i ara he tornat a ser una persona. Si voleu, mira, aniré amb vós. Però si no voleu i em voleu deixar anar...

"I el va deixar anar. I al cap d'un mes o aixís va anar a fira i va veure el matxo allà, que se'l venien a fira. (Va pensar): "Agoita el matxo, compta que aquell ia en deu haver tornat a fer alguna, ia torna a ser matxo". I se li acosta allà a cau d'orella i li diu:

- Ia has tornar a fer alguna cosa? Vaia, qui et conegui, que no et compri" (PE-07, pp. 461-462).

En aquestes darreres narracions els protagonistes són aliens al grup social del perjudicat, la guilla és un animal i els gitanos són personatges marginals. Tant el llop com el capellà com el traginer resulten damnificats, a causa de la seva estupidesa o bona fe. Malgrat tot, cal dir que tant l'astúcia de la guilla com la dels gitanos és fora de mida.

Cal desconfiar del que és desconegut, de les persones que pertanyen a altres grups socials.

Només quan els tractes es tenen amb el dimoni, el beneficiat forma part del propi grup social. En *Els bons conseis* és el dimoni qui en surt perjudicat, a causa de la seva inèpcia. És lícit aprofitar-se'n, ja que és un ésser maligne.

Així, hi podem entreveure una doble moral: no està bé aprofitar-se del treball dels altres; però és tolerable, si són tant estúpids que no se n'adonen.

Fins aquí aquesta part, que vol ser una mostra d'alguns dels valors morals, sobre els que s'ha fonamentat la comunitat folguerolensa, transmesos de pares a fills per via oral.

14.8 CONTES

L'objectiu d'aquest apartat és exposar alguns dels contes populars recollits a Folgueroles. Heus-ne aquí una mostra: Les cabretes; El llop, l'àliga i la formiga; Els dos bessons; Els tres savis dels Piteus; Els sastres de Sant Boi; La rateta; La bona sal; i la Blancaneus.

LES CABRETES

A)

"Era una cabra que estava al bosc i tenia quatre cabrits. Posa-n'hi quatre o tres, és igual. I marxava a menjar i els tancava la porta. Perquè li obrissin, sempre els deia:

Obriu, obriu, cabretes.
Porto llet a les tetetes,
porto ram a les banyetes,
porto foc a les potetes.
Obriu, obriu, bitetes!

"I un dia la guilla ho va sentir-ho, que ho deia això, i se'n va anar allà i els diu:

Obriu, obriu, bitetes.
Porto foc a les potetes,
porto ram a les banyetes,
porto llet a les tetetes.
Obriu, obriu, bitetes!

"I varen obrir i...:

- Ai, que ha set la guilla!
- La guilla és allà dintre!

"I se'n va endur formatge, mantega... lo que va trobar. I formatge, se'n va endur formatge. I va marxar i se'l va anar a menjar a dalt al cim d'una roca i les peles les tirava a daltabaix. I a baix hi 'via el llop, que dormia, mort de gana, se les va menjar. Diu (el llop a la guilla):

- A.g.on t'has anat a buscar això tan bó, tan sabrós?
- A casa de la cabreta.
- Com ho has fet per entrar-hi.
- Oh, sí, mira, he dit:

Obriu, obriu, bitetes.
Porto foc a les potetes,
Porto ram a les banyetes,
porto llet a les tetetes.
Obriu, obriu, bitetes.

i m'han obert.

"Diu (el llop):

- Ia hi 'niré, ia.

"I sí, sí, se n'hi en va i diu (amb una veu molt greu i fonda):

Obriu, obriu, cabrasses.
Porto llet a les tetasses,
porto foc a les potasses,
porto ram a les banyasses.
Obriu, obriu, bitasses!

"Diu (les cabretes):

- Ui! No, no! La mare no fa pas aquesta veu. No ets pas la mare!

"I llavorens la seva mare, con els cabrits li varen dir que hi 'via anat la guilla i el llop, diu:

- Doncs, ara d'aquí endavant, dieu: "Ensenya'm la pota" i io, com que la tinc blanca, us l'ensenyaré i, si no és blanca, no l'obriu a.n a ningú.

"I llavores el llop se'n torna a la guilla i diu:

- No han pas volgut obrir.

"Diu (la guilla):

- Què els has dit?

"Diu (el llop):

- Oh, sí, els he dit (amb la mateixa veu greu i fonda d'abans):

Obriu, obriu, cabrasses.
Porto foc a les potasses,
porto ram a les banyasses,
porto llet a les tetasses.
Obriu, obriu, bitasses!

"Diu (la guilla):

- Home! Amb aquesta veu, és clar, que no t'han volgut obrir! Els hi tens de dir bé, tal com ho diu la seva mare.¹

"I sí, sí, (el llop) se n'hi entorna i llavorens ia els hi va dir (amb un tó de veu normal):

Obriu, obriu, cabretes.
Porto foc a les potetes,
porto ram a les banyetes,
porto llet a les tetetes.
Obriu, obriu, bitetes!

"Diu (les cabretes):

- Iam, ensenya'ns la pota!

"I els hi ensenya i, es clar, la portava ben negra! i diu (les cabretes):

- No, no, no. No ets pas la mare. Ets el llop, perquè la mare la porta blanca! No ho ets pas!

"(El llop) se'n va... (i va pensar): "Ia veràs! Te'n 'niràs amb el moliner, que te l'emblanquini de farina". I se'n va anar amb el moliner i li va dir:

- Em tens d'emblanquinar la pota de farina.

"El moliner no ho volia fer. Diu (el llop):

- Si no m'emblanquines la pota de farina, se't menjaré totes les gallines! Et mataré totes les gallines.

"I perquè no li matés les gallines, li va emblanquinar. I llavorens se'n torna a casa de la cabreta i els hi torna a dir (amb un to de veu normal):

Obriu, obriu, bitetes.
Porto foc a les potetes,
porto ram a les banyetes,
porto llet a les tetetes.
Obriu, obriu, bitetes!

(Les cabretes li varen dir):

¹ Un altre informant hi afageix: "(El llop) se'n va anar a.m un galliner i es va menjar els ous i, com que els ous fan aclarir la veu, ia va fer la veu fina" (PE-02, pp. 399-400).

- Aviam, ensenya la pota!

"I els hi va ensenyar i (les cabretes digueren):

- Ah, sí. Ets la mare!

"Tots allà a la porta, la varen obrir... Mare de Déu! Con varen veure el llop! Tots esverats! Ui, (el llop) se'ls va menjar a.n a tots -tenia prou gana!- passat el més petit, que es va anar a ficar a dintre la caixa del rellotge. Es va anar a ficar allà a dintre i aquell no se'l va poguer menjar.

"Oí! Con va arribar la seva mare!

- Doncs, què ha passat?!

"El petit diu:

- Ha vingut el llop i se'ns els ha menjat tots menos a.n a mi, que era dintre la caixa del rellotge!

- I ara com ho farem?

"I varen sortir cap a fora i el varen veure (el llop) - com estava tan tip!- que dormia allà, que prenia el sol i estava ben adormit!

"Diu (la cabreta):

- Ia veràs, no facis gaire fressa.

"Varen agafar unes estisores, una agúia i fil. Li varen obrir la panxa, li varen treure tots els cabrits i li varen omplir de rocs. Li varen cosir la panxa i se'n varen entornar.

"Ui! con el llop es va despertar! quiin mal de veentre! Llavors es va morir de mal de ventre i la cabra i els cabrits feien un riure! I feien la sardana mentres el llop es moria."² (PE-07, pp. 376-378).

B)

"Era una cabreta gran, que ia era la mer, diguésem, que tenia set cabretes petites, i vivien allà, a.m una casa, la seva casa. I ella els deia:

- Bueno, me'n vaig a buscar menjar.

"I sortia, i ia diu, que tancava la port i tot. I se'n nava a buscà'ls.a rama en el bosc; verd, per penjar.

- Sobretot -deia- no us fieu de dingú i no obriu la porta, que aquí és el bosc i podria venir el llop.

- I no, no, mare.

"I contentes (les cabretes). I ella tornava i les atipava, els duia la rama i s'atipaven. Bueno, vet aquí.t, que llavors va venir un dia, que, res, va... Ella els deia:

- No us fieu de la veu de dingú.

"I allà, per sota a la porta, es clar, passava una mica la claror, no quedava ven tancada, i... diu... Ai, com ho deia?:

² Hi ha un altre final que diu: "Llavors va arribar la seva mare i no els va trobar. I surt aquell petit i diu que hi 'via anat el llop. I (la cabra) diu:

- Oh, ia l'he vist allà sota el torrent. Porta un ganivet...!

"I el varen obrir (per la panxa) i varen treure els cabrets, que encara eren vius, i el varen omplir de pedres i allavors el varen cosir. I (deia el llop):

- Uí! quina set que tinc!

"Se'n va anar a veure i llavors va caure a dins el torrent i es va morir. I els atres (la cabreta i els seus fills) varen viure felïços" (PE-02, pp. 399-400).

- Cabretes, cabretes, vós, que sou tan boniquetes, em voldríeu obrir la porta, si's plau?

"I elles, con (com) que la seva mare ia els 'via dit, que no es fiessen de dingú, diu:

- No, no.

- Obriu! Que sóc la vostra mareta!

"El primer cop no el varen volguer obrir (al llop). Però, llavors, el segon es va anar a esmolar una mica la llengua, perquè, es clar, amb aquella veu gruixuda ia no els hi agradava.

(Diu el llop a les cabretes):

- Vosatres, que sou tan petitetes, em voldreu obrir, si us plau?

"I l'una va dir a l'atra:

- Ai, no ho sé.

- Us dic que m'obriu, sóc la vostra mareta!

Deia:

Porto llet a les tetetes,
porto ram a les banyetes,
porto foc a les potetes,
obriu, obriu, cabretes.

"I llavons, bueno, tant i tant (va insistir), es clar, ell els hi va fer caure. Varen obrir la porta, ia va ser el maleït del llop! Cap a dintre! I totes, uns trafecs a amagar-se! L'una al cim del rellotxe. L'atra allà, a.m una cort, que tenien. I totes amagades. I una, pobreta, que no va sapiguer on.t anar, i aquella, es clar, ia va agafar.

- Ai!, io! Es clar -va pensar (la rateta)- se't menjarà aquest.

"Però de les atres, no en va poguer trobar cap, totes eren ben amagades. I aquesta va ser múrria, que, tot romançant per 'llà, i això, se li va escapar, li va fugir, i va marxar. I llavorens el llop va dir:

- Ara pla!

"Allavonsets encara en va poguer trobar dugues i se les va cruspir. No sé si era... L'una, dintre la pastera, em sembla que era; i l'atra, al cim del rellotge. I les atres no sé, perquè eren set. Això, sí, que me'n recordo.

"I, bueno, i es clar, i llavons (el llop) una panxassa! I (el llop) va marxar.

"Arriba la mare, pobreta, i, cony, cap cabra enlloc. (Diu):

- Dòs, un sou filles meves! Dòs, què ha passat?

"Llavons ia en va sortir una. Salta la del cim del rellotxe, diu:

- Ai, mareta! Ha vingut el llop i no sé pas les que s'ha menjat. I, si n'han marxat, io no en sé cap més.

"Llavores va sortir aquesta atra de la pastera, que t'he dit, i això:

- Bueno, doncs, com ho farem?

"Diu (una cabreta):

- I ara què?

"Diu:

- Sats què? -va dir la seva mare a.n a la més grandeta- Corre, porta una agüia i llavons fil.

"Que ia tenien a.preparat, com un cordill. I les estiso-

res. I (diu la mare):

- Cap on se n'haurà anat ara el llop?

"Diu (una cabreta):

- No ho sé, perquè feia una panxassa!

"I con (com) que es va afartar de les cabretes, tenia molta sed.

- Ia el trobarem, ia! (diu la mare).

"Se'n va anar cap allà, a.m un torrent, que ella ia sabia que hi 'nava a beure aquest llop, i això. I sí, sí, ia el va atrapar, que es 'nava atipant d'aiga. Oh, amb una sed, que el cuidava matar! I va pensar:

- Ia veràs.

"Ve, i li fum una ventaiada, allò, una empenta i el tira a dintre l'aiga. Una empenta cap a dintre l'aiga. I llavors amb les estisores el va obrir de la panxa, i llavors varen sortir totes les cabretes. I el va cosir. Aquella cabra, aquella que era més grosseta, el va cosir i el va tornar deixar estar. I va dir, que no hi 'nés mai més allà, perquè el mataria!

"Oh, sí, el llop ia es va prou esclamar, perquè, es clar, també li va fer mal; però, al fin i al cabo, el va cosir i ia va estar. I va dir:

- No us fieu mai més d'obrir la porta!

- Oh, con (com) que ens deia: "Sóc la vostra mareta, que porto llet a les tetetes, porto ram a les banyetes i foc a les potetes, deia, i obriu, obriu, cabretes". Per 'xò hem obert.

"Diu (la mare):

- Bueno, d'òs, no us fieu mai més de dingú.

"I aixís es va acabar. Ia varen deixar estar el llop allà, a la vora del torrent, i ia va estar" (PE-01, pp. 2127-2129).

EL LLOP, L'ALIGA I LA FORMIGA

"Diu que una vegada hi 'via un home, que passava al mig d'un bosc, i va trobar un llop, una àliga i una formiga, que es discutien per partir-se una gallina.

"I ia era entrada de fosc. Ui!, con els va veure, casibé es va espantar, perquè hi 'via el llop. I, con va passar per 'llà a la vora, (li varen dir) diu:

- Escolteu, bon home, ens hauríeu de fer un favor. Ens volem partir aquesta gallina, però no ens entenem. (Volem) fer-ne trossos per tots tres. De la manera que ho feu vós ens estarà bé.

"I aquell home va pensar: "Com ho faràs?"

"Bueno, en fin. En el llop li va donar el tros més gros, a.n a l'àliga el tros mijà i a la formiga el més petit. Diu (l'home):

- Us està bé?

- Sí, sí. Doncs, ia ens està bé, ia ens està bé.

- Doncs, me'n vaig.

- Sí, sí, ia podeu marxar.

"Con 'via fet tres o quatre passes, el tornen cridar. Va

pensar: "Ara pla! ia no els estarà bé, ia...". Diu:

- Escolteu, veniu.

"I, con el varen tenir allà, diu (l'home):

- Què voleu?

- Ia que ens ho heu fet aixís de bé, us volem fer una gràcia. Cada vegada que dieu: "Valgue'm Déu, io sigui llop!", sereu llop; con digueu: "Valgue'm Déu, io sigui àliga!", sereu àliga; i con digueu: "Valgue'm Déu, io sigui formiga!", sereu formiga. I con sigueu una cosa d'aquestes tres i digueu: "Valgue'm Déu, io sigui home!", tornareu a ser home.

"Diu (l'home):

- Bueno, bueno, gràcies.

"Va pensar: "La qüestió, que et deixin marxar."

"I va marxar, però a casa seva... ui! era molt lluny, per arribar-hi. Con va ser un tros enllà, va pensar... Vaia, que no s'ho creia, però va pensar: "Aviam, si serà veritat". Va dir:

- Valgue'm Déu, (io) sigui àliga!

"I es va tornar una àliga. Es va posar a volar i de seguida va ser a casa seva. I ho va provar-ho i sí, sí, con deia "valgue'm Déu", es tornava tot això.

"Llavorens va saber... Hi 'via un ogro, que deien abans, a.m un castell. Un home que va raptar una princesa i la tenia allà. I per poguer-la rescatar, 'vien de matar aquell home (l'ogro), però només el podien matar clavant un ou d'or a la porta del seu dormitori amb tres claus. Però aquell ou d'or el portava un colom a dintre i aquell colom se'l 'via menjat un dragó, que hi 'via a.m un llac al mig del bosc.

"I aquell xicot, perquè era un noi, aquest home (el protagonista) era un noi. Això de l'ou no ho sabia encara, només sabia que 'vien raptat aquesta princesa. I (pensava) per rescatar-la a veure com es 'via de fer.

"I un dia va dir:

- Valgue'm Déu, io fos àliga!

"I es va anar a parar a la finestra de la princesa. Ui! con (la princesa) va veure (l'àliga)! I va cridar a.n aquell home (l'ogro). Aquell home li feia dir "tio":

- Tio, tio, ai!, quin ocell! Em fa por! Veniu, veniu!

"I (l'àliga) es va deixar agafar. Diu (la princesa):

- Fiqueu-lo dintre una gàbia!

"Es va deixar agafar, el va ficar dintre una gàbia i el va tancar dintre una gàbia. I a la nit, con tots eren a dormir, va dir:

- Valgue'm Déu, io si fos formiga!

"Va passar per entremig de les reixes de la gàbia, se'n va per sota la porta d'allà on dormia la noia i, con va ser allà, va dir:

- Valgue'm Déu, io fos home!

"I llavorens va dir:

- Pst! Noia! No tinguis por, sóc un home que et ve a salvar.

"Ui!, però aquella noia es va despertar, va dir:

- Ai! Que no sé pas qui hi ha aquí. Veniu, veniu, veniu!

"I ell, con va sentir això, va dir:

- Valgue'm Déu, io fos formiga!

"Es va tornar formiga. Va anar l'ogro allà i no va veure ningú. Diu:

- No, però no hi pas ningú.

"Va buscar per tot arreu i res. (El noi, que s'havia tornat formiga) se'n va entornar cap a la gàbia i, con va ser allà, (va dir):

- Valgue'm Déu, io fos àliga!

"I es va tornar àliga. Diu (l'ogro a la princesa):

- No, no. Oita, l'àliga està al mateix puesto. No s'ha mogut res. És que tu has somniat.

"Con varen tornar a ser a dormir, al cap d'una estona, va tornar a fer el mateix i cap amb la noia! I llavors li va dir:

- Calla, no tinguis por, que et vinc a salvar!

"I llavors la noia no va tenir por i (el noi) li va dir:

- Què es té de fer?

"Diu (la princesa):

- Mireu, no hi ha ningú que em pugui salvar. Només em podeu salvar... Al mig del bosc hi ha un llac i allà hi ha un dragó i aquell dragó s'ha menjat un colom i aquell colom porta un ou d'or i aquest ou es té de clavar, mentres dorm, a la porta d'aquest home (l'ogro) i, con serà clavat, aquest home quedarà mort. Si no és aixís, no es pot (fer res).

- Bueno.

"L'aindemà dematí diu:

- Valgue'm Déu, io fos formiga!

"Surt de la Gàbia. Con és fora:

- Valgue'm Déu, io fos àliga!

"(Va) anar volant, (va) anar volant. Con va veure el llac, s'hi va parar allà a la vora. Con va ser allà, va dir:

- Valgue'm Déu, io fos home!

"Va agafar un parei de rocs i els va tirar a dintre el llac. I sí, sí, ia va sortir el dragó!, molt gros! I, con va sortir, va dir:

- Valgue'm Déu, io fos llop!

"I es varen posar a baraiar-se. I es varen anar baraiant, baraiant. Ui!, però el dragó ia el gonyava, a.n el llop, i diu:

- Valgue'm Déu, io fos formiga!

"Con es va tornar formiga, ia no el va veure enlloc! I, és clar, llavors el dragó va quedar despistat i, con el va veure despistat, diu:

- Valgue'm Déu, io fos llop!

"Li puja a l'esquena, es varen tornar a baraiar, li clava quatre queixalades i el va matar. Con el va haver mort, diu:

- Valgue'm Déu, io fos home!

"Llavors va escorxar el dragó. Però, con el va haver escorxat, el colom li va marxar. Diu:

- Valgue'm Déu, io fos àliga!

"I com que va ser àliga, ia el va atrapar. I, con el va tenir, sent àliga, ia el va escorxar volant. Ia li va trobar l'ou i se'n va entornar cap aquell castell, allà a.g.on hi 'via la princesa.

"Es va tornar a ficar dintre la gàbia i, con va ser la nit, va dir:

- Valgue'm Déu, io fos formiga!

"Va sortir i, con va ser allà davant de la porta de l'home (l'ogro), va dir:

- Valgue'm Déu, io fos home!

"Agafa tres claus. N'agafa un, ia el clava a la porta, ia l'home: "Aiiii!", ia va començar de cridar. I li clava el segon: "Aaaaaai!", encara cridava més i el tercer: "Aai!", ia va fer-ho molt poc i ia va quedar mort.

"Llavores ia va poguer salvar la princesa, la va dur a casa seva i, mentres corrien pel camí, va trobar un marquès, un duc i un conde. (Li varen dir) diu:

- Cap on.t aneu?

"Diu (el noi):

- A palau a portar la princesa.

- Però tu deus ser pobre.

- Sí. No tinc re.

- Doncs, mira, ara d'aquí endavant seràs ric, perquè tu ens has salvat. Nosatros som el llop, l'àliga i la formiga. Perquè aquell home (l'ogro) ens tenia encantats. I fins que aquell home (no) fos mort, no podíem tornar a ser el que érem.

"I li varen donar una bossa d'or de cada un i, com que aquell ia va ser ric, con va arribar a palau, el varen deixar casar amb la princesa.

"I el quènto s'ha acabat i a radera la porta hi ha una bossa de confits, que tots els llaminers hi fiquen els dits" (PE-07, pp. 379-381).

ELS DOS BESSONS

"Diu que una vegada eren dos germans, que s'assemblaven molt. Eren molt iguals. I un feia de ferrer i l'atre era estudiant. I el que feia d'estudiant, ia havia acabat la carrera de capellà. I era l'istiu, que havia de fer les vacances, el bisbe li va dir:

- Mira, el dia que tornis de les vacances m'has de contestar tres preguntes i, si (per) cas les endevines, seràs capellà. Et donaré parròquia.

- Bueno.

"I arriba a casa seva, tot amoïnats, i el seu germà diu:

- Doncs, què et passa?

- Mira, el bisbe m'ha dit que li havia de contestar tres preguntes o, si no.s, no podré ser capellà. La primera em diu a veure conts cabassos de terra es necessitarien per buidar aquesta muntanya. I la segona, cont pesa la lluna. I la tercera, a veure què és el què pensa ell. Io no sé què contestar-li.

"Diu (el germà ferrer):

- Escolta, vòs fer de ferrer i io faré d'estudiant?

- Sí, mira, dit i fet.

"Con varen acabar les vacances, el ferrer se'n va amb el bisbe i el bisbe li diu:

- Bueno, veiam, com anem (van) les preguntes? Conts cabassos de terra es necessiten per buidar aquesta muntanya?

- Si el cabàs fos molt, molt gran, amb un n'hi hauria

prou.

- I la lluna cont pesa?

- La lluna té quatre quarts. Si en pesem un (una), ja sabrem el que pesa.

- Io, què és el que penso.

- Que io no sóc io.

- Noi, ho has encertat. Molt bé. Ja ets capellà. Ja et donaré una parròquia.

"I sí, sí, ja el va destinar a.m una parròquia. I la gent contents perquè hi anava un capellà. I el bisbe li va dir:

- Mira, soisament a les set del dematí els dius missa i a les tres de la tarda rosari i doctrina.

"Bueno, i el diumenge ve tota la gent a les set cap a missa. I surt el capellà de la sagristia i els diu:

- A les set missa i a la tarda doctrina i rosari.

"I al diumenge següent també els fa lo mateix. I la gent:

- Noi, aquest capellà no ens a serveix, no ens diu missa, no... I cada festa igual.

"I sí, sí, varen decidir anar-se a queixar amb el bisbe. I una comissió se'n en va amb el bisbe i li diuen:

- Mira, aquest capellà no ens a serveix.

- I doncs, i doncs, què passa?

- El dematí surt de la sagristia a la set del dematí i ens diu: "missa i a la tarda doctrina i rosari".

- Bé, ho fa prou bé! No ha de fer res més. Ja fa el que ha de fer. (Diu el bisbe).

"Bueno, un atre dia hi tornen, amb el bisbe, perquè no els a servia i perquè feia el mateix. I el bisbe, que ja estava bé, que ja feia el que havia de fer.

"I el segretari un dia va reunir en a tot el poble i diu:

- Això no pot ser. Aquest capellà l'hem de liquidar. El bisbe no ens en fa cas. Mira, en aquest poble hi ha el costum que el capellà ha de fer vetlla a.n el mort, que s'hagi d'enterrar. Doncs, io faré de mort. Portarem la caixa a l'iclésia i ell que faci la vetlla i allavors io el mataré i la gent veniu tots cap aquí. L'enterraren i ja estarà, serà liquidat.

"Bueno, porten el mort a l'iclésia i el capellà, con va ser hora, se'n en va a l'iclésia a fer vetlla. Aixís que surt de la sagristia, va veure que es movia el mort i ell que sí, que agafa una cadira i cop de cadira va! i cop de cadira ve! i el va matar.

"I a les set del dematí la gent, tots, cap a missa, per enterrar el mort. I, con els va tenir tots a l'iclésia, els diu:

- Mireu, una atra vegada, con haguem d'enterrar un mort, porteu-lo que sigui ben mort, perquè aquest io l'he hagut d'acabar de matar" (PE-06, pp. 470-471).

ELS TRES SAVIS DELS PITEUS

"Els Piteus es veu que és un poble. Tres savis, tres homes havien d'anar a fira. I, es clar, en aquell temps hi 'vien d'anar a peu. Ja n'hi 'vien que marxaven el dia abans.

Ia marxaven un dia abans per 'nar a fira a.m un atre poble, perquè era molt tros lluny.

"Varen marxar tres homes i se'n varen anar a dormir a.m un hostal, per l'aïndemà anar a fira. Diu (els tres savis dels Piteus):

- Ens podríem quedar a sopar i a dormir?

"Diu (hostelera):

- Sí. Qui sou?

"Diu:

-Nosatres som els tres savis dels Piteus.

"La mestressa diu:

- Ah, carai, sou els tres savis...?

- Sí, sí.

- Molt bé, molt bé.

"Varen sopar i els va ensenyar l'habitació, diu:

- Es clar, avui és un dia que hi ha molta gent i haureu d'anar a dormir tots tres a.m una habitació.

- Sí, sí.

"Bueno, se'n varen anar a dormir i l'un ia es va despertar. Diu:

- Qui sap si és gaire clar?

"I a les palpentes, no tenia llum -es clar, en aquell temps, tot amb espelmes- i se'n va anar allà i, con va trobar els porticons de la finestra, els obre i diu:

- Ui, és ben fosc encara! Encara és negra nit. Ens podem tornar a quedar a dormir.

"Bueno, es desperta l'atre i diu:

- Però fa molta estona! Té de ser ia tard!

"També a les palpentes torna obrir els porticons, diu:

- És fosc com una gola de llop encara!

"Bueno, se'n tornen anar a dormir i, con varen estar tips de revolcar-se pel llit, es lleva el que fa tres, diu:

- Vaïam, bé sembla que s'hauria de fer clar!

"I torna i diu:

- No, és ben fosc, però io diria que el món put formatge³. És que sembla que fa olor de formatge. Per mi, el món put formatge!

"I la mestressa se l'escoltava per radera la porta i, con va veure que esperaven tant, els obre la porta i diu:

- Què? Que no voleu anar a fira? Que no us voleu llevar?

"Diu (els tres savis):

- Oh, com que encara no és clar!

"Diu (la mestressa):

- Com? No és clar!?

"Aparta l'armari, que hi 'via davant de la finestra, i diu:

- Agoiteu, si és clar!

"Diu (els tres savis):

- Dòs, bueno, haurem d'anar a fira. Prepareu-ens a l'esmorzar i anirem a fira.

"Mentres esmorzaven, diu (els tres savis):

- Carai, aquella colla deuen anar a fira.

"Diu (la mestressa):

³ L'informant fa veure que oïra.

- Oh, no van a fira, que en tornen, ia!
 "Es 'vien passar el dia al llit. Diu (els tres savis):
 - Ai, carai, i aixís què?
 "Diu (la mestressa):
 - Sí, sí, ia en tornen, ia tornen de fira.
 "Diu (els tres savis):
 - Hi 'viem d'anar, hi 'viem d'anar a comprar una euga.
 "Diu (la mestressa):
 - Doncs no. Ara ia està, ia ha passat.
 "I allà, a l'entrada, hi tenien carbasses. I un dels tres savis diu:
 - Què és això?
 "Aquella dona diu:
 - No ho sabeu què és això? Això són ous d'euga.
 "Diu:
 - Ah, sí? Que ens en vendríeu un?
 "Diu (la mestressa):
 - Però, ui!, valen molts cèntims!, van molt cars! Però, vaia, com que no heu pogut anar a fira, us en vendré un.
 "Els en va vendre un i els en va fer pagar bastants calers. I contents amb aquell ou d'euga!
 "Varen marxar i, es clar, com que havien d'anar a peu, se'l 'naven rellevant. Ara el portava un, ara el portava l'atre. I anaven dient:
 - Ui!, con arribarem al poble i els ensenyarem aquest ou d'euga! Ia veuràs la gent com els agradarà, que no n'han vista mai cap.
 "I tot plegat, el que el portava s'entrebanca, la carbassa ia rostos avall!, es va partir i, per desgràcia, allà on es va partir a.m (hi havia) un roc. A radera del roc hi 'via una llebre. I, es clar, amb el partir-se, bum! la llebre va marxar! Diu:
 - Agoïta! La malaguanyada! Quina eugueta més maca que hauríem tingut l'any que bé!

"Aquest (conte) me'l 'vien explicat de petit i llavons (de gran) ho 'via llegit"⁴ (PE-07, pp. 460-461).

ELS SASTRES DE SANT BOI

"Eren dos sastres, que eren de Sora i anaven a treballar⁵ a Sant Boi⁶ i feien el camí a peu. I un dia varen plegar i, com que plegaven a les fosques, era la nit, havien de passar pel camí d'un bosc. I, tot plegat, un dia:

⁴ Una variant d'aquesta narració ja havia estat recollida per Jacint Verdaguer, *Obras completes*, Barcelona: Selecta, 1964 (4a. ed.), pp. 1355-1358.

⁵ Una altra informant diu que anaven a cosir a Sora.

⁶ Sora i Sant Boi són dos pobles de El Lluçanès (Osona).

- Ai, agoita allà, segurament que és el Cabrer.⁷

- Ai, sí, que ho és, sí. Agoita, ja ens espera! I porta una escopeta.

- Ui, però, agoita, no ve i no s'acosta.

"I li varen començar a dir:

- Ei! Som dos sastres de Sant Boi, que ens en 'nem a dormir a Sora. Que ens voldríeu deixar passar, si us plau?"

"I ell re, ben quiet, anà'ls-hi apuntant. I va passar una hora, dugues, i:

- Que ens voldríeu deixar passar? Som dos sastres de Sant Boi, ens ens en 'nem a dormir a Sora, que ens voldríeu deixar passar, si us plau?"

"I ell quiet.

- Io, no, el Cabrer no ho és. Io, per mi, és un ànima de l'atre món.

"I aixís, ben espantats!, hi varen anar passant tota la nit.

- Que si passem, que si no passem.

"I tota la nit es varen estar allà.

"I con es va fer clar, s'hi varen anar acostant i diu (un dels sastres):

- Però si no és un home!, si és un tros d'arbre pollat i mig corcat!

"I llavors l'un diu (dirigint-se a l'arbre):

- Que haguessis set el Cabrer, que t'hauria clavat un cop d'estidores!, que t'hauria fordat la panxa!

"Llavors (a la llum del dia) era molt valent.

"A mi me'l 'vien explicat de canaia, i con vaig ser gran, el vaig llegir"⁸ (PE-10, pp. 434-435 i PE-07, pp. 459-460).

LA RATETA

"(La Rateta), que escombrava l'escaleta i va trobar un dineret, que deien abans, diu:

- Què en faré d'aquest dineret? Si en compro 'vallenetes, em trencaran les dentetes; si en compro pinyonets, em trencaran els queixalets.

"I va rumiar una miqueta, diu:

- Ah, ja sé què em compraré. Un llacet m'anirà bé.

"I es va comprar un llacet de color de rosa, que l'amor s'hi posa, i se'l va lligar a la cua. I va sortir allà al balcó. Va passar un gall, del corral de més avall, i li va dir:

- Rateta, rateta, tu, que ets tan boniqueta, et volgues-

⁷ Un capità de lladres.

⁸ Es refereix a la versió de Jacint Verdaguer, *op. cit.*, pp. 1358-1360. La meua iaia, que era filla de El Lluçanès, me l'explicava, quan jo era petita, amb la variant, que un dels dos sastres queda enganxat a una roseguera i es pensa que és algú, que l'estira; a causa de la por, cap dels dos no gosa girar-se i així es passen tota la nit fins que es fa clar i aleshores s'adonen de la realitat.

ses casar amb mi.

"Diu (la rateta):

- Viam, quina veu fas.
- Quic-ca-ra-quic, quic-ca-ra-quic.

"Diu;

- Ai, no et vui pas. Ia te'n pots anar, perquè amb el teu quic-qui-ri-qui no em deixaries dormir.

"Bueno. Allavors va passar un xai, i també li va dir:

- Rateta, rateta, tu, que ets tan boniqueta, et voldries casar amb mi.

"Diu (la rateta):

- Iam, quina veu fas.
- Beeee, beeee.
- Ai, no, no, no. No m'agrades pas. Ia te'n pots anar.

"Allavors qui va passar? El burro, un burro va passar.

Iam:

- Rateta, rateta, tu, que ets tan boniqueta, et voldries casar amb mi.

- Aviam, quina veu fas.
- Aaaaah, aaaaah.
- Ai, no, no. ia te'n pots anar, que amb això ia m'has espantat.

"També va passar un ànec i li va dir:

- Rateta, rateta, tu, que ets tan boniqueta, et voldries casar amb mi.

"Diu (la rateta):

- Veiam, quina veu fas.
- Cuac, cuac, cuac.
- Ai, vés, vés, que això, sí, que no m'agrada pas.

"No el va pas volguer tampoc. Bueno, aviam, què serà dós. Allavors va passar el gat, tot claxinat i esperrufat:

- Rateta, rateta, tu, que ets tan boniqueta, et voldries casar amb mi.

- Oh, per pogué-us.a dir que sí, tinc de sapiguer quina veu fas.

- Mieu, mieu (molt suau).

- Ai, sí. Que amb el vostre marrameu tota la casa alegreu.

"I ia va estar content. I ia el va fer pujar. I, ui!, es varen unir i es varen abraçar. Però, noi, la va abraçar tan fort i d'això, que nya!, ui!, es varen baraiar. Nya! Ah! Amb una queixalada ia se la va menjar, com aquell qui diu. I la va matar. Vet aquí.t, que diu: aquí el cuento es va acabar, perquè el gat es va menjar la rateta i llavors ia no va quedar res més. I es va finir" (PE-01, pp. 2126-2127).

LA BONA SAL

"En sabia un, però aquell no sé pas si me'n recordaré, que eren tres filles -no me'n recordo com se'n deia- d'un rei. Tres filles molt maques, tres germanes. I... Però no me'n recordo com se deien, però l'una... El vei diu que va dir a.n a la gran:

- Tu, com m'estimes, filla meva?

"Diu (la filla gran):
 - Io, com el bon pa.
 - Bueno, molt bé, i tot.
 "Llavons crida la segona, diu:
 - I tu, com m'estimes? Veiam.
 "Diu (la filla segona):
 - Io, com el bon vi.
 - Bueno, ia està bé.
 "I la petita... Llavons crida la petita. Diu:
 - I tu?
 "Diu (la filla petita):
 - Pare, io us estimo com la bona sal.
 "Es va enrabiar (el pare)! Perquè, es clar, la sal té mal gust, però també fa servei, eh? (Li va dir el pare):
 - Ia t'arreclaré io, si com la bona sal!
 - Però pare -diu-, si a.n a la teca no hi tirem sal, no és pas bona, eh?.
 "Bueno..."
 - Re'! re'! Això que tu m'has... fet un ultratge. Això no està bé. Ia veràs!
 "I va dir a.n els seus criats, diu:
 - Aneu-la a tancar...
 "No sé pas... O que la 'nessen a deixar al bosc, que no la volia veure mai més! I van dir:
 -Però, per què?
 "I, es clar, pobreta, els criats els.a sabia molt greu, perquè... Primer la volia fer tancar a allò, que en diuen una masmorra, però va dir que la portessin al bosc. Volguent dir que la dexessen, que no la volia veure mai més! Bueno.
 "I aquells criats, pobres, els.a sabia molt greu, i vare ndir:
 - Com ho farem?
 "I bé, i la varen anar a portar... Con (com) que sabien que tenia una dida a pagès... I la varen anar a portar a.n aquella casa. I ho varen explicar, diu:
 - Que no es descobreixi, perquè... o bé ens mataria a.n a nosatres el rei.
 "I tot. I, pobres, cap allà! I ella, ui!, aquella dona, no perillava pas que la descobris. I ella (la filla tercera) allà va estar molt bé. I va anar pujant, pujant, va créixer i tot. I, con varen tornar (els criats), el seu pare (els va dir):
 - Què, ia l'heu 'nada...?
 "Diu (els criats):
 - Sí, no... no pateixi -diu- que ia l'hem deixada al bosc, que no tornarà pas mai més.
 "Bueno, i això. I ell ia va estar content.
 "Vet aquit, que aquella noieta, pobreta... Que era la princesa, però allà, es clar, (la dida) la va vestir com que fos de pagès i l'estimava molt. I ningú va conèixer mai que fos una princesa.
 "Bueno. Allavores va venir la gran, que es va casar amb un príncep. També ho va ensopegar molt. I, ui!, varen fer una festassa! I ella (la filla tercera), pobreta, plorava perquè no hi podia anar; perquè, es clar, no la varen pas convidar, eh? Ia ella 'via dit això (de la sal) i el rei

estava enrabiad.

"Bueno. Allavons ia es casa la segona. I també varen fer una gran festa, i tot. I aquesta (la filla tercera) deia:

- Agoita, io sóc una germana i, mira...

"Aquesta era la petita. Però la dida va dir:

- No pateixis, ia ho voràs.

"També hi va anar un galant. Diu. Un jove. No era pas cap príncep, eh! Però era un glant (sic) noi i l'anava a festejar. Diu (la dida):

- Però, es clar, per casar-te, com ho farem? Perquè a.n ell no li podem pas dir.

"Aquella dona va fer passar, que era una filla seva. I, con (com) que amb el rei es feien, era... mira, es 'vien fet sempre. Va dir:

- Doncs, farem una gran festa aquí casa i el convidarem, a.n el rei i a.n a tota la seva tribu, les atres filles i tot. I ella (la filla tercera) va dir:

- Ai! no, no...

"Diu (la dida):

- Sí, sí. Ho farem aixís.

"És que io em sembla que l'havia criada, que li deia la dida. I, sí, varen fer, uí!, una festassa! La dida, diguésem i el pare varen anar a convidar a.n els de la casa real. (El rei) va dir que no, i això. Diu (la dida):

- Oi, que nosatres vàrem venir pe' les seves (sic) filles? Doncs, vós heu de venir també pe' la nostra, i farem un gran àpat a casa.

- Bueno, doncs, ia vindré.

"I varen fer una festassa! I, mare!, i atres convidats. Oi, n'hi tenien de gent! I aquesta filla (la tercera) diu que va dir als criats, que feien la teca:

- Feu tot però ben bó!, de lo bó i millor, però no tireu sal enlloc, tot ben dolç. Ni una brinxa de sal.

- Carai, que és estrany!

- No, no. Això s'ha de fer aixís.

"Diu (els criats):

- Oh, no valdrà re' -li varen dir- perquè tot bó, però, si no hi ha sal...

"Diu (la tercera filla):

- Bueno, s'ha de fer aixís.

"I varen parar una taula llarga i... i varen fer un bon àpat, i això. I aquesta dona va dir, la mestressa, diguésem, els 'via agradat l'àpat, el dinar. Diu:

- Molt! -el rei diu-, però, la veritat, hi hem trobat a faltar la sal.

"I d'atres (convidats) també; que eren allà, diu:

- Ai, sí, la sal!

"Llavores, ella (la filla tercera), pobreta, diu que es va aixecar, diu:

- Veieu pare? Vós em volíeu fer matar, pe' la sal. Oi, que fa falta?

"Llavons diu que li va demanar perdó (riu), i es varen abraçar, i llavores diu:

- Ia pots venir cap a casa" (PE-01, pp. 2129-2131).

LA BLANCANEUS

"La seva mare cosia i 'via de tenir un fill i es va punyir i li va... Es clar, la sang vermeia, i llavorens va dir:

- M'agradaria, si tingués una nena, perquè (...). Molt blanca!

"Perquè, es clar, la goteta de sang amb una cosa blanca és maco. I ia la va tenir una nena, que va ser la Blancaneus. I tot. I llavorens...

"Sí, és aquella d'aquella madrastra tan dolenta, que, es clar, tenia dugues filles. Perquè la seva mare, pobreta, se li va morir; la mare pròpia. I llavors els seu pare es va tornar a casar amb aquella viuda, que tenia dugues noies, i... Unes males bèsties eren!

"I llavorens anava creixent i, con (com) que la mare de la Blancaneus 'via set molt maca, i ella també ho era. I la veien, que pujava tan maca, i li tenien ràbia. I sempre li demanava a.n aquell mirai, a veure quina era la més maca:

- La Bancaneus o io?

"I el mirai li deia:

- Desde luego que la Blancaneus és molt maca, però la més maca ets tu.

"Però, noi, va arribar un dia que, es clar, va anar passant el temps i li va dir, diu:

- Ets molt maca, però ara la Blancaneus et guanya.

"Aquella veia va agafar aquella ràbia i va dir a.n aquell, a.n el seu... bueno, criat, però era més que criat. Tenia allà a.n a la casa aquells homes, que els hi donen tota la confiança i això. I la 'nés a matar! Al bosc, ben lluny, i que no se'n parlés mai més. Diu:

- I per saber-ho del cert -diu-, que em portis el cor i la sang.

"I aquell home, pobret, va marxar. Sí, sí. Se la en va endur i (la Blancaneus) li va dir, a veure on.t.a la portava. Li va dir:

- Oh, anem cap al bosc.

"I (a) ella li feia estrany. Però aquell nen... en fin, diu:

- Sobretot, no em descobreixis.

"I li va dir la veritat. I llavorens els.a seguia un gos, que sempre anava amb aquest home, i va dir:

- Mira, mataré aquest gos i 'gafaré la sang.

"Ia li 'via dat una ampolla ella (la madrastra). I el cor no sé a.m a què, a.m un plat. Diu:

- I aixís li portaré. I ia s'ho pensarà, que és de debó. I aixís ho va fer.

- Però -diu- no em facis comprometre mai, perquè em mataria a.n a mi, em faria matar.

"I (la Blancaneus) li va dir, que no el faria comprometre mai. I aixís ho va fer. Va matar aquell gos i li va portar (a la madrastra) la sang i el cor. I va dir:

- Bueno, doncs, ia està, és morta i no vindrà pas mai més.

"Dòs, bueno, llavores ella va anar caminant, caminant, i

es va anar fent vespre, fosc, i, pobreta, va pensar:

- On.t aniràs ara a la nit. Però a casa no hi pots pas tornar.

"I, lluny!, va veure un llumet. Va pensar:

- Viam, 'niràs cap allà a veure què hi ha.

"I, sí, se n'hi en va anar i va ser la casa dels set enanitos, que dèiem, eh?, que eren a treballar. I ella es va ficar allà dins. Va veure la taula parada. Set plats, però tan petits! I... i pots contar, ja estaven plens per menjar, de sopa; però, res, en poca estona se'ls va fotre tots; perquè n'hi 'via una cuiarada, què et sembla! I era vespre. Ara se'n va anar a veure les habitacions. També set llits, però, ja pots contar, encara no en feien un. Ella també els va arraconar tots i aixís s'hi va posar allà. Entre tots varen fer un llit.

"I llavors, cap d'una mica, ja els va sentir, que arribaven cantant. I tot. I llavors un ia va dir:

- Oh!, qui s'ha menjat la meva sopa?

"L'atre, també. I tots:

- Carai! Que és estrany això!

"I, bueno, llavors es fiquen allà a l'habitació. Uii!, llavors ja varen veure... Varen quedar meravellats d'aquella dona, tan maca! Bueno, la varen despertar, i tot, i va dir, que es quedaria allà, si li volien. Uii!, sí! Varen dir que sí. I s'hi va quedar. I llavors ells no sé com s'ho varen fer per sopar, però aquell dia no en varen pas tenir, ja se'l 'via jalat (pronuncia la "j" castellana) ella. I llavors anaven a treballar, i tot, i ella ja deia, que els faria la teca. Els feia el llit, i tot això, els feia els llits i això.

"Bueno, i ella (la madrastra) anar demanant a.n el mirai, quina era la més maca, la Blancaneus o ella. I li deia, ella. Però, cap a la fi, el mirai li va dir:

- Tu ets molt maca, però la Blancaneus encara ho és més allà, a casa dels set enanitos.

"Osti! Ella ja va mirar per veure on.t era aquesta casa, i se n'hi en va anar. A voltar, però es va disfressar, com de bruixa, amb un cistell de pomes, i vermeies i de tota manera; i, con va passar per 'llà... Ia la va trobar ia la casa. La va veure allà, a la finestra, a.n ella (la Blancaneus), i li va dir si volia comprar pomes d'aquelles, que eren molt bones, diu (la Blancaneus):

- No, no.

"Diu (la madrastra):

- Doncs, té, ja et regalo aquesta.

"Que (era) vermeia i molt maca. I ella, sí, sí, la va agafar. A.hi clava queixalada! i ia va caure. Aquell tros se li va entravessar aquí al coll i re'. I la madrastra ia vinga a riure!

- Ara ia l'h(a)uré morta! Ara ia l'h(a)uré morta!

"I se'n va entornar. I llavors ho va tornar a demanar al mirai i li va dir:

- Oh, ara ets tu, perquè la Blancaneus no està bona.

"I llavors, es clar, aquesta (la Blancaneus), pobreta, mira, va caure allà. Con varen tornar els enanitos estaven ben espantats! Vènen, i...:

- Vès, l'h(a)urem d'enterrar. És morta, és morta! -
deien.

"I li varen fer una caixa de vidre, tan maca! I va(n)
dir:

- L'anirem a enterrar allà al bosc.

"I, con varen ser allà al bosc, diu:

- Ai, 'vè-la de colgar! Tan maca!

"I la varen posar allà al cim. Varen acordar de no colgà-
la.

- I aquí, si algú la veu, aviam.

"I llavoneses el fill del rei va anar de cacera, amb
criats i atres amics, i, con varen passar per 'llà, carai!,
varen veure aquella caixa de vidre amb aquella nena, tan
maca! I s'hi va acostar, i diu:

- Oh, és una preciositat!

"I va dir:

- Ens.a l'emportarem. Segur que és morta, que sigui
aquí.

"I la va fer agafar per 'quells criats. I, con varen ser
un trosset enllà, un ia empuntega i s'entrebanca. I, es
clar, va tirar la caixa a terra. Ella va rebre un gran
sotrac i li va caure aquell tros de poma, que el tenia
encallat aquí, al coll. I llavoneses ia ho va veure. Ui!, la
va veure tan maca! I llavons li va explicar, que era aquesta
princesa, però la madrastra l'havia feta matar.

"Llavores aquella veia cada dia demanava a.n el mirai, a
veure quina era més maca: ella o la Blancaneus. Diu:

- Ho tornaves a ser tu -diu-, però ara ia et torna
gonyar la Bancaneus -diu-, que ia està curada, no és pas
morta.

"Va agafar una ràbia!, aquella veia, i va agafar el
mirai, que el va trinxar, suposo que a.m molts trossos, i el
va llançar.

"I el rei, aquest príncep, se la va endur a casa seva.
Bueno, allà, diguésem, a la cort. I allà ho va dir a.n el
seu pare, i va dir que sí, que ia s'hi podia casar. Li va
demanar i es va casar. I va ser una reina, una princesa.

"I ella (la madrastra), de tanta ràbia!, que va tenir,
primer va tirar tots els vidres! Llavors, s'hi va tirar
ella, a daltabaix de la finestra, i es va matar" (PE-01, pp.
2132-2134).

Aquests són alguns dels contes o narracions, transmesos
de generació a generació per via oral i que han perviscut a
Folgueroles fins als nostres dies.

Taula IV.47 (continuació)

Supervivents (homes, dones) a diverses edats
(1791-1980)

Edat	1871-1880		1881-1890		1891-1900		1901-1910	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
-1	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
1-4	758	786	801	815	787	841	716	811
5-9	484	585	518	568	631	628	566	640
10-14	465	543	470	534	582	584	549	585
15-19	458	536	458	500	565	557	513	549
20-24	452	512	452	493	533	549	487	513
25-29	446	488	428	473	500	504	451	486
30-34	439	451	404	431	475	487	442	477
35-39	427	421	379	363	451	460	416	468
40-44	414	415	373	329	443	442	407	459
45-49	369	366	349	288	410	434	398	450
50-54	350	335	313	281	402	398	336	405
55-59	280	280	271	260	328	336	327	360
60-64	255	213	241	233	270	301	365	306
65-69	197	165	199	171	229	168	177	225
70-74	134	110	138	137	164	115	62	153
75-79	70	36	60	62	90	80	35	99
80-84	13	18	18	34	33	26	9	36
> 85	6	6	6	14	8	18	9	9

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.P.F.: Llibres d'òbits (1791-1870) i A.M.F.: Llibres de defuncions (1871-1980).

Taula IV.47 (continuació)

Supervivents (homes, dones) a diverses edats
(1791-1980)

Edat	1911-1920		1921-1930		1931-1940		1941-1950	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
-1	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
1-4	762	835	706	743	891	884	932	961
5-9	615	696	587	581	819	811	898	961
10-14	582	633	533	567	807	783	881	961
15-19	549	620	533	486	783	768	881	941
20-24	524	595	511	446	783	739	797	921
25-29	475	557	467	432	747	696	763	863
30-34	459	557	424	419	711	681	729	843
35-39	434	532	402	378	687	681	695	823
40-44	393	494	359	351	675	681	678	804
45-49	361	456	348	297	638	652	661	804
50-54	320	418	304	384	566	594	627	745
55-59	295	380	272	257	554	522	508	686
60-64	246	329	239	243	446	435	474	647
65-69	156	215	163	203	397	348	356	510
70-74	115	114	109	149	289	290	169	412
75-79	74	51	87	54	181	159	119	314
80-84	24	25	65	27	108	58	34	216
> 85	8	13	22	0	12	14	0	39

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.P.F.: Llibres d'òbits (1791-1870) i A.M.F.: Llibres de defuncions (1871-1980).

Taula IV.47 (continuació)

Supervivents (homes, dones) a diverses edats
(1791-1980)

Edat	1951-1960		1961-1970		1971-1980	
	Homes	Dones	Homes	Dones	Homes	Dones
-1	1000	1000	1000	1000	1000	1000
1-4	982	979	936	978	1000	1000
5-9	912	937	921	978	1000	1000
10-14	895	917	921	978	1000	1000
15-19	895	917	905	978	1000	1000
20-24	895	917	905	978	982	1000
25-29	877	875	889	978	982	1000
30-34	860	875	889	978	982	980
35-39	842	875	889	978	982	980
40-44	807	875	841	978	965	980
45-49	807	875	841	933	965	980
50-54	789	833	809	889	877	961
55-59	719	812	746	844	824	921
60-64	631	750	682	755	719	823
65-69	509	646	619	689	561	823
70-74	476	542	476	600	456	706
75-79	454	375	333	444	333	490
80-84	105	229	175	289	246	274
> 85	35	62	32	89	105	78

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.P.F.: Llibres d'òbits (1791-1870) i A.M.F.: Llibres de defuncions (1871-1980).

V. MOVIMENT NATURAL

L'objecte d'aquest capítol és conèixer el moviment natural de la població, que s'ha produït a Folgueroles des de 1711 fins a 1980. És impossible saber-ne el creixement real, puix que no tenim al nostre abast la relació d'emigrants.

El moviment d'una població s'anomena natural quan, en absència de migracions, es limita a les entrades per naixement i a les sortides per defunció.

La taxa bruta de creixement natural "es la diferencia entre la tasa de natalidad y la tasa de mortalidad; es positiva si hay excedente de los nacimientos sobre las muertes; nula si las muertes igualan a los nacimientos; negativa si las muertes superan a los nacimientos. Frecuentemente se expresa en tantos por ciento."¹

La taula V.1 ens mostra l'evolució del moviment natural a Folgueroles des de 1716 fins a 1980. A començaments del segle XVIII (1716 i 1719) la taxa de creixement natural o vegetatiu és alta, supera el 2%; fins i tot arriba a ser molt alta, pràcticament del 3%, a l'any 1919, la xifra de població del qual és la que podríem anomenar "oficial" en aquest període, ja que és reconeguda a l'obra de J. Iglésies. Aquesta taxa baixa sensiblement (1.42%), si considerem el període com un tot (1716-1719) (vegeu taula V.2).² Els quinquennis de 1711-1715 i 1716-1720, són positius en conjunt (vegeu taula V.3), malgrat el anys 1713 i 1717, que donen saldos negatius (vegeu taula V.4). Recordem que és en aquesta època que té lloc la gerra de Successió, la qual iniciarà una davallada demogràfica a la comarca d'Osona.³

Fins a finals del segle XVIII (1782 i 1787) no coneixem cap altre cens de població. La taxa de creixement natural per a 1782 és baixa (0.23%) i divergeix totalment, en només cinc anys de diferència, de la de 1787 (4.23%), que és molt alta (vegeu taula V.1), a causa de l'alt índex de natalitat

¹ Henry, Louis *Demografía*, Barcelona: Labor, 1976, p.237.

² El creixement natural per períodes no és del tot fidel a la realitat, sobretot si els períodes són molt amples, puix que la població en aquest temps ha pogut tenir fortes variacions i, per tant, assignar una taxa de creixement natural igual per a tot el període no s'ajusta a la realitat. Per altra banda, en treballar amb poblacions poc nombroses, com és el cas de Folgueroles, fa que les oscil·lacions siguin freqüents i pronunciades, la qual cosa tampoc no dona una visió clara de conjunt. Per això s'ha cregut convenient de mostrar el creixement natural des de diferents perspectives, com mostren les taules que acompanyen aquest capítol, a fi que el conjunt de totes elles en doni una visió de la realitat, el més fidel possible. Així, les crestes, que ens mostra la taxa de creixement del moviment natural per anys, són llimades per la dels períodes.

³ Albareda, J. i altres *Història d'Osona*, p. 104.

d'aquell any (40 naixements per 16 defuncions) (vegeu taula V.4). En canvi, l'assignada al període 1782-1787 és moderada (1.45%). Semblantment, la del llarg període, que va de 1719-1787, també és moderada (1.45%) (vegeu taula V.2). Tots els quinquennis, en què ha estat dividit aquest darrer període (1719-1787), donen un saldo positiu (vegeu taula V.3). El balanç és negatiu únicament en els anys: 1733, 1738, 1747, 1752, 1757, 1764, 1766, 1768, 1775, 1780, 1783 i 1786 (vegeu taula V.4). Els anys 1763 i 1764 es caracteritzaren per una forta crisi alimentària.⁴

El període següent cal que abarqui de 1787 a 1842, a fi que tingui una certa fiabilitat, a causa dels dubtes que inspira la xifra d'habitants assignada a 1830. El creixement natural, que en resulta, és baix (0.46%) (vegeu taula V.2).

Si considerem per a 1930 la xifra de 160 habitants, ens trobem amb un creixement natural del 5% (vegeu taula V.1), cosa que sembla totalment anormal, sobretot per les taxes excessivament altes de natalitat i mortalitat. En canvi, la taxa de creixement natural de 1.31% per a 1930* (hipotètics 610 habitants), sembla més creïble, amb unes taxes de natalitat i mortalitat molt altes, però no tan desorbitades (vegeu taula V.1).

Malgrat tot, el creixement natural que es produeix en el període que va de 1787 a 1830 és moderat (1.07%), contràriament al del 1787-1830*, que és baix (0.66%) (vegeu taula V.2).

En contemplar el període de 1830(1830*)-1842 la taxa esdevé negativa (vegeu taula 2), igual que la de l'any 1842 (-1.13) (vegeu taula V.1).

Per quinquennis (1789-1842) la diferència només resulta negativa en els de: 1806-1810 (invasió francesa) i 1836-1840 (primera guerra carlina) (vegeu taula V.3); i per anys en els de: 1788, 1794, 1796, 1800, 1801, 1803, 1809, 1810, 1812, 1818, 1823, 1826, 1831, 1835, 1836, 1837, 1839, 1840 i 1842 (vegeu taula V.4). L'any 1788 es caracteritzà per un hivern d'extraordinària misèria, igual que el de 1789, any en què es produí l'anomenat *avalot del pla*. Entre 1809 i 1813 tingueren lloc diverses incursions de tropes franceses a la Plana de Vic. El període de 1830 a 1842 és demogràficament regressiu per a tota la comarca en general, entre 1833 i 1840 es desencadenà la primera guerra carlina.⁵

Al 1857 s'inicia el període censal modern. La taxa de creixement vegetatiu per aquest any és baixa (0.83) (vegeu taula V.1). La del període que va de 1842 a 1857 és negativa (-0.13) (vegeu taula V.2). Els quinquennis que resulten negatius són els de: 1846-1850, 1851-1855, 1856-1860 (vegeu taula V.2); pel que respecta als anys, són negatius els següents: 1842, 1844, 1846, 1849, 1850, 1851, 1853, 1854 i 1856 (vegeu taula V.4). Contràriament, el període de 1842 a

⁴ Albareda, J. *La industrialització a la Plana de Vic*, p. 28.

⁵ Roquer, S. i Vila, A. *La població d'Osona...*, p. 61.

1860 és caracteritzada per un extraordinari creixement del conjunt de la població comarcal, malgrat que entre 1846 i 1848 es produeixen avalots a conseqüència de la segona guerra carlina, anomenada també *la guerra dels matiners*,⁶ i que a l'estiu de 1854 una epidèmia de còlera faci la seva aparició a la Plana de Vic.⁷

La taxa de creixement natural de 1860 és de 0.95% (vegeu taula V.1), però la del període 1857-1860 és negativa (-0.27%), igual que la del de 1860-1873 (-0.11%) (vegeu taula V.2). La taxa de creixement vegetatiu de 1873 és igual a la de 1877 (0.43%) (vegeu taula V.1). Els quinquennis negatius entre 1860 i 1877 són: 1866-1870 i 1871-1875 (vegeu taula V.3) i els anys: 1862, 1865, 1868, 1870, 1871, 1872 i 1875 (vegeu taula V.4).

La taxa de creixement natural per al període 1877-1887 és baixa (0.18%) (vegeu taula V.2), malgrat que l'any 1887 dona una taxa molt alta (3.39%) (vegeu taula V.1), que no reflecteix la realitat. És deguda a l'elevat nombre de naixements que es produeixen aquest any, els quals no es corresponen a la situació demogràficament negativa, que viu la població folguerolesca des de 1881 fins a 1890, a més de 1878 i 1893 (vegeu taula V.4). En el període de 1877 a 1887 només trobem un quinquenni amb diferència negativa (1881-1885), la resta, i fins al final del nostre estudi (1976-1980) el saldo sempre serà positiu (vegeu taula V.3).

Entre 1887 i 1897 trobem una taxa de creixement vegetatiu superior a la del període anterior, per bé que continua essent baixa (0.6%) (vegeu taula V.2), tot i que la del any 1897 és força més alta (1.94%) (vegeu taula V.1). Aquesta alça queda reflectida al període 1897-1900 (1.23%) (vegeu taula V.2). De 1887 a 1900 són anys negatius: 1888, 1889, 1890 i 1893 (vegeu taula V.4).

Al segle XIX la població d'Osona es caracteritza per un índex elevat de mortalitat ordinària, així com per un descens de la natalitat⁸. Folgueroles segueix la tònica comarcal; els anys, en els que el moviment natural dona diferència negativa, són quaranta-tres, en front dels disset del segle anterior (vegeu taula V.4). La crisi demogràfica al municipi es farà sentir a especialment entre 1877 i 1900. A partir de 1900 l'augment demogràfic per a Folgueroles i per al conjunt de la comarca és un fet.

Les dècades que van de 1900 a 1930 tenen totes una taxa de creixement natural moderada (vegeu taula V.2), malgrat

⁶ Roquer, S. i Vila, A. *La població d'Osona...*, p.61.

⁷ Salarich, Miquel S. *Dades sobre el còlera de l'any 1854, AUSA*, vol. 5, Vic, 1964-1967, pp.226-237.

⁸ Albareda, J. i altres *Història d'Osona*, p. 166.

que les taxes de creixement vegetatiu calculades per als anys: 1900 (0.69%), 1910 (2.13%), 1920 (2.52%), 1920* (2.87%), 1923 (1.35%), 1930 (0.80%) divergeixin bastant entre elles (vegeu taula V.1). Unicament l'any 1927 dona una diferència negativa (vegeu taula V.4). Cal indicar que les epidèmies de grip i tifus, que afectaren la Plana de Vic de 1917 a 1919, no donaren cap saldo negatiu per a la població folguerolesca, per bé que els vells encara avui es recorden de l'any del grip i asseguren que "va morir molta gent".

La taxa de creixement natural per a 1930-1939 és baixa (0.2%) i la de 1939 a 1940 és negativa (-0.36%) (vegeu taula V.2). També ho és la de l'any 1939 (-1.53%), però no la de 1940 (0.83%) (vegeu taula V.1). Els únics anys negatius entre 1930 i 1940 són: 1932 i 1939 (vegeu taula V.4). L'any 1939 és el més castigat per la guerra civil.

A partir de 1940-1950 i fins a 1975-1980 el creixement vegetatiu de la població de Folgueroles es manté baix, cada cop més baix; el període de 1970-1975 toca fons (0.05%) i en el següent (1975-1980) sembla que es recupera (0.23%) (vegeu taula V.2). Les taxes de creixement natural des de 1950 a 1980 també són totes baixes, exceptuant la de 1960 (vegeu taula V.1). Entre 1940 i 1980 trobem anys, en els que la diferència entre naixements i defuncions encara és negativa: 1942, 1951, 1963, 1969, 1971 i 1972 (vegeu taula V.4).

El que s'ha dit fins aquí, posa de manifest que el creixement demogràfic, que la població de Folgueroles gaudeix en els darrers anys, és degut a un saldo migratori positiu.

A continuació vegem com la població folguerolesca ha fet la seva transició demogràfica a partir de les dades que disposem. L'evolució demogràfica ha estat dividida en quatre fases per Stolnitz, el qual estudià la variació de la natalitat i la mortalitat a través de la història en la població d'Europa occidental.⁹

Cal tenir en compte que "la població de la comarca d'Osona ha realitzat durant els últims 70-100 anys la seva transició demogràfica, similarment, encara que amb un cert retard, a la coneguda pel conjunt de Catalunya. Es parteix a l'últim terç del segle XIX de taxes encara molt elevades de natalitat i mortalitat corresponents a una societat pre-industrial que molt tímidament estava iniciant el seu canvi demogràfic. Fou ja a partir de 1900 quan les dues taxes experimentaren un ràpid i gairebé ininterromput retrocés, el resultat del qual són els baixos índexs actuals característics d'una societat desenvolupada i envellida."¹⁰

A Folgueroles la primera etapa de la transició demogrà-

⁹ Lasterra, Juan Estudio de población, Madrid: Alhambra, 1986, p. 57.

¹⁰ Roquer, S. i Vila, A. La població d'Osona. Evolució i estructura, Vic: Eumo, 1981, p. 81.

fica, característica de tota societat pre-industrial o agrícola, finalitza amb el segle XIX (vegeu gràfic V.1). Les taxes de natalitat i mortalitat són molt altes, entre el 30 i el 40 per mil o superiors. La taxa de mortalitat infantil supera freqüentment el 200 per mil (vegeu taula IV.4). El creixement natural és força baix, en alguns períodes fins i tot negatiu. Les causes en són: catàstrofes naturals, epidèmies, males colïtes, guerres, etc.

"En la segunda mitad del siglo XIX se reconoce, de manera oficial, el peso decisivo de las crisis alimentarias, tan características del antiguo régimen de población. Incluso a principios de la era del ferrocarril, una mala cosecha sigue representando, en España, un plus de defunciones y un déficit de matrimonios, esto es, de nacimientos.

"Las grandes carestías anuncian, pues, unos periodos de hambre y de adversidad demográfica. En 1812, durante la guerra de la Independencia, pero también en 1817, en 1823-25, en 1837, en 1847, en 1856-57, en 1868, en 1882 y en 1887 el país se ve condenado a la reducción de su potencial humano, como resultado de la falta de recursos alimenticios. (...).

"La pervivencia del antiguo régimen social y económico es un obstáculo insalvable para el triunfo del nuevo régimen demográfico."¹¹

A Folgueroles la guerra del francès provoca dèficit demogràfic als anys 1809 i 1810, sobretot, però també al 1812. El 1818 també és deficitari, així com el 1823 i el 1826. També ho són 1835, 1836 i 1837, 1839 i 1840. A la dècada dels quaranta es destaquen 1846 i 1849. Als cinquanta: 1851, 1853, 1854, 1856, 1858 i 1859. Posteriorment, no hi ha una diferència negativa remarcable fins a: 1868, 1870, 1871 i 1875. Finalment, cal fer menció de: 1882, 1883 i 1888 (vegeu taula 4). De manera que, Folgueroles també resultà afectada per la guerra i les carències alimentàries, que J. Nadal menciona en la cita anterior.

La segona fase, també anomenada *primera fase de la transició demogràfica*, s'inicia, a Folgueroles, al 1900 i s'acaba amb els anys vint (vegeu gràfic V.1). Es caracteritza per una millora de la qualitat de vida i els seus efectes es manifesten en la taxa de natalitat, que "se mantiene entre el 30 i el 40 por mil. Para que la natalidad descienda, además de la mejora en las condiciones de vida, son necesarios cambios en la forma de entender la vida, aparte de las personas. La tasa de mortalidad cae bruscamente y pasa a ser del 17 por mil. El crecimiento natural aumenta progresivamente des de 0.5% a 2.0%. La población total experimenta un rápido incremento (vegeu gràfic V.1). Desaparecen las hambres catastróficas debido a una mejora en la agricultura. Se consiguen progresos en la higiene de las casas, de los vestidos, de los pueblos y ciudades. Las principales armas para combatir las epidemias y las enfermedades son una adecuada alimentación y la higiene".¹²

"Durante el primer tercio del siglo XX y la totalidad del XIX, la tuberculosis y, por

¹¹ Nadal, Jordi La población española (siglos XVI a XX), Barcelona: Ariel, 1988, pp. 162 i 166.

¹² Lasterra, Juan Estudio de población, p. 58.

extensión, las demás enfermedades infecciosas han ejercido un dominio implacable sobre la ciudad y el campo peninsulares."¹³

La tercera fase o *segona fase de la transició demogràfica* es caracteritza principalment pel sobtat descens de la natalitat. La taxa de natalitat "disminuye bruscamente pasando de más del 30 al 15 por mil. La población adopta medidas para controlar los nacimientos. La tasa de mortalidad sigue descendiendo, aunque más lentamente, gracias a los avances de la medicina y a las vacunas, hasta el 10 por mil. La tasa de mortalidad infantil desciende al mejorar la calidad de vida de la población. El "boom" demográfico iniciado en la fase anterior queda cerrado y la Tasa de Crecimiento Natural desciende hasta estabilizarse en el 1.0%."¹⁴ A Folgueroles aquesta fase s'insinua als anys vint, per bé que no arrenca definitivament fins als trenta, però es veu estroncada per la guerra civil, la qual l'allargarà fins al final dels anys quaranta. Amb els anys cinquanta, en els quals l'esperança de vida en néixer ja és de més de seixanta anys, comença la quarta fase de l'evolució demogràfica de la població folguerolensa.

L'anomenada quarta fase, o *nou equilibri demogràfic*, "és la fase demogràfica en la que se encuentran la mayoría de los países desarrollados. Poseen baja natalidad, baja mortalidad y bajo crecimiento demográfico."¹⁵ A Folgueroles té lloc a partir dels anys cinquanta i fins a l'actualitat.

En resum, la taxa de creixement natural o vegetatiu és moderada a Folgueroles durant el segle XVIII, si el considerem en el seu conjunt. Malgrat tot, cap a finals de l'esmentat segle i a principis del següent (s. XIX) esdevé força baixa i arribarà a ser negativa durant el període de 1830-1842, com ho serà també de 1842 a 1860. Cap a finals del segle XIX es recupera lentament i passa a ser moderada des de 1897 fins a 1930. A la dècada dels trenta torna a baixar i es fa negativa al final de la guerra civil. Posteriorment, es mantindrà baixa fins a l'actualitat. De manera que el creixement demogràfic de Folgueroles en els darrers anys és degut a un saldo migratori positiu.

Heus aquí el procés seguit per la població folguerolensa, en fer la seva transició demogràfica. Amb el segle XIX finalitza la primera etapa, caracteritzada per taxes altes de natalitat i mortalitat. La segona fase s'inicia amb el segle XX i acaba amb els anys vint; la millor qualitat de vida i el descens de la mortalitat en són els trets més remarcables. El descens sobtat de la natalitat caracteritza

¹³ Nadal, Jordi *La población española...*, p. 161.

¹⁴ Lasterra, Juan *Estudio de población*, p. 59.

¹⁵ Lasterra, Juan *Estudio de población*, p. 59.

la tercera fase, que tot i que té els seus inicis a la dècada dels anys vint, no és fins als trenta que arrenca definitivament i perdura fins a finals dels quarants. Amb els anys cinquanta comença la darrera etapa, que ens porta a l'actualitat, la qual es distingeix per una natalitat i mortalitat baixes, així com per un creixement natural o vegetatiu també molt baix.

Taula V.1

Moviment natural entre 1716 i 1980

Any	Poblac. total	Natalitat n.a. p/mil	Mortalitat n.a. p/mil	Creixement natural(%)		
1716	401	15	37.4	6	15.0	2.24
1719	301	14	46.5	5	16.6	2.99
1719*	405	14	34.6	5	12.3	2.23
1782	445	29	65.2	28	62.9	0.23
1787	567	40	70.5	16	28.2	4.23
1830	160	39	243.7	31	193.7	5.00
1830*	610	39	63.9	31	50.8	1.31
1842	623	31	49.7	38	61.0	-1.13
1857	960	32	33.3	24	25.0	0.83
1860	931	35	37.4	26	27.9	0.95
1873	931	31	33.3	27	29.0	0.43
1877	936	31	33.1	27	28.8	0.43
1887	709	46	64.9	22	31.0	3.39
1897	722	36	49.9	22	30.5	1.94
1900	735	29	39.5	24	32.6	0.69
1910	751	29	38.6	13	17.3	2.13
1920	954	35	38.7	11	11.5	2.52
1920*	837	35	41.8	11	13.1	2.87
1923	885	31	35.0	19	21.5	1.35
1930	996	24	24.1	16	16.1	0.80
1936	996	19	19.1	13	13.1	0.60
1939	978	5	5.1	20	20.4	-1.53
1940	964	26	27.0	18	18.7	0.83
1950	978	19	19.4	14	14.3	0.51
1960	980	19	19.4	9	9.2	1.02
1965	972	17	17.5	9	9.2	0.83
1970	977	7	7.2	6	6.1	0.11
1975	991	16	16.1	15	15.1	0.10
1980	1010	12	11.9	5	4.9	0.70

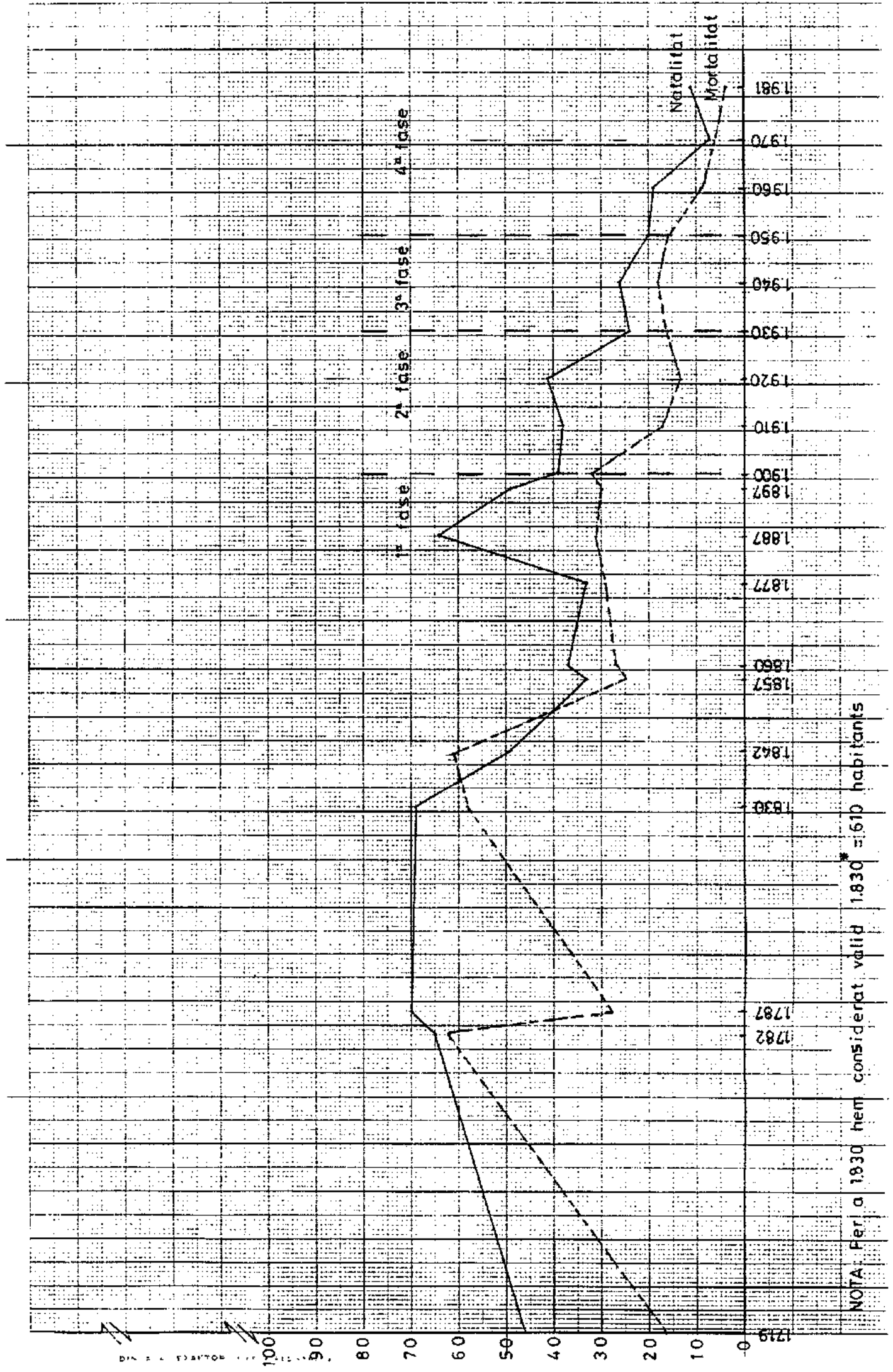
FONT: Elaboració pròpia a partir de:

Per a població total: vegeu taula I1 (evolució de la població).

Per a naixements: A.P.F.: Llibres de baptismes (1716-1860), A.M.F.: Llibres de naixements (1873-1980) i A.M.F.: Padró d'habitants (1950-1981).

Per a defuncions: A.P.F.: Llibres d'òbits (1716-1870) i A.M.F.: Llibres de defuncions (1871-1980).

GRÀFIC 1.1 - Moviment natural entre 1719 - 1981

NOTA: Per a 1830 hem considerat valid 1830* = 610 habitants

Taula V.2

Taxa de creixement natural per períodes, 1716-1980

Període	Natalitat (per mil)	Mortalitat (per mil)	Creixement natural(%)
1716-1719	47.7	33.5	1.42
1716-1719*	41.4	29.0	1.24
1719-1782	66.1	49.3	1.68
1719*-1782	58.1	43.3	1.48
1782-1787	60.9	46.4	1.45
<hr/>			
1719-1787	57.6	43.1	1.45
<hr/>			
1787-1830	97.5	86.6	1.07
1787-1830*	60.1	53.5	0.66
1830-1842	69.9	74.3	-0.44
1830*-1842	44.4	47.3	-0.29
<hr/>			
1787-1842	57.5	52.9	0.46
<hr/>			
1842-1857	47.2	48.5	-0.13
1857-1860	36.2	38.9	-0.27
1860-1873	35.1	36.2	-0.11
1873-1877	35.3	33.8	0.15
1877-1887	41.2	39.4	0.18
1887-1897	41.3	35.3	0.60
1897-1900	43.9	31.6	1.23
1900-1910	40.6	30.3	1.03
1910-1920	36.8	22.9	1.39
1910-1920*	39.5	24.4	1.51
1920-1930	28.9	16.5	1.24
1920*-1930	30.8	17.6	1.32
1930-1939	17.3	15.3	0.20
1939-1940	16.0	19.6	-0.36
1940-1950	18.6	12.0	0.66
1950-1960	16.6	11.2	0.54
1960-1965	17.2	11.8	0.54
1965-1970	12.3	9.7	0.26
1970-1975	11.2	10.7	0.05
1975-1980	13.5	11.2	0.23

FONTS: Elaboració pròpia a partir de:

Per a períodes: vegeu taula I (evolució de la població).

Per a natalitat: A.P.F.: Llibres de baptismes (1656-1870), A.M.F.: Llibres de naixements (1871-1980) i A.M.F.: Padró d'habitants (1950-1981).

Per a mortalitat: A.P.F.: Llibres d'òbits (1711-1870) i A.M.F.: Llibres de defuncions (1871-1980).

Taula V.3

Moviment natural entre 1711 i 1980
(per quinquennis) (nombres absoluts)

Quinquennis	Naixements	Defuncions	Diferència
1711-1715	109	72	37
1716-1720	91	64	27
1721-1725	118	77	41
1726-1730	129	72	57
1731-1735	137	103	34
1736-1740	128	98	30
1741-1745	111	82	29
1746-1750	99	69	30
1751-1755	109	92	17
1756-1760	140	90	50
1761-1765	133	106	27
1766-1770	115	100	15
1771-1775	128	103	25
1776-1780	140	117	23
1781-1785	139	106	33
1786-1790	170	126	44
1791-1795	152	115	37
1796-1800	145	141	4
1801-1805	143	127	16
1806-1810	155	214	-59
1811-1815	208	156	52
1816-1820	198	162	36
1821-1825	223	209	14
1826-1830	200	171	29
1831-1835	169	160	9
1836-1840	128	158	-30
1841-1845	171	153	18
1846-1850	180	200	-20
1851-1855	209	216	-7
1856-1860	171	190	-19
1861-1865	172	158	14
1866-1870	167	193	-26
1871-1875	141	162	-21
1876-1880	192	166	26
1881-1885	153	178	-25
1886-1890	151	139	12
1891-1895	138	124	14
1896-1900	156	113	43
1901-1905	155	122	33
1906-1910	148	102	46
1911-1915	152	110	42
1916-1920	164	91	73
1921-1925	148	88	60
1926-1930	127	78	49
1931-1935	94	77	17
1936-1940	79	76	3
1941-1945	80	66	14
1946-1950	93	44	49
1951-1955	81	52	29

Taula V.3 (continuació)

Quinquennis	Naixements	Defuncions	Diferència
1956-1960	79	55	24
1961-1965	82	60	22
1966-1970	55	48	7
1971-1975	59	57	2
1976-1980	65	52	13

FONTS: Elaboració pròpia a partir de:

Per a naixements: A.P.F.: Llibres de baptismes (1711-1860), A.M.F.: Llibres de naixements (1873-1980) i A.M.F.: Padró d'habitants (1950-1981).

Per a defuncions: A.P.F.: Llibres d'òbits (1711-1870) i A.M.F.: Llibres de defuncions (1871-1980).

Taula V.4

Evolució dels matrimonis, naixements i defuncions
(nombres absoluts) (1655-1980)

Any	Matri- monis	Naixe- ments	Defun- cions	Dife- rència
	1	2	3	4=2-3
1655	--	14	--	--
1656	7	12	--	--
1657	4	19	--	--
1658	1	16	--	--
1659	2	11	--	--
1660	--	19	--	--
1661	--	13	--	--
1662	--	8	--	--
1663	4	13	--	--
1664	3	15	--	--
1665	3	14	--	--
1666	2	11	--	--
1667	1	17	--	--
1668	2	10	--	--
1669	4	16	--	--
1670	4	9	--	--
1671	4	15	--	--
1672	5	16	--	--
1673	2	18	--	--
1674	5	13	--	--
1675	7	11	--	--
1676	4	21	--	--
1677	3	19	--	--
1678	2	15	--	--
1679	5	18	--	--
1680	1	15	--	--
1681	5	17	--	--
1682	5	16	--	--
1683	3	21	--	--
1684	1	15	--	--
1685	3	25	--	--
1686	4	18	--	--
1687	5	18	--	--
1688	3	24	--	--
1689	2	22	--	--
1690	2	19	--	--
1691	--	30	--	--
1692	1	10	--	--
1693	9	19	--	--
1694	5	19	--	--
1695	3	18	--	--
1696	6	18	--	--
1697	2	16	--	--
1698	13	17	--	--
1699	4	27	--	--
1700	4	18	--	--

Taula V.4 (continuació)

Any	Matri- monis	Naixe- ments	Defun- cions	Dife- rència
	1	2	3	4=2-3
1701	2	18	--	--
1702	4	23	--	--
1703	3	16	--	--
1704	--	18	--	--
1705	6	15	--	--
1706	2	14	--	--
1707	5	22	--	--
1708	6	16	--	--
1709	2	17	--	--
1710	7	19	--	--
1711	10	25	14	11
1712	3	25	16	9
1713	3	13	18	- 5
1714	2	24	9	15
1715	2	22	15	7
1716	3	15	6	9
1717	2	18	20	- 2
1718	6	20	16	4
1719	8	14	5	9
1720	4	24	17	7
1721	5	22	14	8
1722	7	23	20	3
1723	6	25	11	14
1724	3	21	11	10
1725	7	27	21	6
1726	4	21	21	0
1727	13	22	12	10
1728	4	30	11	19
1729	3	19	12	7
1730	1	37	16	21
1731	10	23	16	7
1732	8	36	28	8
1733	6	25	26	- 1
1734	6	29	17	12
1735	--	24	16	8
1736	2	19	17	2
1737	4	39	19	20
1738	4	18	25	- 7
1739	5	25	22	3
1740	4	27	15	12
1741	6	31	16	15
1742	4	20	18	2
1743	8	21	17	4
1744	6	19	12	7
1745	6	20	19	1
1746	1	22	6	16
1747	8	12	20	- 8
1748	6	24	18	6

1006

Taula V.4 (continuació)

Any	Matri- monis	Naixe- ments	Defun- cions	Dife- rència
	1	2	3	4=2-3
1749	4	20	13	7
1750	4	21	12	9
1751	5	25	20	5
1752	2	14	21	- 7
1753	2	26	12	14
1754	8	23	18	5
1755	11	21	21	0
1756	7	34	15	19
1757	6	23	26	- 3
1758	2	26	12	14
1759	6	23	18	5
1760	7	34	19	15
1761	4	27	17	10
1762	4	24	14	10
1763	7	36	22	14
1764	5	21	29	- 8
1765	3	25	24	1
1766	10	26	32	- 6
1767	4	24	12	12
1768	6	17	26	- 9
1769	5	27	17	10
1770	6	21	13	8
1771	5	28	28	0
1772	5	23	10	13
1773	4	28	16	12
1774	3	25	13	12
1775	7	24	36	-12
1776	12	30	18	12
1777	3	33	19	14
1778	5	26	21	5
1779	5	27	23	4
1780	4	24	36	-12
1781	5	28	17	11
1782	3	29	28	1
1783	2	26	28	- 2
1784	4	36	19	17
1785	10	20	14	6
1786	6	34	36	- 2
1787	2	40	16	24
1788	3	29	31	- 2
1789	10	34	19	15
1790	6	33	24	9
1791	8	26	16	10
1792	10	28	22	6
1793	4	32	18	14
1794	6	33	43	-10
1795	9	33	16	17
1796	7	22	38	-16

Taula V.4 (continuació)

Any	Matri- monis	Naixe- ments	Defun- cions	Dife- rència
	1	2	3	4=2-3
1797	7	32	32	0
1798	8	30	23	7
1799	5	29	15	14
1800	3	32	33	- 1
1801	6	19	25	- 6
1802	8	42	24	18
1803	6	23	26	- 3
1804	4	31	30	1
1805	14	28	22	6
1806	10	39	31	8
1807	7	38	32	6
1808	1	30	30	0
1809	3	36	79	-43
1810	24	12	43	-31
1811	8	38	23	15
1812	27	40	45	- 5
1813	11	38	32	6
1814	5	44	30	14
1815	2	48	26	22
1816	4	40	32	8
1817	4	39	28	11
1818	6	31	50	-19
1819	11	52	27	25
1820	8	36	25	11
1821	7	46	36	10
1822	10	47	45	2
1823	12	37	52	-15
1824	10	52	44	8
1825	2	41	32	9
1826	8	39	40	- 1
1827	8	42	32	10
1828	12	39	34	5
1829	7	41	34	7
1830	8	39	31	8
1831	6	33	37	- 4
1832	5	38	36	2
1833	6	32	20	12
1834	3	43	33	10
1835	3	23	34	-11
1836	1	23	25	- 2
1837	13	22	36	-14
1838	11	31	27	4
1839	4	27	32	- 5
1840	6	25	38	-13
1841	5	28	22	6
1842	7	31	38	- 7
1843	17	40	26	14
1844	3	35	40	- 5

Taula V.4 (continuació)

Any	Matri- monis	Naixe- ments	Defun- cions	Dife- rència
	1	2	3	4=2-3
1845	7	37	27	10
1846	4	32	43	-11
1847	14	40	36	4
1848	8	37	32	5
1849	4	35	51	-16
1850	8	36	38	-2
1851	19	36	48	-12
1852	13	51	31	20
1853	7	35	48	-13
1854	7	42	56	-14
1855	8	45	33	12
1856	6	34	43	-9
1857	5	32	24	8
1858	6	41	49	-8
1859	14	29	48	-19
1860	9	35	26	9
1861	8	44	40	4
1862	15	28	30	-2
1863	3	38	24	14
1864	5	34	30	4
1865	7	28	34	-6
1866	7	43	31	12
1867	9	33	30	3
1868	10	26	39	-13
1869	7	35	35	0
1870	9	30	58	-28
1871	14	23	37	-14
1872	10	30	31	-1
1873	7	31	27	4
1874	13	34	29	5
1875	8	23	38	-15
1876	7	46	37	9
1877	8	31	27	4
1878	6	36	41	-5
1879	10	36	23	13
1880	3	43	38	5
1881	7	35	36	-1
1882	2	30	39	-9
1883	6	31	39	-8
1884	9	27	30	-3
1885	13	30	34	-4
1886	16	28	28	0
1887	5	46	22	24
1888	3	19	28	-9
1889	7	35	37	-2
1890	4	23	24	-1
1891	7	23	22	1
1892	5	33	27	6

Taula V.4 (continuació)

Any	Matri- monis	Naixe- ments	Defun- cions	Dife- rència
	1	2	3	4=2-3
1893	5	25	26	- 1
1894	7	23	16	7
1895	12	34	33	1
1896	7	28	21	7
1897	8	36	22	14
1898	3	30	19	11
1899	6	33	27	6
1900	8	29	24	5
1901	6	29	17	12
1902	5	35	31	4
1903	4	33	29	4
1904	5	32	22	10
1905	6	26	23	3
1906	6	40	24	16
1907	6	26	23	3
1908	4	31	22	9
1909	6	22	20	2
1910	6	29	13	16
1911	13	28	25	3
1912	4	28	22	6
1913	9	33	27	6
1914	6	27	22	5
1915	3	36	14	22
1916	9	41	14	27
1917	6	24	17	7
1918	7	35	23	12
1919	5	29	26	3
1920	4	35	11	24
1921	4	32	19	13
1922	8	35	22	13
1923	3	31	19	12
1924	3	18	13	5
1925	7	32	15	17
1926	10	32	12	20
1927	6	16	18	- 2
1928	11	29	13	16
1929	5	26	19	7
1930	3	24	16	8
1931	4	26	20	6
1932	3	10	16	- 6
1933	6	21	16	5
1934	4	20	10	10
1935	5	17	15	2
1936	7	19	13	6
1937	6	13	9	4
1938	--	16	16	0
1939	8	5	20	-15
1940	2	26	18	8

1010

Taula V.4 (continuació)

Any	Matri- monis	Naixe- ments	Defun- cions	Dife- rència
	1	2	3	4=2-3
1941	11	17	12	5
1942	4	18	20	- 2
1943	7	14	11	3
1944	7	16	14	2
1945	8	15	9	6
1946	7	15	7	8
1947	10	19	6	13
1948	4	25	6	19
1949	7	15	11	4
1950	7	19	14	5
1951	6	12	15	- 3
1952	8	18	14	4
1953	9	19	7	12
1954	9	16	7	9
1955	5	16	9	7
1956	10	16	10	6
1957	6	12	11	1
1958	7	16	12	4
1959	11	16	13	3
1960	4	19	9	10
1961	1	13	11	2
1962	3	19	8	11
1963	10	15	18	- 3
1964	7	18	14	4
1965	9	17	9	8
1966	2	17	10	7
1967	2	10	6	4
1968	--	12	12	0
1969	4	9	14	- 5
1970	5	7	6	1
1971	7	10	12	- 2
1972	2	10	11	- 1
1973	8	10	8	2
1974	5	13	11	2
1975	16	16	15	1
1976	7	17	17	0
1977	9	9	7	2
1978	15	15	12	3
1979	13	12	11	1
1980	13	12	5	7

FONTS:

Per a matrimonis: A.P.F.: Llibres de matrimonis (1656-1890) i A.M.F.: Llibres de matrimonis (1876-1980). El nombre de matrimonis, que dona el registre civil, no coincideix amb el resultat del registre parroquial durant el període de 1876 a 1890, raó per la qual el nombre de matrimonis per a

1011

cada un d'aquests anys ha estat calculat tenint en compte ambdós registres.

Per a naixements: A.P.F.: Llibres de baptismes (1655-1860), A.M.F.: Llibres de naixements (1873-1980) i A.M.F.: Padró d'habitants (1950-1981).

Per a defuncions: A.P.F.: Llibres d'òbits (1711-1870) i A.M.F.: Llibres de defuncions (1871-1980).

Taula V.5

Evolució dels matrimonis, naixements i defuncions
(1655-1980)

(Període base: 1816-1820=100)

Quinquennis	Matrimonis	Naixements	Defuncions	
			Total	- 1 any
1656-1660	42.4	38.9	----	----
1661-1665	30.3	31.8	----	----
1666-1670	39.4	31.8	----	----
1671-1675	69.7	36.8	----	----
1676-1680	45.4	44.4	----	----
1681-1685	51.5	47.5	----	----
1686-1690	48.5	51.0	----	----
1691-1695	54.5	48.5	----	----
1696-1700	87.9	48.5	----	----
1701-1705	45.5	45.4	----	----
1706-1710	66.7	44.4	----	----
1711-1715	60.6	55.0	44.4	----
1716-1720	69.7	45.9	39.5	----
1721-1725	84.8	59.6	47.5	----
1726-1730	75.7	65.1	44.4	----
1731-1735	90.9	69.2	63.5	----
1736-1740	57.6	64.6	60.5	----
1741-1745	90.9	56.0	50.6	15.4
1746-1750	70.0	50.0	42.6	36.4
1751-1755	84.8	55.0	56.8	54.5
1756-1760	84.8	70.7	55.5	52.3
1761-1765	69.7	67.2	65.4	65.9
1766-1770	93.9	58.1	61.7	59.1
1771-1775	72.7	64.6	63.6	59.1
1776-1780	87.9	70.7	72.2	54.5
1781-1785	72.7	70.2	65.4	38.6
1786-1790	81.8	85.8	77.8	68.2
1791-1795	112.1	76.8	71.0	65.9
1796-1800	90.9	73.2	87.0	65.9
1801-1805	115.1	72.2	78.4	77.3
1806-1810	136.4	78.3	132.1	88.6
1811-1815	160.6	105.0	96.3	88.6
1816-1820	100.0	100.0	100.0	100.0
1821-1825	124.2	112.6	129.0	145.4
1826-1830	130.3	101.0	105.5	106.8
1831-1835	69.7	85.3	98.8	100.0
1836-1840	106.1	64.6	97.5	63.6
1841-1845	118.2	86.4	94.4	90.9
1846-1850	115.1	90.9	123.4	109.1
1851-1855	163.6	105.5	133.3	93.2
1856-1860	121.2	86.4	117.3	81.8
1861-1865	115.1	86.8	97.5	75.0
1866-1870	127.3	84.3	119.1	90.9
1871-1875	157.6	71.2	100.0	93.2
1876-1880	103.0	97.0	102.5	70.4
1881-1885	112.1	77.3	109.9	77.3

Taula V.5 (continuació)

Quinquennis	Matrimonis	Naixements	Defuncions	
			Total	- i any
1886-1890	106.1	76.3	85.8	59.1
1891-1895	109.1	69.7	76.5	40.9
1896-1900	97.0	78.8	69.7	59.1
1901-1905	78.8	78.3	75.3	63.6
1906-1910	84.8	74.7	63.0	45.4
1911-1915	106.1	76.7	67.9	38.6
1916-1920	93.9	82.8	56.2	56.8
1921-1925	75.7	74.7	54.3	61.4
1926-1930	106.1	64.1	48.1	43.2
1931-1935	66.7	47.5	47.5	15.9
1936-1940	69.7	39.9	46.9	22.7
1941-1945	112.1	40.4	40.7	11.4
1946-1950	106.1	47.0	27.2	2.3
1951-1955	112.1	40.9	32.1	4.5
1956-1960	115.1	39.9	33.9	0.0
1961-1965	90.9	41.4	37.0	6.8
1966-1970	39.4	27.8	29.6	4.5
1971-1975	115.1	29.8	35.2	0.0
1976-1980	172.7	32.8	32.1	0.0

FONTS: Elaboració pròpia a partir de:

Per a matrimonis: A.P.F.: Llibres de matrimonis (1656-1890) i A.M.F.: Llibres de matrimonis (1876-1980). El nombre de matrimonis, que dona el registre civil, no coincideix amb el resultant del registre parroquial durant el període de 1876 a 1890, raó per la qual el nombre de matrimonis per a cada un d'aquests anys ha estat calculat tenint en compte ambdós registres.

Per a naixements: A.P.F.: Llibres de baptismes (1656-1870) i A.M.F.: Llibres de naixements (1871-1980).

Per a defuncions: A.P.F.: Llibres d'òbits (1711-1870) i A.M.F.: Llibres de defuncions (1871-1980).

SEGONA PART

VI. ESTRUCTURA DE LA POBLACIÓ PER SEXE, ESTAT CIVIL, EDAT I LLOC DE NAIXEMENT

Aquest capítol contempla la distribució de la població de Folgueroles segons el sexe, l'estat civil, l'edat i el lloc de naixement. Es basa en l'anàlisi de l'estructura demogràfica, però hi hem inclòs el lloc de naixement, perquè a través d'ell podem estudiar les immigracions. Malgrat que el seu lloc potser correspondria més als moviments demogràfics, (vegeu volum I de *La població de Folgueroles*), hem optat per aquesta distribució del treball, en no tenir informació sobre les emigracions i, en conseqüència, no poder calcular el creixement real de la població. Una altra raó és que les piràmides d'edat, que corresponen al total de la població sense distinció de sexes, estan distribuïdes segons el lloc de naixement.

Per altra banda, les migracions (en el nostre cas la immigració) també afecten la composició per edat i sexe de la població, de manera que tots aquests factors estan íntimament relacionats. La migració afecta les edats de la població de forma discriminada: rejoyeneix les zones immigratòries i envelleix les emigratòries. Altrament el descens de les taxes de natalitat i mortalitat també incideixen en l'estructura de la població, tot reduint la base i aixamplant el cim de la piràmide.

A partir del padró de 1877, ja que el de 1860 no assenyalava el lloc de naixement dels habitants, estudiarem els moviments migratoris, encara que de forma parcial, puix que només tindrem en compte els immigrants. Ens basarem en la informació, que sobre ells, ens proporcionen els padrons d'habitants. En aquests moments no disposem de dades fiables sobre la emigració, que ha sofert el poble de Folgueroles al llarg del període estudiat.

Hem comptabilitzat els immigrants arribats a Folgueroles en els darrers deu anys a partir del moment en què fou confeccionat el padró corresponent. Des de 1965 és cada cinc anys. La raó és que el temps de residència al poble, assenyalat en els padrons d'habitants, no és del tot fiable en alguns casos, sobretot a mesura que ens allunyem en el temps. Hem pensat que un període de cinc a deu anys posterior a l'arribada seria força fiable, ja que en ser relativament curt, permet mantenir fresca la memòria. Malgrat tot, hem pogut comprovar com el període de cinc anys immediatament anterior a la realització de cada un dels padrons, mostra més immigrants que no pas el període de sis a deu anys, anterior al confeccionament del cens. Aquest darrer període sempre indica un nombre d'immigrants inferior al primer en la majoria de padrons, únicament en els de 1900 i 1960 succeeix el contrari. La diferència pot ser deguda o bé a una posterior emigració o mort d'alguns d'ells o bé, com dèiem suara, a un error en l'anotació del temps de residència en el padró d'habitants.

Sexe

Aquest apartat, a més de la distribució per sexes, també té en compte la taxa de masculinitat de la població folguerolesca des de 1787 fins a 1986. Alhora que mostra la relació del sexe amb el lloc de naixement, així com del sexe amb el període d'arribada a Folgueroles de la població immigrant.

Homes i dones es van alternant en la distribució per sexes de la població de Folgueroles segons les èpoques.

Les dones són majoria des de 1787 a 1877, de 1939 a 1960 i de 1975 a 1986. Els homes, en canvi, ho són des de 1887 a 1930 i de 1965 a 1970 (vegeu taula VI.1). Cal remarcar els anys 1787, on la majoria de dones assoleix el punt més alt (81.7), i 1897, on la taxa de masculinitat es destaca per sobre la resta (132.1).

Segons S. Roquer, la taxa de masculinitat per sota de 100 seria correcta, "ja que la immensa majoria de les societats ofereixen un percentatge de dones superior al d'homes." L'explicació d'un índex de masculinitat superior a 100 és "ben senzilla: ocorre que a societats de baix nivell cultural i pobresa de mitjans estadístics, les ocultacions de dones -tant als Registres civils com, sobretot, als censos- eren força superiors a les dels homes. Les ocultacions no eren deliberades, sinó que venien provocades pel menor "valor" i "interès" que tenia censar les dones -per exemple, elles no havien de fer el servei militar-. (...)."¹

La taxa de masculinitat observada en la població de Folgueroles l'any 1877 (95.4) és més semblant a la de l'àrea urbana i semiurbana de la Plana de Vic (99.8) que no pas a la de l'àrea rural de la mateixa Plana (110.5).² En canvi, la de 1970 (101.0) és més adient a la de l'àrea rural de la Plana de Vic (105.7%), però s'acosta més encara a la del Collsacabra-Guillerries-Montseny (101.3) i a la del LLuçanès-Moianès (103.3).³

La distribució per sexes segons el lloc de naixement, sigui Folgueroles o fora del municipi, no és massa significativa (vegeu apèndix: gràfics VI.1-VI.15). Tot i així, sempre trobem que una lleugera majoria dels nascuts a Folgueroles són homes i dels nascuts fora del municipi són dones. Només a l'any 1900 la correlació és significativa, el 61.6% dels nascuts a Folgueroles són homes i el 59% dels

¹ Roquer, S. i Vila, A. *La població d'Osona*, Vic: Eumo, 1981, p. 124.

² Roquer, S. i Vila, A. *op. cit.*, p. 125.

³ Roquer, S. i Vila, A. *op. cit.* p. 130.

nascuts fora són dones (vegeu apèndix VI.3). La major immigració de les dones es deu principalment a raons matrimonials (vegeu capítol II).

Passem a continuació a veure quina és la distribució per sexes entre els immigrants, segons el període en què tingué lloc la seva arribada a Folgueroles.

Entre la població immigrant les dones superen els homes en nombre en la major part de períodes estudiats. Aquells són clarament majoritaris únicament en els següents períodes: 1878-1887, 1961-1965 i 1976-1981, ja que en els de 1921-1930 i 1931-1940 amb treballs superen el cinquanta per cent (vegeu taula VI.2).

Taula VI.1
Distribució per sexes
(1787-1986)

Any	Homes	%	Dones	%	Taxa de masculinitat (dones=100)
1787	255	45.0	312	55.0	81.7
1857	477	49.7	483	50.3	98.7
1860	459	49.3	472	50.7	97.2
1877	467	48.8	479	51.2	95.4
1887	380	53.6	329	46.4	115.5
1897	411	56.9	311	43.1	132.1
1900	399	54.3	336	45.7	118.7
1910	407	54.2	344	45.8	118.3
1920	481	50.4	473	49.6	101.7
1920*	434	51.9	403	48.1	107.6
1930	509	51.1	487	48.9	104.5
1939	487	49.8	491	50.2	99.2
1940	459	47.7	503	52.3	91.2
1950	485	49.6	492	50.4	98.6
1960	479	48.9	501	51.1	95.6
1965	487	50.1	485	49.9	100.4
1970	491	50.3	486	49.7	101.0
1975	492	49.6	499	50.4	98.6
1981	498	49.3	512	50.7	97.3
1986	523	49.6	531	50.4	97.0

FONTS: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padrons d'habitants (1860-1986)*.

Per a 1787: J. IGLESIES, *El cens del comte de Floridablanca, 1787, part de Catalunya*, vol I. Barcelona: 1969, p.568.

Per a 1857: COMISION DE ESTADISTICA GENERAL DEL REINO, *Censo de la población de España, 1857*.

Per a 1897: DIRECCION GENERAL DEL INSTITUTO GEOGRAFICO Y ESTADISTICO, *Censo de la población de España, 1897*.

Per a 1939: A.M.F.: *Censo de habitantes a los efectos del racionamiento, 1939*.

* Reconegut oficialment per l'I.N.E.

Taula VI.2

Distribució de la població immigrant
segons el sexe i el període d'arribada

(1868-1986)

Períodes	Homes	%	Dones	%	Total
1868-1877	68	41.7	95	58.3	163
1878-1887	74	53.6	64	46.4	138
1891-1900	30	34.5	57	65.5	87
1901-1910	54	45.8	64	54.2	118
1911-1920	59	44.0	75	56.0	134
1911-1920*	50	42.4	68	57.6	118
1921-1930	43	50.6	42	49.4	85
1931-1940	78	50.3	77	49.7	156
1941-1950	37	42.5	50	57.5	87
1951-1960	50	44.6	62	55.4	112
1961-1965	48	54.5	40	45.5	88
1966-1970	19	48.7	20	51.3	39
1971-1975	56	47.5	62	52.5	118
1976-1981	65	55.1	53	44.9	118
1981-1986	55	47.0	62	53.0	117

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants (1877-1986)*.

* Padró d'habitants de 1920 reconegut oficialment per I.N.E.

Estat civil

Aquest apartat ens informa de la distribució de la població segons l'estat civil. Fa especial incidència en la relació de la viduitat amb el sexe i del lloc de naixement amb l'estat civil; alhora que contempla el grau de solteria d'ambdós sexes des de 15 a 49 anys, a més de la distribució de la població immigrada segons l'estat civil i el període d'arribada a Folgueroles.

Els *solters/res* (totes les edats) disminueixen a mesura que ens acostem als nostres dies (vegeu taula VI.3). Això és degut al descens de la natalitat, que fa que minvin els grups d'edat més joves. La qual cosa contribueix a augmentar la proporció del grup dels adults i, en conseqüència, també el dels casats, els quals arribaran a ser majoria a la dècada dels vuitanta.

Pel que fa als *solters/res*, el padró d'habitants de 1887 reflecteix la crisi econòmica i demogràfica que patia el poble de Folgueroles en aquella època. Malgrat que l'any 1887 es va distingir per un elevat nombre de naixements, no és representatiu de l'època, ja que des de 1881 el saldo del moviment natural era negatiu any rera any i ho va continuar essent fins a 1890 (vegeu taula V.4). Així mateix, la piràmide de població de 1887 mostra una base molt més reduïda que no pas la de les immediatament anteriors i posteriors (vegeu gràfics VI.3, VI.5 i VI.7).

El grup dels *vidus/des* no es veu gaire modificat al llarg dels anys (vegeu taula VI.3), però pren una especial significació quan el relacionem amb el sexe. La gran majoria de persones vídues són dones; aquesta tònica es manté durant tot el període estudiat i augmenta a partir de 1981 (vegeu taula VI.4 i gràfics VI.2, VI.4, VI.6, VI.8, VI.10, VI.12, VI.14, VI.16, VI.20, VI.22, VI.24, VI.26, VI.28, VI.30, VI.32 i VI.34). En canvi, s'anivella bastant en relacionar-lo amb el lloc de naixement. Al llarg dels anys va fregant la línia del 50%, amb una lleugera majoria per als vinguts de fora. Es destaquen els anys 1887 (59.6%), 1900 (67.3%), 1930 (63.3%), i 1986 (61%). Només en els padrons de 1960 (50.7%) i 1975 (50.6%) les persones vídues nascudes a Folgueroles superen mínimament la meitat (vegeu taula VI.5).

La relació entre l'estat civil i el lloc de naixement és altament significativa sobretot pel que fa referència als *solters/res* (totes les edats) la immensa majoria d'ells són nascuts a Folgueroles (vegeu taula VI.5). Aquesta diferència és lògica, puix que els originaris d'un altre municipi tenen alguns anys, quan arriben; molts d'ells ja són adults. Pel que respecta a les dones, moltes vegades el canvi de municipi té com a raó principal el matrimoni.

La taula VI.6 ens mostra que la variació del grau de solteria (entre 15 i 49 anys) des de mitjans del segle XIX fins avui no és significativa.

El que sí ens indica clarament és que els homes es casen a una edat més tardana que no pas les dones. Pràcticament no es casen abans dels vint anys i són molts pocs els que ho fan abans dels vint-i-cinc. Però a mesura que anem avançant cap als grups de major edat, veiem com els percentatges disminueixen fins arribar a ser iguals o inferiors als de les dones (vegeu gràfics VI.2, VI.4, VI.6, VI.8, VI.10, VI.12, VI.14, VI.16, VI.20, VI.22, VI.24, VI.26, VI.28, VI.30, VI.32 i VI.34).

La població que representa els grups de major edat és molt poc nombrosa, la qual cosa fa que la variabilitat sigui molt gran d'un padró d'habitants a l'altre. En realitat el grup d'edat en qüestió només ha disminuït o augmentat en un, dos o tres individus.

Un fet a destacar és la incidència negativa que la guerra civil tingué en la nupcialitat a Folgueroles. La proporció de dones solteres entre 25 i 29 anys era extremadament alta (61%) a l'any 1940 (vegeu taula VI.6). Els homes solters del mateix grup d'edat també augmenten en el padró d'habitants de 1940 (65%) i la proporció encara és més alta en el de 1950 (69.6%). El període de post-guerra també frenà el casament de moltes dones de 20 a 24 anys, les quals restaven solteres en els padrons de 1940 (81.8%) i 1950 (87.5%) (vegeu taula VI.6).

La majoria d'immigrants consten com a casats en el padró corresponent, a excepció dels períodes de: 1921-1930, 1931-1940 i 1966-1970, en els que els solters són majoritaris (vegeu taula VI.7).

En fer la lectura de la taula VI.7 des d'una altra perspectiva, podem comprovar com els solters són majoritàriament homes en gran part dels períodes estudiats. Les dones només ho són en els de 1868-1877 i 1891-1900; en el de 1981-1986 són meitat per meitat.

Per contra, la gran majoria de casats són dones. Únicament en els quinquennis de 1961-1965 i 1976-1981 són superades pels homes.

Els *vidus* representen un percentatge molt petit, tot i això entre ells es destaquen les dones.

La diferència entre homes i dones pel que respecta a l'estat civil (homes solters vs. dones casades) confirma el que dèiem anteriorment, moltes dones estableixen llur residència a Folgueroles per raons de matrimoni.

Taula VI.3

Estat civil (1787-1986)

Any	Solter/a		Casat/da		Vidu/a		Separat/da	
	n.a.	%	n.a.	%	n.a.	%	n.a.	%
1787	318	56.1	206	36.3	43	7.6	-	---
1857	515	53.6	378	39.4	67	7.0	-	---
1860	487	52.3	383	41.1	61	6.6	-	---
1877	483	51.7	392	42.0	59	6.3	-	---
1887	333	47.0	329	46.4	47	6.6	-	---
1900	370	50.3	310	42.2	55	7.5	-	---
1910	397	52.9	303	40.4	50	6.7	-	---
1920	571	59.9	330	34.6	53	5.6	-	---
1920*	464	55.4	329	39.3	44	5.3	-	---
1930	584	58.7	351	35.3	60	6.0	-	---
1940	565	58.6	322	33.4	77	8.0	-	---
1950	525	53.7	385	39.4	68	7.0	-	---
1960	458	46.7	449	45.8	73	7.4	-	---
1965	450	46.3	459	47.2	63	6.5	-	---
1970	446	45.6	453	46.4	78	8.0	-	---
1975	419	42.3	490	49.4	81	8.2	1	0.1
1981	420	41.6	515	51.0	72	7.1	3	0.3
1986	420	39.8	546	51.8	83	7.9	5	0.5

FONT: Elaboració pròpia a partir de A.M.F. *Padró d'habitants (1860-1986)*.

* Reconegut oficialment per l'I.N.E.

Per a 1787: J. IGLESIES, *El cens del comte de Floridablanca, 1787, part de Catalunya*, vol. I, Barcelona: 1969, p.568.

Per a 1857: COMISSIÓ DE ESTADÍSTICA GENERAL DEL REINO, *Censo de la población de España, 1857*.

Taula VI.4

Relació de la viduïtat amb el sexe
(1860-1986)

Any	Homes		Dones	
	Vidus	%	Vídues	%
1860	14	23.0	47	77.0
1877	15	25.4	44	74.6
1887	14	29.8	33	70.2
1900	17	30.9	38	69.1
1910	19	38.0	31	62.0
1920	18	34.0	35	66.0
1920*	15	34.1	29	65.9
1930	19	31.7	41	68.3
1940	18	23.4	59	76.6
1950	17	25.0	51	75.0
1960	19	26.0	54	74.0
1965	15	23.8	48	76.2
1970	20	25.6	58	74.4
1975	22	27.2	59	72.8
1981	14	19.4	58	80.6
1986	15	18.1	68	81.9

FONT: Elaboració pròpia a partir de A.M.F. *Padró d'habitants (1860-1986)*.

* Reconegut oficialment per l'I.N.E.

NOTA: Vegeu també apèndix: gràfics VI.16-VI.31.

Taula VI.5

Relació del lloc de naixement amb l'estat civil
(1877-1986)

Any	Solters/res		Casats/des		Vidus/dues	
	Poble %	Fora %	Poble %	Fora %	Poble %	Fora %
1877	74.7	25.3	46.9	53.1	49.2	50.8
1887	79.3	20.7	46.2	53.8	40.4	59.6
1900	81.4	18.6	50.0	50.0	32.7	67.3
1910	80.9	19.1	51.2	48.8	36.0	64.0
1920	84.4	15.6	50.3	49.7	43.4	56.6
1920*	86.4	13.6	50.5	49.5	45.5	54.5
1930	84.1	15.9	51.0	49.0	36.7	63.3
1940	76.6	23.4	48.4	51.6	39.0	61.0
1950	82.9	17.1	50.6	49.4	48.5	51.5
1960	87.6	12.4	47.7	52.3	50.7	49.3
1965	85.6	14.4	46.8	53.2	49.2	50.8
1970	84.9	15.1	44.4	55.6	47.4	52.6
1975	80.4	19.6	42.2	57.8	50.6	49.4
1981	76.9	23.1	41.9	58.1	45.8	54.2
1986	75.2	24.8	39.6	60.4	39.0	61.0

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants (1877-1986)*.

* Reconegut oficialment per l'I.N.E.

NOTA: Vegeu també apèndix: gràfics VI.32-VI.46.

Taula VI.6

Grau de soltereria (1860-1986)

Any	15-19 anys		20-24 anys		25-29 anys		30-34 anys	
	Homes %	Dones %	Homes %	Dones %	Homes %	Dones %	Homes %	Dones %
1860	100.0	96.9	78.8	58.1	51.9	15.2	12.2	6.0
1877	100.0	95.5	88.9	63.0	39.4	12.5	8.3	12.5
1887	100.0	93.3	84.6	37.0	30.0	14.3	30.0	8.7
1900	100.0	90.9	81.8	39.3	42.4	25.0	18.2	3.6
1910	100.0	100.0	95.1	50.0	45.7	15.2	24.2	3.3
1920	100.0	97.8	100.0	66.0	55.8	32.4	15.9	5.6
1920*	100.0	96.3	100.0	44.8	45.5	20.7	14.0	2.9
1930	100.0	100.0	95.2	56.1	53.8	44.2	41.2	29.4
1940	100.0	100.0	94.4	81.8	65.0	61.0	50.0	23.3
1950	96.2	97.5	97.7	87.5	69.6	47.9	25.7	26.2
1960	100.0	100.0	92.3	57.5	54.8	37.9	21.6	19.5
1965	97.7	93.5	96.9	63.0	57.1	17.6	20.0	29.2
1970	100.0	97.3	97.6	70.7	62.9	33.3	34.6	6.1
1975	100.0	100.0	82.9	56.1	44.1	24.3	28.1	20.0
1981	98.0	94.1	78.4	52.9	44.8	27.0	8.3	8.3
1986	100.0	91.2	86.7	56.7	38.9	8.9	25.0	22.9

Any	35-39 anys		40-44 anys		45-49 anys	
	Homes %	Dones %	Homes %	Dones %	Homes %	Dones %
1860	22.2	6.7	7.5	7.5	14.3	4.3
1877	9.1	7.7	9.4	3.0	3.8	6.9
1887	11.1	3.7	3.3	6.5	4.8	9.1
1900	3.3	4.0	20.0	4.8	4.8	9.5
1910	10.0	9.1	5.6	0.0	7.7	4.2
1920	14.8	6.5	0.0	8.0	8.3	5.9
1920*	14.8	6.5	0.0	4.2	8.3	5.9
1930	24.2	11.1	18.9	6.7	8.0	7.4
1940	22.2	25.7	25.0	29.0	17.9	3.0
1950	7.1	12.8	16.7	13.8	15.4	13.0
1960	15.0	16.3	6.1	17.5	2.6	6.1
1965	17.9	8.6	11.1	12.8	6.3	13.2
1970	3.3	28.6	17.1	5.6	11.1	10.4
1975	26.1	6.1	11.4	0.0	6.1	14.6
1981	20.0	11.1	17.4	0.0	10.8	0.0
1986	8.1	12.5	24.3	8.0	18.2	0.0

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants (1860-1986)*.

* Reconegut oficialment per l'I.N.E.

NOTA: Vegeu també apèndix: gràfics VI.47-VI.62.

Taula VI.7

Distribució de la població immigrant
segons l'estat civil i el període d'arribada

(1868-1986)

Períodes	Solter/a			Casat/da			Vidu/a		
	Total %	Home %	Dona %	Total %	Home %	Dona %	Total %	Home %	Dona %
1868-1877	41.1	46.3	53.7	55.8	39.6	60.4	3.1	20.0	80.0
1878-1887	36.2	80.0	20.0	59.4	39.0	61.0	4.3	33.3	66.7
1891-1900	39.1	44.1	55.9	54.0	31.9	68.1	6.9	---	100.0
1901-1910	43.2	60.8	39.2	50.8	36.7	63.3	5.9	14.3	85.7
1911-1920	44.8	56.7	43.3	53.0	33.8	66.2	2.2	33.3	66.7
1911-1920*	39.0	56.5	43.5	59.3	32.9	67.1	1.7	50.0	50.0
1921-1930	47.1	62.5	37.5	45.9	43.6	56.4	7.1	16.7	83.3
1931-1940	60.6	56.4	43.6	34.2	45.3	54.7	5.2	12.5	87.5
1941-1950	37.9	63.6	36.4	58.6	29.4	70.6	3.4	33.3	66.7
1951-1960	22.3	60.0	40.0	74.1	38.6	61.4	3.6	75.0	25.0
1961-1965	47.7	52.4	47.6	51.1	55.6	44.4	1.1	100.0	---
1966-1970	43.6	64.7	35.3	43.6	41.2	58.8	12.8	20.0	80.0
1971-1975	35.6	61.9	38.1	60.2	38.0	62.0	4.2	60.0	40.0
1976-1981	38.1	62.2	37.8	55.9	51.5	48.5	5.1	33.3	66.7
1981-1986	32.5	50.0	50.0	64.1	44.0	56.0	1.7	100.0	---

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants (1877-1986)*.

* Reconegut oficialment per l'I.N.E.

NOTA: Vegeu també apèndix: gràfics VI.63-VI.77.

Edat

Aquest apartat es refereix a l'edat de la població de Folgueroles (població total, homes, dones, nadius i immigrants) des de 1860 fins a 1986. Es fa especial atenció a les piràmides d'edat, les quals donen una visió ampla i detallada de l'estructura de la població folguerolensa als anys: 1860, 1877, 1887, 1900, 1910, 1920, 1920*, 1930, 1939, 1940, 1950, 1960, 1965, 1970, 1975, 1981 i 1986. La seva distribució ve determinada per: l'edat, el sexe, l'estat civil i el lloc de naixement.

Actualment la població de Folgueroles està en un procés progressiu d'envelliment. En els últims cinquanta-cinc anys el conjunt de la població n'ha envellit gairebé deu (vegeu taula VI.8). Això és degut principalment al fort descens de la natalitat, però també a la major longevitat del grup d'edat de més de seixanta anys.

"(...) el envejecimiento de las poblaciones ha resultado exclusivamente de una disminución de la fecundidad."⁴

El grup de dones avui gaudeix d'una mitjana d'edat superior a la dels homes en gairebé tres punts. Però no sempre ha estat així. Era inferior en els padrons de 1860, 1877, i 1920; i gairebé igual als de 1910 i 1930. Va ser superior als anys 1887 i 1900. Aquesta superioritat no es recupera fins l'any 1939, a partir del qual continuarà fins al 1986. Destaquen els anys 1965 i 1970, però en cap moment no s'arriba a la diferència establerta en l'últim padró.

Al 1860 el grup d'edat de 0 a 14 anys està en un punt alt, però la proporció anirà disminuint durant tota la segona meitat del segle XIX fins arribar a 1900 (vegeu taula VI.9). Aquesta minva coincideix amb la forta recessió econòmica que experimentarà l'àrea rural de la Plana de Vic i que incidí negativament en l'evolució demogràfica de la seva població, la qual no començarà a recuperar-se fins a 1900. A l'any 1910 el grup d'edat de 0 a 14 anys ja supera el percentatge de 1860 i va augmentant fins a 1920, però a partir d'aquest any aquest grup comença a disminuir de forma progressiva fins als nostres dies, com a conseqüència del marcat descens de l'índex de la natalitat.

L'any 1887 (el moment més baix de la crisi demogràfica) es caracteritza per un augment del grup de 25-64 anys i una disminució dels grups d'edat més joves (0-14 anys i 15-24 anys), com a conseqüència de l'emigració de la població més jove cap als nuclis industrials de la Plana de Vic. Cal tenir en compte que en aquesta època els nens actuaven com

⁴ Pressat, R. *El análisis demográfico*, México: F.C.E., 1967, p. 268.

a mà d'obra barata en les noves indústries.

La taula VI.9 ens confirma l'envelliment de la població folguerolenc, esmentat més amunt. El grup d'edat de més de 64 anys comença a augmentar de forma lenta però progressiva a partir de 1930. Entre 1950 i 1960 hi ha un increment de tres punts, que es mantindrà fins a 1970. És a partir d'aquesta data que la puja esdevé cada vegada més pronunciada.

L'índex de vellesa ens mostra el progressiu envelliment de la població folguerolenc d'una forma encara més evident. Des de 1860, en què hi havia 13.2 vells (més grans de 64 anys) per cada 100 joves (menors de 15 anys), fins a 1930, que ja en són 15.8 per 100, hi ha un període, en el qual l'índex de vellesa baixa (vegeu taula VI.9). És un moment de crisi econòmica i demogràfica, amb una forta emigració. Només en deu anys (1877-1887) el municipi havia perdut 227 habitants.

L'índex de vellesa assoleix els valors més baixos en els padrons de 1910 i 1920, a causa de la progressiva recuperació demogràfica iniciada a començaments del segle XX i de l'índex de natalitat, que continua essent alt. A partir de 1930 l'índex de vellesa es dispara a causa del descens de la natalitat i l'augment de l'esperança de vida en néixer (vegeu taules III.1 i IV.44). L'alça serà gradual, però notable, sobretot en els darrers anys, fins arribar a 75.5 vells per cada 100 joves a l'any 1986.

"(...), mientras se traduzca por una disminución de los riesgos en todas las edades, la baja de mortalidad no será un factor de envejecimiento; es lo que ocurre cuando los avances sanitarios provienen exclusivamente de un retroceso de las causas exógenas de defunción. El envejecimiento deriva entonces de una disminución de la natalidad. En una forma muy expresiva, se puede decir que hay *envejecimiento por la base* (de la pirámide naturalmente): la importancia relativa de las personas de edad avanzada aumenta como resultado de la disminución relativa del número de jóvenes."⁵

La taula VI.10 ens confirma el que dèiem en l'apartat anterior (estat civil), que el grup d'edat més jove està format en la seva gran majoria per persones nacudes a Folgueroles. Aquest és el cas també del grup de 15 a 24 anys, encara que en una proporció no tan elevada. Per contra, el grup d'adults (25-64 anys) manté un cert equilibri entre els nascuts al poble i els vinguts de fora, que es decanta cap a una banda o cap a una altra segons l'època en que foren confeccionats els padrons.

Pel que fa al grup dels vells, es destaquen els nacuts fora del poble; només a l'any 1877 es dona el cas contrari.

Així, els nascuts al poble representen la immensa majoria de les edats infantils, però en el període de joventut comencen a perdre protagonisme, fins que en les edats adultes s'anivellen amb els vinguts de fora, per acabar essent minoria en la vellesa.

La distribució de la població en tres grups d'edat (taula VI.11) ofereix unes característiques semblants a les de la

⁵ Pressat, R. op. cit. p. 268.

taula VI.9. El grup de joves comença a devallar a partir de 1877, el 1887 assolirà el punt més baix, al 1900 iniciarà la recuperació, però no es completarà fins l'any 1920. Aquesta primera minvada es conseqüència de l'esmentada crisi econòmica i demogràfica, que patí tota la zona rural de la comarca d'Osona a finals del segle passat. Però des de 1920 el grup de joves va disminuint progressivament fins als nostres dies. Aquesta segona minvada és deguda al descens de la natalitat.

El grup dels vells puja i baixa amb molta facilitat durant tota la segona meitat del segle XIX. No hem d'oblidar, que en aquesta època freqüentment s'adjudicaven els seixanta anys (nombres rodons) a moltes de les persones, que vorejaven aquesta edat. Al padró de 1877 Folgueroles tenia 10.3 vells (de 60 i més anys) per cada 100 joves (de menys de 20 anys). Aquesta proporció era superior a la d'Osona (7.4%) i a la de Catalunya (8.5%).⁶

Però és des de 1920 ençà que la població de Folgueroles comença a envellir de forma lenta i progressiva (descens de la natalitat) fins a arribar a començaments dels anys vuitanta, en què es fa molt més manifest aquest envelliment, a causa de les persones forànies de la tercera edat, que han triat el poble com a residència per a passar l'últim període de la seva vida. Un altre factor és una esperança mitjana de vida alta (69.8 anys) per a propis i foranis.

La distribució de la població folguerolenca en tres grups d'edat (vegeu taula VI.12), segons el lloc de naixement, ens dona un perfil semblant al de la taula VI.10.

El grup dels joves és representat en gran majoria pels nascuts al poble, en contraposició al grup dels vells, on la part més representativa està formada per persones nascudes fora de Folgueroles.

Respecte al grup dels adults, els nascuts a Folgueroles són majoria en bona part del període estudiat. Cal remarcar, però el canvi progressiu que s'inicia a començament dels anys vuitanta, en què comencen a ser majoria els vinguts de fora.

A la taula VI.13 veiem més detalladament el que comentàvem a les taules VI.9 i VI.11. A mesura que ens acostem als nostres dies els grups d'edat més joves disminueixen i augmenten els d'edat més avançada.

Heus aquí els tres primers grups en cinc moments dels període estudiat. De 0 a 4 anys: 1860 (11.9%), 1900 (15%), 1930 (9.6%), 1960 (7.6%) i 1986 (5.3%). De 5 a 9 anys: 1860 (12%), 1900 (10.5%), 1930 (11%), 1960 (7.7%) i 1986 (7.2%). De 10 a 14 anys: 1860 (9.5%), 1900 (6%), 1930 (11.3%), 1960 (9.2%) i 1986 (7%).

Respecte als vells, són significatius els tres grups que van de seixanta a setenta-quatre anys. De 60 a 64 anys: 1860 (3.8%), 1900 (5.2%), 1930 (2.8%), 1960 (4%) i 1986 (7.3%).

⁶ Roquer, S. / Vila, A. *La població d'Osona. Evolució i estructura*, Vic: Eumo, 1981, p. 125.

De 65 a 69 anys: 1860 (2%), 1900 (1.6%), 1930 (2.7%), 1960 (4%) i 1986 (5%). De 70 a 74 anys 1860 (1.4%), 1900 (1.1%), 1930 (1.3%), 1960 (3.1%) i 1986 (4.9%).

La població masculina segueix la mateixa tònica que el total de la població (vegeu taula VI.14). Així veiem com els grups d'edats més joves van minvant progressivament. De 0 a 4 anys: 1860 (12%), 1900 (15.3%), 1930 (9.7%), 1960 (8.4%) i 1986 (5.6%). De 5 a 9 anys: 1860 (9.8%), 1900 (10.8%), 1930 (11.7%), 1960 (7.3) i 1986 (6.6%). De 10 a 14 anys: 1860 (10%), 1900 (8%), 1930% (10.1%), 1960 (9.2%) i 1986 (7.7%).

Per contra, el grup dels vells augmentarà a mesura que ens acostem als nostres dies. de 60 a 64 anys: 1860 (3.9%), 1900 (4.%), 1930 (2.4%), 1960 (3.8%) i 1986 (6.9%). De 65 a 69 anys: 1860 (2.2%), 1900 (1.3%), 1930 (2.6%), 1960 (2.7%) i 1986 (3.7%). De 70 a 74 anys: 1860 (1.1%), 1900 (0.8%), 1930 (1.6%), 1960 (3.3%) i 1986 (4.6%).

Els grups d'edats més joves de la població femenina també disminueixen en acostar-nos als nostres dies, de la mateixa manera que augmenten els grups d'edat més avançades (vegeu taula IV.15).

De 0 a 4 anys: 1860 (11.9%), 1900 (14.6%), 1930 (9.5%), 1960 (6.8%) i 1986 (5.1%). De 5 a 9 anys: 1860 (14.2%), 1900 (10.1%), 1930 (10.3%), 1960 (8%) i 1986 (7.8%). De 10 a 14 anys: 1860 (8.9%), 1900 (3.6%), 1930 (12.6%), 1960 (9.2%) i 1986 (6.2%).

De 60 a 64 anys: 1860 (3.6%), 1900 (6.5%), 1930 (3.3%), 1960 (4.2%) i 1986 (7.6%). De 65 a 69 anys: 1860 (1.9%), 1900 (2.1%), 1930 (2.9%), 1960 (5.2%) i 1986 (6.2%). De 70 a 74 anys: 1860 (1.7%), 1900 (1.5%), 1930 (1.0%), 1960 (2.8%) i 1986 (5.1).

En la gran majoria dels casos les dones, que arriben a edats més avançades, són més nombroses que no pas els homes, que superen la barrera dels 60 anys (vegeu taules VI.14 i VI.15).

"En las edades avanzadas, los efectivos de cada sexo son muy desiguales; así, alrededor de los 65 años los efectivos femeninos superan a los masculinos en 50%, alrededor de los 75 años en 75%, y alrededor de los 85, en 100%. Este hecho es casi universal, lo mismo que el fenómeno que lo causa: la supermortalidad masculina que existe en todas las edades de la vida y que no tarda en transformar el exceso de hombres que se observa en la niñez (alrededor de 105 varones por cada 100 mujeres al nacer) en un exceso de mujeres."⁷

⁷ Pressat, R. *El análisis demográfico*, México: F.C.E., 1987, p. 261.

Taula VI.8

Mitjana d'edat (anys)
(1860-1986)

Any	Total Població	Homes	Dones	Poble	Fora
1860	28.115	28.712	27.534	-----	-----
1877	27.931	28.405	27.478	23.136	35.533
1887	28.812	27.761	30.027	23.108	37.869
1900	27.954	26.278	29.943	21.937	38.881
1910	26.697	26.716	26.673	21.439	36.921
1920	25.080	25.486	24.665	20.651	35.617
1920*	25.513	25.926	25.067	20.802	36.572
1930	27.609	27.660	27.556	22.743	38.748
1939	29.459	28.912	30.002	-----	-----
1940	29.959	29.229	30.666	25.558	37.919
1950	31.056	30.315	31.739	26.564	40.541
1960	33.187	32.582	33.764	27.594	44.305
1965	33.747	32.466	35.033	28.396	43.648
1970	35.243	34.041	36.457	29.359	45.453
1975	36.332	35.537	37.118	30.805	44.349
1981	36.131	35.274	36.969	30.849	43.009
1986	37.540	36.094	38.958	32.059	43.793

FONTS: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants (1860-1986)*.

* Reconegut oficialment per l'I.N.E.

Per a 1939: A.M.F., *Censo de habitantes a los efectos del racionamiento, 1939*.

NOTA: Vegeu també apèndix:

Per a població total: gràfics VI.78-VI.94.

Per a homes: gràfics VI.95-VI.111.

Per a dones: gràfics VI.112-VI.128.

Per a poble: gràfics VI.129-VI.143.

Per a fora: gràfics VI.144-VI.158.

Taula VI.9

Distribució de la població
per quatre grups d'edat
(1860-1986)

Any	0-14 anys		15-24 anys		25-64 anys		65 anys i més		Index vellesa (joves=100) %
	n.a.	%	n.a.	%	n.a.	%	n.a.	%	
1860	311	33.4	132	14.2	447	48.0	41	4.4	13.2
1877	291	31.1	169	18.1	440	47.0	36	3.8	12.2
1887	205	28.9	116	16.4	367	51.8	21	3.0	10.2
1900	231	31.4	121	16.5	359	48.8	24	3.3	10.4
1910	265	35.4	97	13.0	364	48.7	22	2.9	8.3
1920	342	35.9	180	18.9	406	42.6	25	2.6	7.3
1920*	313	37.4	123	14.7	381	45.5	20	2.4	6.4
1930	316	31.9	185	18.7	439	44.3	50	5.1	15.8
1939	266	27.2	204	20.9	461	47.1	47	4.8	17.7
1940	249	25.8	208	21.6	455	47.2	52	5.4	20.9
1950	237	24.3	175	17.9	501	51.3	64	6.6	27.0
1960	239	24.4	148	15.1	500	51.0	93	9.5	38.9
1965	230	23.7	148	15.2	508	52.3	86	8.8	37.4
1970	214	21.9	160	16.4	506	51.8	97	9.9	45.3
1975	201	20.3	160	16.2	516	52.1	113	11.4	56.2
1981	212	21.1	154	15.3	512	50.9	128	12.7	60.4
1986	204	19.5	139	13.3	551	52.6	154	14.7	75.5

FONTS: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants (1860-1986)*.

* Reconegut oficialment per l'I.N.E.

Per a 1939: A.M.F.: *Censo de habitantes a los efectos del racionamiento, 1939*.

Taula VI.10

Grups d'edat segons el lloc de naixement
(1877-1986)

Any	0-14 anys		15-24 anys		25-64 anys		65 anys i més	
	Poble %	Fora %	Poble %	Fora %	Poble %	Fora %	Poble %	Fora %
1860	---	---	---	---	---	---	---	---
1877	81.1	18.9	69.8	30.2	45.7	54.3	52.8	47.2
1887	86.8	13.2	66.4	33.6	46.6	53.4	42.9	57.1
1900	92.2	7.8	63.6	36.4	49.0	51.0	33.3	66.7
1910	90.6	9.4	63.9	36.1	50.5	49.5	36.4	63.6
1920	89.2	10.8	77.2	22.8	53.7	46.3	36.0	64.0
1920*	90.7	9.3	75.6	24.4	53.5	46.5	30.0	70.0
1930	91.5	8.5	75.1	24.9	54.0	46.0	48.0	52.0
1940	82.3	17.7	75.0	25.0	52.1	47.9	40.4	59.6
1950	92.0	8.0	73.7	26.3	57.3	42.7	45.3	54.7
1960	95.4	4.6	80.4	19.6	52.6	47.2	45.2	54.8
1965	89.6	10.4	84.5	15.5	51.2	48.8	46.5	53.5
1970	90.1	9.9	83.1	16.9	48.4	51.6	47.4	52.6
1975	84.1	15.9	73.8	26.3	48.3	51.7	44.2	55.8
1981	78.3	21.7	74.7	25.3	45.3	54.7	43.8	56.3
1986	79.3	20.7	68.3	31.7	43.0	57.0	43.1	56.9

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants (1877-1986)*.

* Padró reconegut oficialment per l'I.N.E.

NOTA: Vegeu també apèndix: gràfics VI.204-VI.218.

Taula VI.11

Distribució de la població
en tres grups d'edat (1860-1986)

Any	0-19 anys		20-59 anys		60 anys i més	
	joves	%	adults	%	vells	%
1860	379	40.7	476	51.1	76	8.2
1877	377	40.3	463	49.5	96	10.3
1887	268	37.8	398	56.1	43	6.1
1900	291	39.6	382	52.0	62	8.4
1910	299	40.0	403	53.9	46	6.1
1920	428	44.9	476	49.9	49	5.1
1920*	366	43.7	429	51.3	42	5.0
1930	418	42.2	494	49.9	78	7.9
1940	366	38.0	508	52.7	90	9.3
1950	329	33.7	532	54.5	116	11.9
1960	308	31.4	540	55.1	132	13.5
1965	319	32.8	526	54.1	127	13.1
1970	292	29.9	536	54.9	149	15.3
1975	279	28.2	535	54.0	176	17.8
1981	295	29.3	527	52.4	184	18.3
1986	268	25.6	550	52.5	230	21.9

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants (1860-1986)*.

* Reconegut oficialment per l'I.N.E.

Taula VI.12

Grups d'edat segons el lloc de naixement
(1877-1986)

Any	Joves (0-19 anys)		Adults (20-59 anys)		Vells (60 anys i més)	
	Poble	Fora	Poble	Fora	Poble	Fora
	%	%	%	%	%	%
1860	----	----	----	----	----	----
1877	78.5	21.5	50.8	49.2	44.8	55.2
1887	82.5	17.5	49.2	50.8	41.9	58.1
1900	87.6	12.4	51.8	48.2	33.9	66.1
1910	88.0	12.0	53.8	46.2	30.4	69.6
1920	87.4	12.6	58.0	42.0	42.9	57.1
1920*	89.9	10.1	55.9	44.1	42.9	57.1
1930	88.8	11.2	57.3	42.7	44.9	55.1
1940	80.8	19.2	56.3	43.7	41.1	58.9
1950	86.3	13.7	61.1	38.9	46.6	53.4
1960	95.1	4.9	55.0	45.0	47.0	53.0
1965	88.7	11.3	54.6	45.4	48.0	52.0
1970	88.3	11.7	54.9	45.1	43.6	56.4
1975	83.5	16.5	51.0	49.0	45.5	54.5
1981	78.0	22.0	48.4	51.6	45.7	54.3
1986	76.0	24.0	46.0	54.0	45.0	55.0

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants (1877-1986)*.

* Reconegut oficialment per l'I.N.E.

NOTA: Vegeu també apèndix: gràfics VI.219-VI.233.

Taula VI.13

Grups d'edat - Població total
(1860-1986)

Any	0-4 anys %	5-9 anys %	10-14 anys %	15-19 anys %	20-24 anys %	25-29 anys %	30-34 anys %
1860	11.9	12.0	9.5	7.3	6.9	6.4	9.8
1877	13.9	8.5	8.7	9.2	8.9	7.8	7.4
1887	11.6	9.0	8.3	8.9	7.5	8.2	6.1
1900	15.0	10.5	6.0	8.2	8.3	7.8	6.8
1910	16.7	11.0	7.8	4.5	8.4	9.1	8.4
1920	13.5	12.1	10.3	9.0	9.9	8.1	8.4
1920*	14.1	13.1	10.2	6.3	8.4	7.4	9.2
1930	9.6	11.0	11.3	10.3	8.4	8.3	7.0
1939(1)	6.4	10.1	10.6	10.9	9.9	8.2	6.5
1940	6.4	8.7	10.7	12.1	9.4	8.4	5.7
1950	10.2	7.1	7.0	9.4	8.5	9.6	7.9
1960	7.6	7.7	9.2	7.0	8.1	6.1	8.0
1965	7.9	7.8	7.9	9.2	6.1	6.4	5.6
1970	6.3	8.0	7.6	8.0	8.4	5.7	6.0
1975	5.8	6.2	8.4	7.9	8.3	7.2	5.3
1981	7.3	7.0	6.9	8.3	7.1	6.6	7.2
1986	5.3	7.2	7.0	6.1	7.2	9.4	6.4

Taula VI.13 (continuació)

Any	35-39 anys %	40-44 anys %	45-49 anys %	50-54 anys %	55-59 anys %	60-64 anys %	65-69 anys %
1860	3.5	8.6	6.2	6.1	3.5	3.8	2.0
1877	5.1	6.9	5.9	4.4	3.1	6.4	2.2
1887	7.6	8.6	6.1	6.8	5.4	3.1	1.4
1900	7.5	6.3	5.7	5.7	3.9	5.2	1.6
1910	7.0	5.1	6.7	5.1	4.1	3.2	1.1
1920	6.1	5.6	4.3	3.7	4.0	2.5	1.4
1920*	6.9	6.2	4.9	4.1	4.2	2.6	1.3
1930	6.1	6.8	5.3	5.1	3.1	2.8	2.7
1939(1)	6.1	6.2	5.9	6.3	4.7	3.1	2.1
1940	6.4	5.7	6.3	6.2	4.5	3.9	2.3
1950	8.3	5.4	5.0	5.1	4.6	5.3	3.1
1960	8.5	7.4	7.2	5.8	4.0	4.0	4.0
1965	7.6	8.5	7.2	7.1	5.7	4.2	3.5
1970	5.2	7.3	8.6	7.3	6.3	5.3	3.7
1975	5.7	5.5	7.5	8.5	6.3	6.4	4.7
1981	6.2	5.6	5.8	6.6	7.6	5.6	5.2
1986	7.3	5.9	4.9	5.2	6.2	7.3	5.0

Taula VI.13 (continuació)

Any	70-74 anys %	75-79 anys %	80-84 anys %	85-89 anys %	90-94 anys %	95-99 anys %
1860	1.4	0.4	0.4	0.1	---	---
1877	1.1	0.3	0.2	---	---	---
1887	1.1	0.1	0.3	---	---	---
1900	1.1	0.4	---	0.1	---	---
1910	1.2	0.4	0.1	0.1	---	---
1920	0.8	0.3	0.1	---	---	---
1920*	0.7	0.4	---	---	---	---
1930	1.3	0.8	0.2	---	---	---
1939(1)	1.2	1.0	0.4	---	---	---
1940	1.5	1.3	0.2	0.1	---	---
1950	2.3	0.9	0.1	0.2	---	---
1960	3.1	1.8	0.4	0.2	---	---
1965	2.5	2.2	0.5	0.1	0.1	---
1970	2.9	2.0	1.1	0.2	---	---
1975	3.4	1.9	0.9	0.4	---	---
1981	3.8	2.5	0.9	0.3	0.1	---
1986	4.9	2.7	1.9	0.3	---	---

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants (1860-1986)*.

* Reconegut oficialment per l'I.N.E.

(1) Elaborat a partir de: A.M.F.: *Censo de habitantes a los efectos del racionamiento, 1939*.

NOTA: Vegeu també apèndix: taules VI.1-VI.17.

Taula VI.14

Grups d'edat - Població masculina
(1860-1986)

Any	0-4 anys %	5-9 anys %	10-14 anys %	15-19 anys %	20-24 anys %	25-29 anys %	30-34 anys %
1860	12.0	9.8	10.0	7.8	7.2	5.9	8.9
1877	13.8	9.0	8.5	9.2	7.9	7.2	8.1
1887	12.9	11.1	8.9	8.7	6.8	7.9	5.3
1900	15.3	10.8	8.0	9.5	8.3	8.3	5.5
1910	16.8	8.9	8.1	5.9	10.1	8.6	8.1
1920	11.4	13.3	10.2	8.5	9.8	8.9	9.1
1920*	11.8	14.1	10.4	6.0	9.4	7.6	9.9
1930	9.7	11.7	10.1	10.9	8.3	7.7	6.9
1939(1)	6.8	11.3	10.5	12.7	8.0	8.8	5.1
1940	7.2	10.0	10.0	13.7	7.8	8.7	5.2
1950	10.3	7.2	7.2	10.7	8.9	9.5	7.2
1960	8.4	7.3	9.2	7.7	8.1	6.5	7.7
1965	9.2	8.6	8.0	8.8	6.6	5.7	6.2
1970	5.3	9.4	8.4	8.4	8.4	7.1	5.3
1975	5.7	5.5	9.6	8.5	8.3	6.9	6.5
1981	6.2	7.6	6.8	9.9	7.4	5.8	7.2
1986	5.6	6.6	7.7	5.8	8.7	10.4	6.2

Taula VI.14 (continuació)

Any	35-39 anys %	40-44 anys %	45-49 anys %	50-54 anys %	55-59 anys %	60-64 anys %	65-69 anys %
1860	3.9	8.7	7.6	6.8	3.1	3.9	2.2
1877	4.8	7.0	5.7	4.2	3.7	6.8	2.6
1887	7.1	7.9	5.5	6.6	4.7	3.4	1.6
1900	7.5	6.3	5.3	5.0	3.8	4.0	1.3
1910	7.4	4.4	6.4	4.2	3.7	3.2	1.7
1920	5.6	5.8	5.0	3.1	4.0	2.1	1.2
1920*	6.2	6.5	5.5	3.2	4.1	2.3	1.2
1930	6.5	7.3	4.9	4.9	3.4	2.4	2.6
1939(1)	6.0	5.3	6.0	6.8	5.1	2.9	2.9
1940	5.9	5.2	6.1	6.8	4.6	4.1	2.4
1950	8.7	4.9	5.4	4.5	3.3	6.0	2.9
1960	8.4	6.9	7.9	5.6	3.8	3.8	2.7
1965	8.0	7.4	6.6	7.8	5.7	3.9	3.3
1970	6.1	7.1	7.3	6.7	7.3	5.5	3.5
1975	4.7	7.1	6.7	7.7	5.7	6.7	4.5
1981	7.0	4.6	7.4	6.2	7.6	4.4	4.8
1986	7.1	7.1	4.2	6.2	6.0	6.9	3.7

Taula VI.14 (continuació)

Any	70-74 anys %	75-79 anys %	80-84 anys %	85-89 anys %	90-94 anys %	95-99 anys %
1860	1.1	0.7	0.4	---	---	---
1877	1.1	0.4	---	---	---	---
1887	1.3	---	0.3	---	---	---
1900	0.8	0.3	---	0.3	---	---
1910	1.5	0.5	0.2	---	---	---
1920	1.0	0.6	0.2	---	---	---
1920*	1.2	0.7	---	---	---	---
1930	1.6	1.0	0.2	---	---	---
1939(1)	1.0	0.6	0.2	---	---	---
1940	1.3	0.9	---	---	---	---
1950	2.3	0.8	---	0.2	---	---
1960	3.3	1.9	0.6	0.2	---	---
1965	1.4	1.8	0.4	0.2	0.2	---
1970	2.2	0.8	1.0	0.2	---	---
1975	3.5	1.6	0.6	0.2	---	---
1981	3.4	2.2	0.8	0.2	---	---
1986	4.6	1.9	1.2	0.2	---	---

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants (1860-1986)*.

* Reconegut oficialment per l'I.N.E.

(1) A.M.F.: *Censo de habitantes a los efectos del racionamiento, 1939*.

NOTA: Vegeu també apèndix: taules VI.18-VI.34.

Taula VI.15

Grups d'edat - Població femenina
(1860-1986)

Any	0-4 anys %	5-9 anys %	10-14 anys %	15-19 anys %	20-24 anys %	25-29 anys %	30-34 anys %
1860	11.9	14.2	8.9	6.8	6.6	7.0	10.6
1877	14.0	8.1	8.8	9.2	9.8	8.4	6.7
1887	10.0	6.7	7.6	9.1	8.2	8.5	7.0
1900	14.6	10.1	3.6	6.5	8.3	7.1	8.3
1910	16.6	13.4	7.3	2.9	6.4	9.6	8.7
1920	15.7	10.8	10.4	9.5	10.0	7.2	7.6
1920*	16.6	12.2	9.9	6.7	7.2	7.2	8.4
1930	9.5	10.3	12.6	9.7	8.5	8.9	7.0
1939(1)	6.1	9.0	10.8	9.2	11.8	7.5	7.9
1940	5.8	7.4	11.3	10.7	10.9	8.2	6.0
1950	10.2	6.9	6.7	8.1	8.1	9.8	8.6
1960	6.8	8.0	9.2	6.4	8.0	5.8	8.2
1965	6.6	7.0	7.8	9.5	5.6	7.0	4.9
1970	7.4	6.6	6.8	7.6	8.4	4.3	6.8
1975	5.8	6.8	7.2	7.2	8.2	7.4	4.0
1981	8.3	6.3	6.9	6.7	6.7	7.3	7.1
1986	5.1	7.8	6.2	6.4	5.7	8.5	6.6

Taula VI.15 (continuació)

Any	35-39 anys %	40-44 anys %	45-49 anys %	50-54 anys %	55-59 anys %	60-64 anys %	65-69 anys %
1860	3.2	8.5	4.9	5.5	4.0	3.6	1.9
1877	5.4	6.9	6.1	4.6	2.5	6.1	1.9
1887	8.2	9.4	6.7	7.0	6.1	2.7	1.2
1900	7.4	6.3	6.3	6.5	4.2	6.5	2.1
1910	6.4	5.8	7.0	6.1	4.7	3.2	0.3
1920	6.6	5.3	3.6	4.2	4.0	3.0	1.5
1920*	7.7	6.0	4.2	5.0	4.2	3.0	1.5
1930	5.6	6.2	5.6	5.2	2.9	3.3	2.9
1939(1)	6.3	7.1	5.9	5.9	4.3	3.3	1.4
1940	7.0	6.2	6.6	5.8	4.4	3.8	2.2
1950	7.9	5.9	4.7	5.7	5.7	4.7	3.3
1960	8.6	8.0	6.6	6.0	4.2	4.2	5.2
1965	7.2	9.7	7.8	6.4	5.6	4.5	3.7
1970	4.3	7.4	9.9	7.8	5.3	5.1	3.9
1975	6.6	3.8	8.2	9.2	6.8	6.0	5.0
1981	5.3	6.5	4.1	6.9	7.5	6.7	5.5
1986	7.6	4.7	5.5	4.2	6.4	7.6	6.2

Taula VI.15 (continuació)

Any	70-74 anys %	75-79 anys %	80-84 anys %	85-89 anys %	90-94 anys %	95-99 anys %
1860	1.7	0.2	0.4	0.2	---	---
1877	1.0	0.2	0.4	---	---	---
1887	0.9	0.3	0.3	---	---	---
1900	1.5	0.6	---	---	---	---
1910	0.9	0.3	---	0.3	---	---
1920	0.6	---	---	---	---	---
1920*	0.2	---	---	---	---	---
1930	1.0	0.6	0.2	---	---	---
1939(1)	1.4	1.4	0.6	---	---	---
1940	1.6	1.8	0.4	0.2	---	---
1950	2.2	1.0	0.2	0.2	---	---
1960	2.8	1.8	0.2	0.2	---	---
1965	3.5	2.5	0.6	---	---	---
1970	3.5	3.3	1.2	0.2	---	---
1975	3.4	2.2	1.2	0.6	---	---
1981	4.1	2.8	1.0	0.4	0.2	---
1986	5.1	3.4	2.6	0.4	---	---

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants (1860-1986)*.

* Reconegut oficialment per l'I.N.E.

(1) A.M.F.: *Censo de habitantes a los efectos del racionamiento, 1939*.

NOTA: Vegeu també apèndix: taules VI.35-VI.51.

Piràmides de població

Les piràmides de població són contemplades des de dues perspectives diferents: per una banda, la població total dividida segons el lloc de naixement i, per l'altra, distribuïda segons el sexe i l'estat civil. Cada piràmide va acompanyada d'una taula, en la que s'hi especifica la proporció, que cada grup d'edat té en el conjunt de la població (total, homes, dones, nadius i immigrants).

Alguns padrons d'habitants, sobretot els del segle XIX, es destaquen per la manca de rigurositat a l'hora d'anotar les edats. Determinats grups d'edat sobresurten espectacularment sobre els altres, tot distorcionant la piràmide de població. Com a conseqüència, els grups d'edat anteriors o posteriors resten excessivament minsos. La raó és que en massa casos s'arrodoneix l'edat de la persona. Sempre que suposem que això ha succeït, ho farem constar. Hem de tenir present, però, que els màxims percentatges normalment se'ls emporten les edats més joves, raó per la qual, si no és un cas molt excepcional, no les mencionarem.

"Tanto en varones como en mujeres, en los grupos de edad de los años terminados en *cero* hay un incremento desproporcional de la población. Es claro que estos casos no representan variaciones reales, sino de registro. Es interesante observar que el fenómeno es más acusado entre las mujeres."⁸

Jesús M. Miguel suggereix, que l'explicació a aquesta anormalitat pot ser triple: la ignorància de la data de naixement, la coqueteria estadística (rebaixar l'edat fins als *anys zero* immediatament inferiors, així els anys zero es veurien augmentats en perjudici dels anys pròxims, especialment els *anys-u* i els *anys-nou*, sobretot els primers) i el baix valor de les nenes en la societat tradicional, que faria que les dades sobre les dones no es consideressin tan importants.⁹

⁸ Miguel, J.M. *El ritmo de la vida social*, Madrid: Tecnos, 1973, p. 96.

⁹ Miguel, J. M. *ibidem*.

1860

El padró de 1860 ens indica un augment no esperat en els següents grups d'edat: de 30 a 34 anys, de 40 a 44 anys, de 50 a 54 anys i de 60 a 64 anys (vegeu taula VI.6 i gràfic VI.1). Aquesta alça es deu a l'elevada freqüència amb que són assenyalades les edats de: 30, 40, 50 i 60 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.78).

En dividir el total de la població per sexes, tant en el cas dels homes com en el de les dones, puntegen els mateixos grups d'edat, comentats anteriorment (vegeu taula VI.6 i gràfic VI.2); així com les edats, sobre les quals s'ha fet l'arrodoniment (vegeu apèndix: gràfics VI.95 i VI.112).

Per tant, en aquest cas, pensem que el motiu de l'arrodoniment és la ignorància de la data de naixement. Contràriament al que succeeix a les altres piràmides del segle XIX (1877 i 1887), en les que hi tobem una major tendència de les edats de les dones a engruixir els anys-zero.

Taula VI.16

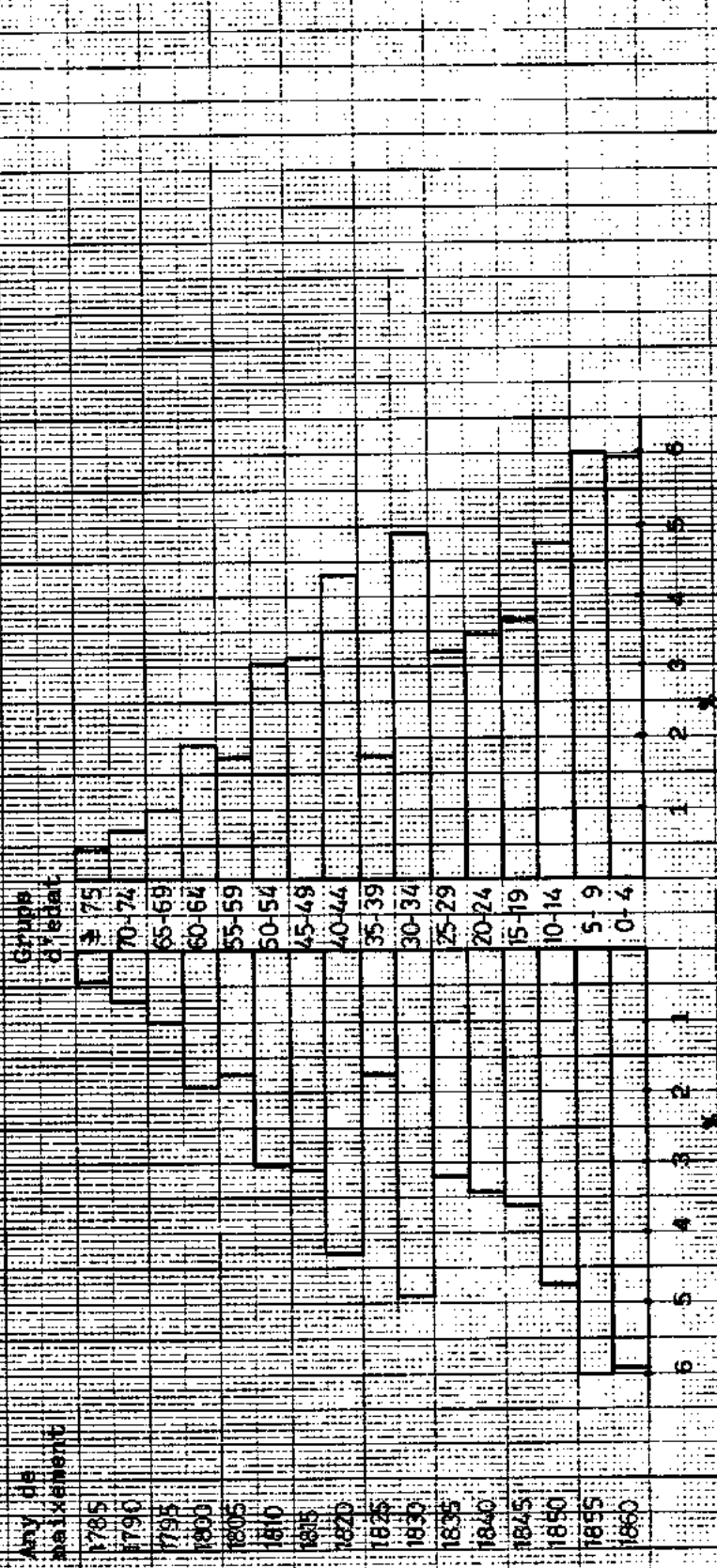
Distribució de la població
per sexe, edat i lloc de naixement

1860

Grups d'edat	Total població %	Homes %	Dones %	Poble %	Fora %
0-4 anys	11.9	12.0	11.9	---	---
5-9 anys	12.0	9.8	14.2	---	---
10-14 anys	9.5	10.0	8.9	---	---
15-19 anys	7.3	7.8	6.8	---	---
20-24 anys	6.9	7.2	6.6	---	---
25-29 anys	6.4	5.9	7.0	---	---
30-34 anys	9.8	8.9	10.6	---	---
35-39 anys	3.5	3.9	3.2	---	---
40-44 anys	8.6	8.7	8.5	---	---
45-49 anys	6.2	7.6	4.9	---	---
50-54 anys	6.1	6.8	5.5	---	---
55-59 anys	3.5	3.1	4.0	---	---
60-64 anys	3.8	3.9	3.6	---	---
65-69 anys	2.0	2.2	1.9	---	---
70-74 anys	1.4	1.1	1.7	---	---
75-79 anys	0.4	0.7	0.2	---	---
80-84 anys	0.4	0.4	0.4	---	---
85-89 anys	0.1	---	0.2	---	---

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants, 1860.*

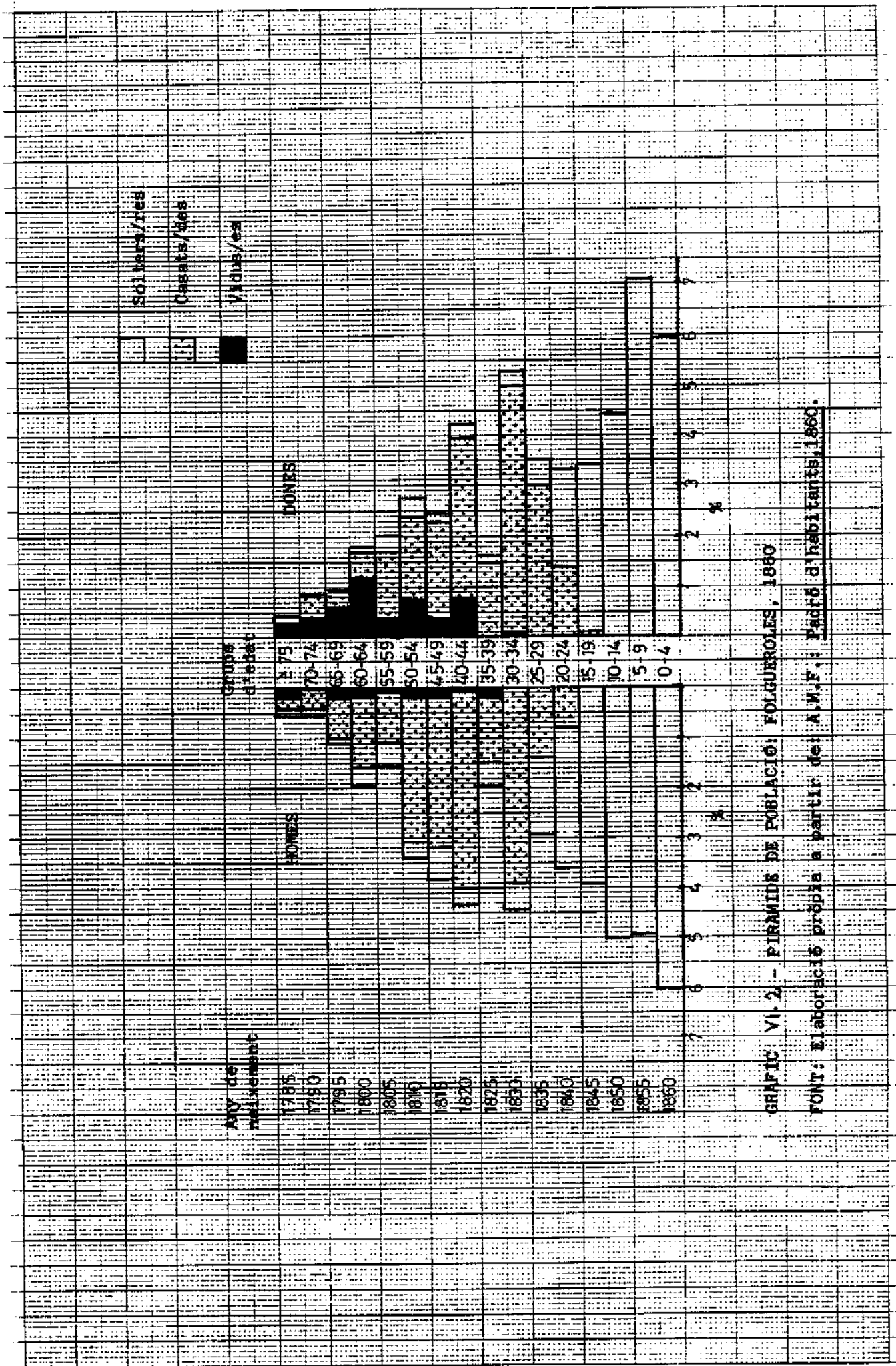
NOTA: Vegeu també apèndix:
Per a població total: taula VI.1.
Per a homes: taula VI.18.
Per a dones: taula VI.35.

GRÀFIC VI.1 - PIRÀMIDE DE POBLACIÓ: Foigueroles, 1860

FONT: Elaboració pròpia a partir del A.M.F.: Padró d'habitants, 1860.

NOTA: Aquesta piràmide no inclou la distinció per sexes.

GRÀFIC VI.2 - PIRAMIDE DE POBLACIÓ: FOLGUEROLES, 1860

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: Padró d'habitants, 1860.

En el padró de 1877 destaquen sobretot els següents grups d'edat: 0-4 anys, 40-44 anys i 60-64 anys. Aquest darrer grup és el que més distorciona la piràmide i el que més clarament indica la tendència a l'arrodoniment de l'edat al voltant dels seixanta anys (vegeu taula VI.17 i gràfic VI.3). En aquest cas el grup de 50-54 anys no es destaca especialment en el conjunt de grups, que el precedeixen i el succeeixen, malgrat que s'insisteixi en l'edat de 50 anys, així com també en les de: 21, 30, 40 i 60 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.79). En aquest padró es fa especial incidència en l'edat d'un any, sobretot per part de la població masculina (vegeu apèndix: taula VI.96).

Exceptuant l'edat d'un any, els homes no n'assenyalen particularment cap d'altra de les esmentades, contràriament al que ens podria fer suposar la piràmide d'edats per sexes, en la qual, a més del grup de 15-19 anys, hi sobresurten també els de: 30-34 anys, 40-44 anys i 60-64 anys (vegeu taula VI.17 i gràfic VI.4). Hi ha edats, que tenen una major freqüència que d'altres entre els homes, però en aquests grups d'edat no en punteja una de sola, sinó més d'una. És el conjunt del grup d'edat el que provoca l'alça (vegeu apèndix: taula VI.96).

Perl que fa a les dones, es destaquen els grups de: 20-24 anys, 40-44 anys i 60-64 anys (vegeu taula VI.17 i gràfic VI.4). Entre les edats sobresurten: 15, 21, 26, 40, 50 i 60 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.113).

La població nascuda a Folgueroles, com és de suposar, presenta una base molt ampla, com a conseqüència de l'alt índex de natalitat. Entre els nascuts a Folgueroles els grups d'adults, que més destaquen, són els de 45-49 anys i 60-64 anys (vegeu taula VI.17 i gràfic VI.3).

Per contra, la població immigrant, amb una base molt estreta, està formada majoritàriament per adults. El grup de 40-44 anys (11.6%) obté el màxim percentatge en el padró de 1877, seguit dels de: 60-64 anys (9.9%), 30-34 anys (9.4%) i 25-29 anys (9.1%) (vegeu taula VI.17 i gràfic VI.3).

Respecte a les edats, entre els nascuts al poble són freqüentment anotades les de: 1, 21, 50 i 60 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.129); i entre els nascuts fora del municipi: 21, 30, 40, 50 i 60 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.144).

El padró d'habitants de 1877 assenyala 163 persones arribades a Folgueroles entre els anys 1868 i 1877. Els grups d'edat que més se n'afavoriren foren els de: 25-29 anys (14.1%), 30-34 anys (11.0%), 40-44 anys (11.0%), 0-4 anys (8.6%), 5-9 anys (8.6%) i 20-24 anys (8.0%) (vegeu apèndix: taula VI.82). Entre els homes destaquen els de: 5-9 anys (11.8%), 25-29 anys (10.3%) i 30-34 anys (10.3%) (vegeu apèndix: taula VI.97). Perl que fa a les dones, sobresurten els de: 25-29 anys (16.8%), 40-44 anys (12.6%) i 30-34 anys (11.6%) (vegeu apèndix: taula VI.112).

La gran majoria d'immigrants (60.1%) pertanyen al grup d'edat de 25-64 anys. El 23.3% tenen menys de 15 anys, el

15.3% van de 15 a 24 anys i només l'1.2% té més de 64 anys (vegeu taula VI.32).

La mitjana d'edat és de 29.135 anys; entre els homes és de 30.279 anys i inferior (28.316) entre les dones (vegeu taula VI.33).

La piràmide d'edat de 1877 ens mostra una població amb una base molt ampla, que ens indica un alt índex de natalitat; però al mateix temps ens mostra una mortalitat infantil també molt elevada, la qual queda reflectida en l'espectacular reducció del grup de 5 a 9 anys (vegeu taules IV.14 i IV.33). Aquest fet es tornarà a repetir en les piràmides de població posteriors, fins a 1920, moment en què la mortalitat infantil ja ha començat a disminuir, però la natalitat encara és alta. Tot això ens indica una esperança de vida en néixer molt baixa (vegeu taules IV.44 i IV.45).

"(...) no hay pirámide de base ancha y de disminución rápida hacia la cúspide sin una natalidad elevada."¹⁰

La reducció dels grups entre 25 i 39 anys és deguda fonamentalment a l'emigració, que la comarca d'Osona estava experimentant des de 1860. "Aquest procés emigratori -el qual amb poca diferència de temps fou comú a totes les àrees rurals de Catalunya- afectà prioritàriament els adults joves, per la qual cosa els grups d'edat entre 25 i 40 anys restaren anòmalament reduïts."¹¹ Tot i això, bona part de la pronunciada minva del grup de 35-39 anys, en la població de Folgueroles, es pot adjudicar al descens de la natalitat (vegeu taules III.2 i III.3), provocat per la primera guerra carlina, que afectà directament tota la Plana de Vic.

"La guerra es desenvolupà a Catalunya entre 1833 i 1840 -el grup d'edat de 35-39 anys correspon als nascuts entre 1837 i 1842- de forma que el buidament d'aquest grup d'edat podria atribuir-se en part a una baixa de la natalitat durant aquests anys."¹²

Malgrat tot, no hem d'oblidar l'esmentat arrodoniment de l'edat al voltant dels: 30, 40, 50 i 60 anys, el qual afectà molt directament el grup de 35-39 anys, així com també el de 55-59 anys, en la representació de la piràmide de població (vegeu gràfics VI.3 i VI.4).

¹⁰ Pressat, R. op. cit. p. 263.

¹¹ Roquer, S. / Vila, A. op. cit. p. 127.

¹² Roquer, S. / Vila, A. ibidem.

Taula VI.17

Distribució de la població
per sexe, edat i lloc de naixement

1877

Grups d'edat	Total Població	Homes	Dones	Poble	Fora
	%	%	%	%	%
0-4 anys	13.9	13.8	14.0	19.7	4.7
5-9 anys	8.5	9.0	8.1	10.6	5.2
10-14 anys	8.7	8.5	8.8	10.8	5.2
15-19 anys	9.2	9.2	9.2	10.5	7.2
20-24 anys	8.9	7.9	9.8	10.1	6.9
25-29 anys	7.8	7.2	8.4	7.0	9.1
30-34 anys	7.4	8.1	6.7	6.1	9.4
35-39 anys	5.1	4.8	5.4	3.5	7.7
40-44 anys	6.9	7.0	6.9	4.0	11.6
45-49 anys	5.9	5.7	6.1	4.9	7.5
50-54 anys	4.4	4.2	4.6	3.0	6.6
55-59 anys	3.1	3.7	2.5	2.4	4.1
60-64 anys	6.4	6.8	6.1	4.2	9.9
65-69 anys	2.2	2.6	1.9	2.1	2.5
70-74 anys	1.1	1.1	1.0	1.0	1.1
75-79 anys	0.3	0.4	0.2	0.2	0.6
80-84 anys	0.2	---	0.4	---	0.6

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants, 1877.*

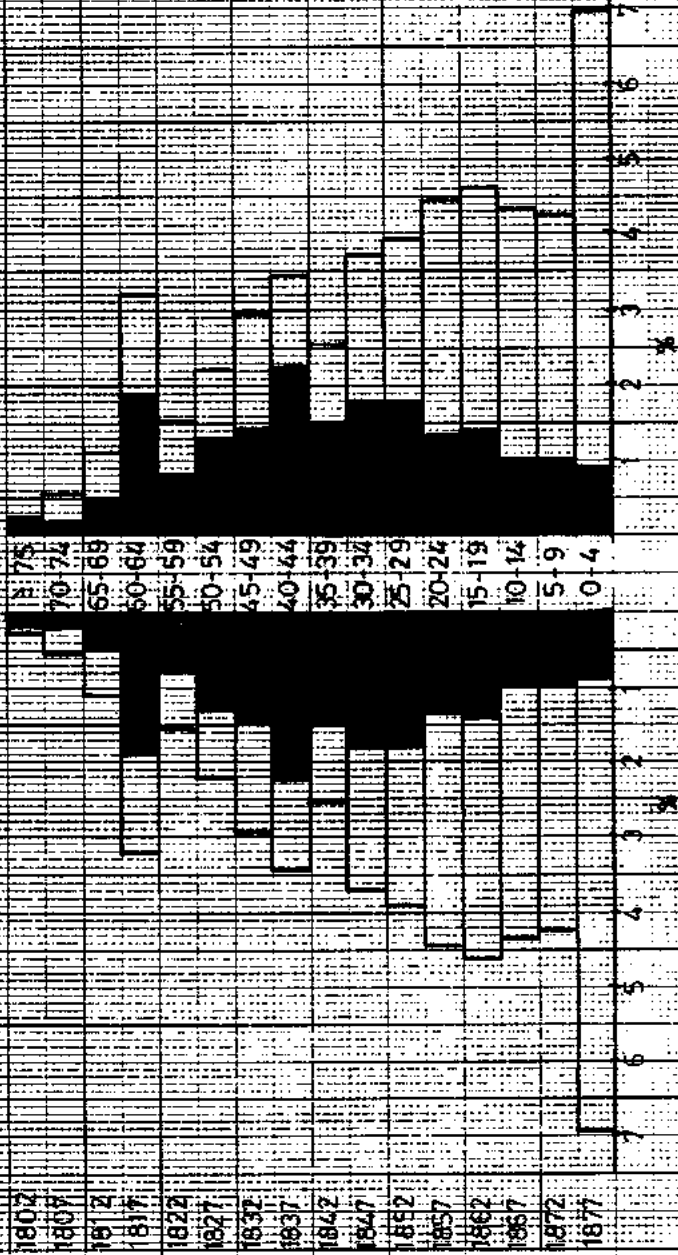
NOTA: Vegeu també apèndix:
 Per a *població total*: taula VI.2
 Per a *homes*: taula VI.19
 Per a *dones*: taula VI.36
 Per a *poble*: taula VI.52
 Per a *fora*: taula VI.67

■ Població immigrant

□ Població nativa

grups
d'edat

any de
naixement

GRÀFIC VII-3. PIRÀMIDE DE POBLACIÓ, FOLGUEROLES, 1877

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: Padró d'habitants, 1877.

NOTA: Aquesta piràmide no inclou la distinció per sexes.

Els grups d'edat, que esbarriem la piràmide de 1887 són els de: 15-19 anys, 25-29 anys, 40-44 anys i 50-54 anys; a més del de 30-34 anys, que presenta una forta devallada (vegeu taula VI.18 i gràfic VI.5). Les edats excessivament mencionades són les de: 18, 25, 40 i 60 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.80).

Els homes es destaquen en els grups de: 25-29 anys, 40-44 anys i 50-54 anys (vegeu taula VI.18 i gràfic VI.6). Les dones en els de: 15-19 anys, 25-29 anys, 35-39 anys, 40-44 anys i 50-54 anys (vegeu taula VI.18 i gràfic VI.6). La reducció en el grup de 5-9 anys ve donada per el nombre superior de nens (99 nens) sobre nenes (75 nenes) nascuts entre 1878 i 1882 (vegeu taula III.3).

Pel que fa a les edats més mencionades per part d'ambdós sexes, entre els homes són les de: 11, 18, 40 i 47 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.97); i entre les dones les de: 6, 20, 25, 40, 50 i 60 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.114).

La piràmide d'edats, que ens donen els nascuts a Folgueroles, es caracteritza per la minva del grup de de 30-34 anys (vegeu taula VI.18 i gràfic VI.5). Entre les edats, els 40 anys són els que més ens fan pensar en un possible arrodoniment (vegeu apèndix: gràfic VI.130). Entre els nascuts fora del municipi els grups d'edat de 40-44 anys i de 50-54 anys destaquen per llur magnitud, però també cal mencionar el de 25-29 anys (vegeu taula VI.18 i gràfic VI.5). Un cop més ressalten les edats de: 18, 25, 40, 47, 50 i 60 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.145).

El padró d'habitants de 1887 comptabilitza 138 immigrants arribats a Folgueroles entre els anys 1878 i 1887. Els grups d'edat que se'n beneficiaren especialment foren els de: 25-29 anys (14.5%), 20-24 anys (11.6%), 10-14 anys (10.1%), 15-19 anys (10.1%) i 40-44 anys (10.1%) (vegeu apèndix: taula VI.83). Entre els homes sobresurten els grups de: 15-19 anys (14.9%), 10-14 anys (13.5%) i 25-29 anys (12.2%) (vegeu apèndix: taula VI.98). Entre les dones els de: 25-29 anys (17.2%), 20-24 anys (15.6%), 35-39 anys (10.9%) i 40-44 anys (10.9%) (vegeu apèndix: taula VI.113).

Així, la majoria (60.1%) d'immigrants d'aquest període tenen entre 25 i 64 anys. El 21.7% tenen entre 15 i 24 anys, el 17.4% són menors de 15 anys i el 0.7% més grans de 64 anys (vegeu taula VI.32).

La mitjana d'edat és de 30.094 anys; entre els homes de 28.568 anys i entre les dones de 31.859 anys (vegeu taula VI.33).

A la piràmide d'edat de 1887 el grup d'edat de 30-34 anys es veu sensiblement reduït a causa de la mortalitat provocada per l'epidèmia de còlera, que afectà la Plana de Vic. L'any 1854 a Folgueroles es comptabilitzaren 56 defuncions, de les quals 23 eren infants (vegeu taula IV.5). Durant el quinquenni de 1853 a 1857 veiem com la mortalitat s'incrementa (204 defuncions), l'augment de la qual serà més considerable si tenim en compte des de 1851 a 1855 (216

defuncions), aquest període només és superat pel de 1808-1812 (219 defuncions), en plena guerra del francès (vegeu taules IV.2 i IV.5). L'emigració, que afectaria més directament la població masculina, podria haver contribuït també en el descens d'aquest grup d'edat (vegeu gràfic VI.6).

La minva que apreciem en el grup de 20-24 anys l'hem d'adjudicar així mateix a l'emigració, puix que ni la natalitat experimenta cap devallada rellevant entre 1863 i 1867 ni la mortalitat cap augment significatiu (vegeu taules III.3 i IV.5). Com a conseqüència de la crisi econòmica, que afectà la Plana de Vic a mitjans del segle XIX, la població activa més jove, homes sobretot (vegeu gràfic VI.6), es veié empesa cap als nous centres industrials de Manlleu, Roda o Torellò. Això repercutí en un descens de la natalitat, el qual queda reflectit en la reducció del grup de 0 a 4 anys, molt menys nombrós que en les piràmides de població de 1877 i 1900 (vegeu gràfics VI.3, VI.5 i VI.7).

Finalment, el grup de 45-49 anys, ja comentat a la piràmide de 1877, deu la seva reducció al descens de la natalitat, provocat per la primera guerra carlina, la qual incidí negativament sobre la població folguerolesca.

En la distribució per sexes de la piràmide d'edat de 1887 cal destacar la inferioritat numèrica dels homes respecte les dones principalment en els grups que van de 15 a 49 anys. Això fa suposar que l'emigració cap als nous nuclis industrials de la Plana de Vic afectà més directament la població activa masculina (vegeu gràfic VI.6).

Taula VI.18

Distribució de la població
per sexe, edat i lloc de naixement

1887

Grups d'edat	1887				
	Total Població %	Homes %	Dones %	Poble %	Fora %
0-4 anys	11.6	12.9	10.0	17.9	1.5
5-9 anys	9.0	11.1	6.7	12.9	2.9
10-14 anys	8.3	8.9	7.6	10.1	5.5
15-19 anys	8.9	8.7	9.1	9.9	7.3
20-24 anys	7.5	6.8	8.2	7.8	6.9
25-29 anys	8.2	7.9	8.5	7.6	9.1
30-34 anys	6.1	5.3	7.0	5.7	6.6
35-39 anys	7.6	7.1	8.2	6.7	9.1
40-44 anys	8.6	7.9	9.4	6.0	12.8
45-49 anys	6.1	5.5	6.7	3.7	9.9
50-54 anys	6.8	6.6	7.0	3.7	11.7
55-59 anys	5.4	4.7	6.1	3.9	7.7
60-64 anys	3.1	3.4	2.7	2.1	4.7
65-69 anys	1.4	1.6	1.2	1.1	1.8
70-74 anys	1.1	1.3	0.9	0.7	1.8
75-79 anys	0.1	---	0.3	---	0.4
80-84 anys	0.3	0.3	0.3	0.2	0.4

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants, 1887.*

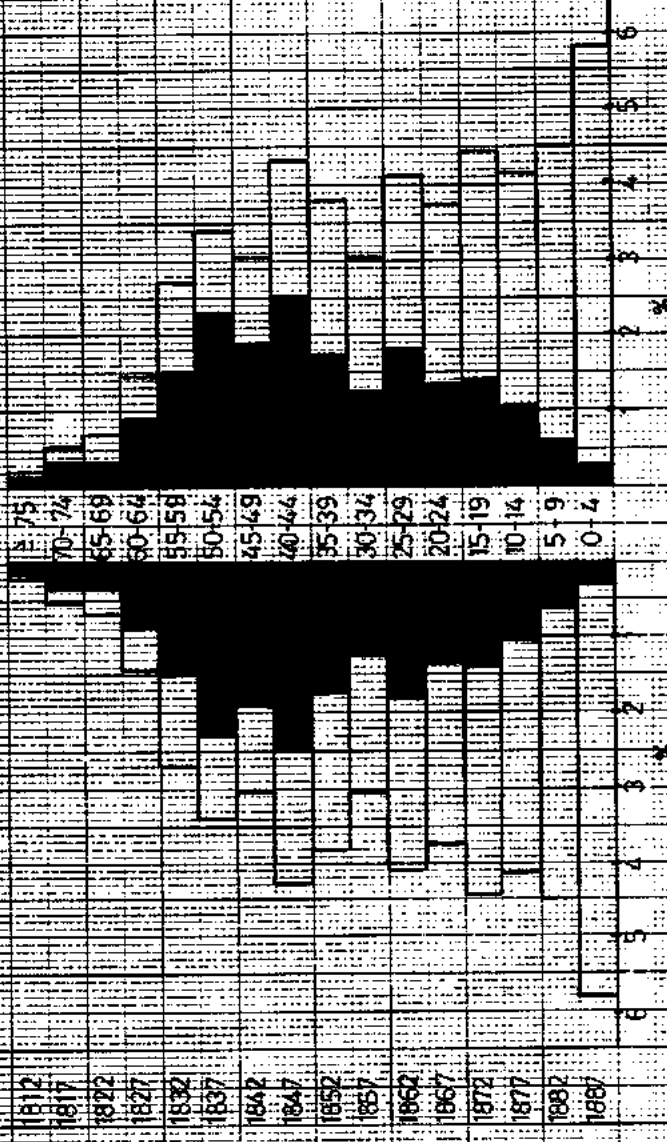
NOTA: Vegeu també apèndix:
 Per a *població total*: taula VI.3
 Per a *homes*: taula VI.20
 Per a *dones*: taula VI.37
 Per a *poble*: taula VI.53
 Per a *fora*: taula VI.68

Població immigrant

Població nativa

Grups
d'edat

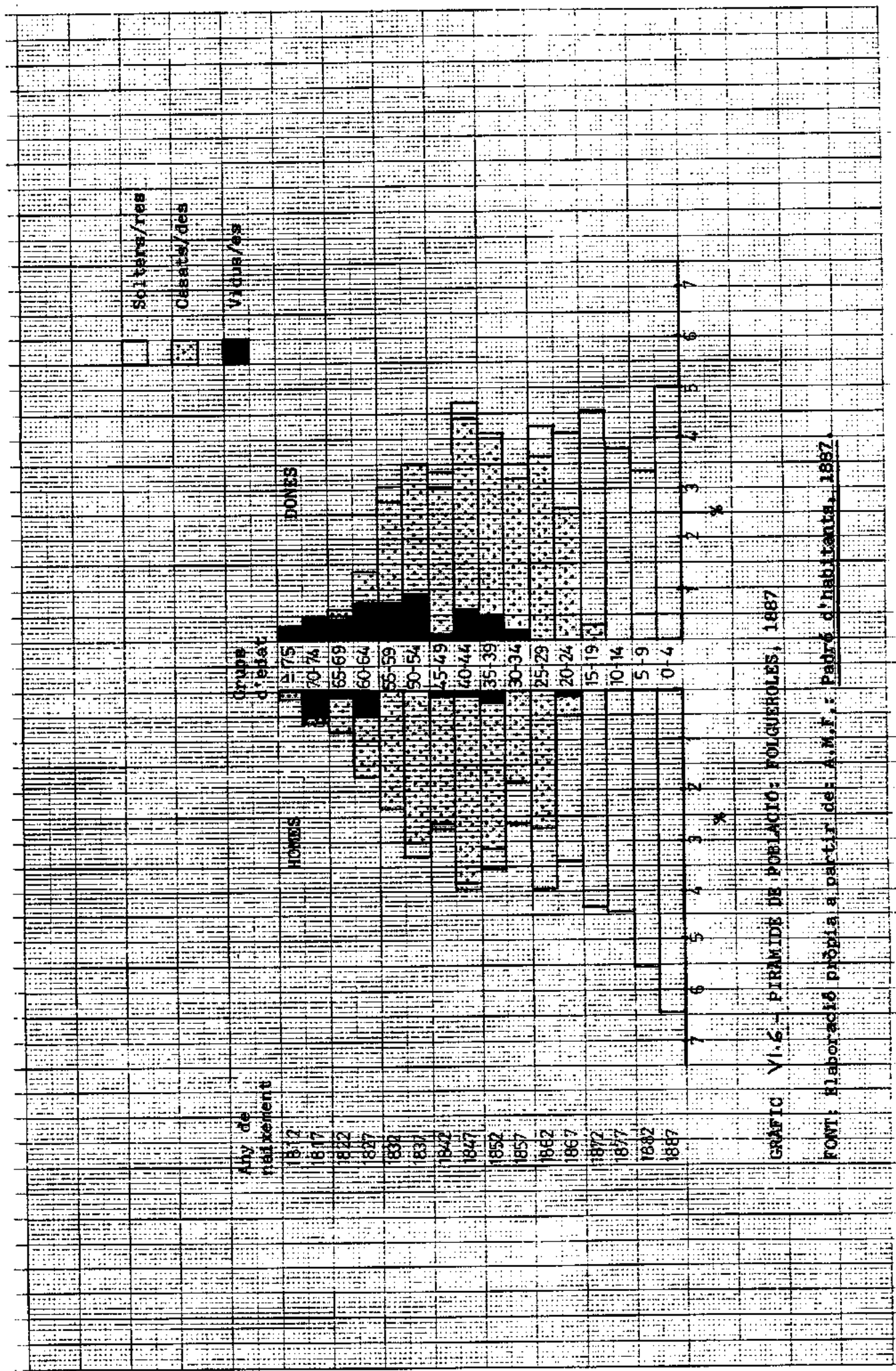
Anys de
naixement

GRÀFIC VI-5 - PIRÀMIDE DE POBLACIÓ: FOLGUEROLES, 1887

FONT: Elaboració pròpia a partir de A.M.F.: Padró d'habitants, 1887.

NOTA: Aquesta piràmide no inclou la distinció per sexes.

GRÀFIC VI.5 - PIRAMIDE DE POBLACIO: FOLGUEROLES, 1887

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: Padró d'habitants, 1887

1900

El padró d'habitants de 1900 es caracteritza per l'espectacular minvada del grup de 10 a 14 anys, a causa de la baixada de l'índex de natalitat, que experimentà el poble de Folgueroles durant tot el quinquenni de 1886-1890, per bé que la natalitat assoleixi la cota més baixa de tota la segona meitat del segle XIX entre 1891 i 1895 (vegeu taula III.2). La causa fou l'emigració dels reproductors més joves cap als nuclis industrials de la Plana de Vic. La crisi econòmica i demogràfica toca fons. Recordem que l'any 1887 dona el nombre més baix d'habitants en els darrers cent vint-i-cinc anys (vegeu taula I.1).

El grup de 30-34 anys també es ressent de l'augment de la mortalitat, que tingué lloc en el quinquenni de 1866-1870 (vegeu taula IV.2); podria ser conseqüència de l'epidèmia de còlera, que afectà la Plana de Vic l'any 1864. Malgrat tot, no hem de descartar una possible emigració, ja que la reducció d'aquest grup d'edat incideix més directament en els homes que no pas les dones (vegeu gràfic VI.8), fet que ja comentàvem en la piràmide d'edat de 1887.

Cal destacar també els increments experimentats pels grups de: 35-39 anys, 50-54 anys i 60-64 anys. El primer és degut al lleuger augment de la natalitat experimentat en el quinquenni de 1861-1865 (vegeu taula III.2), el segon a la immigració (vegeu gràfic VI.7) i el tercer a l'arrodoniment al voltant dels 60 anys. Entre les edats cal mencionar, a més del 60, els: 5, 13 i 50 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.81).

Pel que fa a la població masculina, hem de fer especial esment dels grups de: 15-19 anys, 35-39 anys i 60-64 anys. Quant a les dones, els de: 20-24 anys, 30-34 anys i 60-64 anys (vegeu taula VI.19 i gràfic VI.8). El grup de 10-14 anys és considerablement més migrat entre la població femenina que entre la masculina. La raó és que entre 1886 i 1890 nasqueren 82 nens i 66 nenes (vegeu taula III.3).

Entre els homes sobresurten les edats de: 5, 13 i 19 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.98); i entre les dones les de 50 i 60 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.115).

Respecte al lloc de naixement, els grups d'edat de 15-19 anys i de 35-39 anys es destaquen entre els nascuts al poble; i els de: 20-24 anys, 30-34 anys, 50-54 anys i 60-64 anys entre els nascuts fora del municipi (vegeu taula VI.19 i gràfic VI.7). Les edats, que poden haver estat arrodonides, són les de: 13, 19, 26, 56 i 60 anys per als nascuts al municipi (vegeu apèndix: gràfic VI.131); i les de: 13, 33, 50 i 60 anys, per als nascuts fora del poble (vegeu apèndix: gràfic VI.146).

El padró d'habitants de 1900 ens indica 87 immigrants arribats al poble entre els anys 1891 i 1900. Els grups d'edat més significatius són els de: 20-24 anys (13.8%), 15-19 anys (12.6%), 25-29 anys (12.6%), 45-49 anys (12.6%) i 30-34 anys (10.3%) (vegeu apèndix: taula VI.84). La major part d'homes es reparteixen entre: 15-19 anys (20.0%), 45-49 anys (16.7%), 20-24 anys (13.3%) i 40-44 anys (13.3%)

(vegeu apèndix: taula VI.99). Pel que fa a les *dones*, els grups més rellevants són els de: 20-24 anys (14.0%), 25-29 anys (14.0%), 30-34 anys (14.0%), 5-9 anys (12.3%) i 45-49 anys (10.5%) (vegeu apèndix: taula VI.114).

De manera que la majoria d'immigrants (54%) tenen entre 25 i 64 anys, el 26.4% entre 15 i 24 anys, el 16.1% menys de 15 anys i el 3.4% més de 64 anys (vegeu taula VI.32).

La mitjana d'edat és de 29.529 anys; entre els homes és de 30 anys i entre les dones de 29.281 anys (vegeu taula VI.33).

Taula VI.19

Distribució de la població
per sexe, edat i lloc de naixement

1900

Grups d'edat	1900				
	Total Població %	Homes %	Dones %	Poble %	Fora %
0-4 anys	15.0	15.3	14.6	22.8	0.8
5-9 anys	10.5	10.8	10.1	14.6	3.1
10-14 anys	6.0	8.0	3.6	7.6	3.1
15-19 anys	8.2	9.5	6.5	8.9	6.9
20-24 anys	8.3	8.3	8.3	7.4	10.0
25-29 anys	7.8	8.3	7.1	6.8	9.6
30-34 anys	6.8	5.5	8.3	4.4	11.1
35-39 anys	7.5	7.5	7.4	7.2	8.0
40-44 anys	6.3	6.3	6.3	5.3	8.0
45-49 anys	5.7	5.3	6.3	4.6	7.7
50-54 anys	5.7	5.0	6.5	3.4	10.0
55-59 anys	3.9	3.8	4.2	2.7	6.1
60-64 anys	5.2	4.0	6.5	2.7	9.6
65-69 anys	1.6	1.3	2.1	0.8	3.1
70-74 anys	1.1	0.8	1.5	0.6	1.9
75-79 anys	0.4	0.3	0.6	---	1.1
85-89 anys	0.1	0.3	---	0.2	---

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants, 1900.*

NOTA: Vegeu també apèndix:

Per a *població total*: taula VI.4

Per a *homes*: taula VI.21

Per a *dones*: taula VI.38

Per a *poble*: taula VI.54

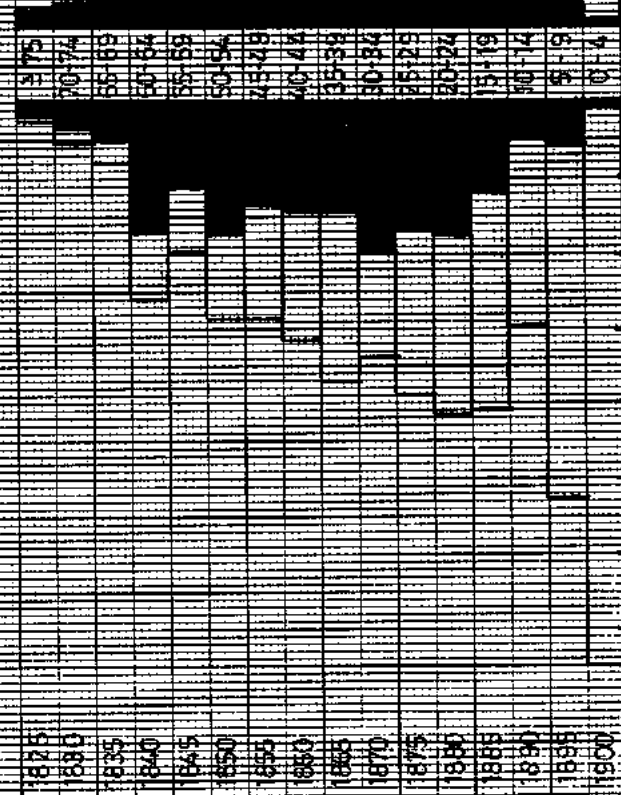
Per a *fora*: taula VI.69

■ Població immigrada

□ Població nativa

any de
nateixement

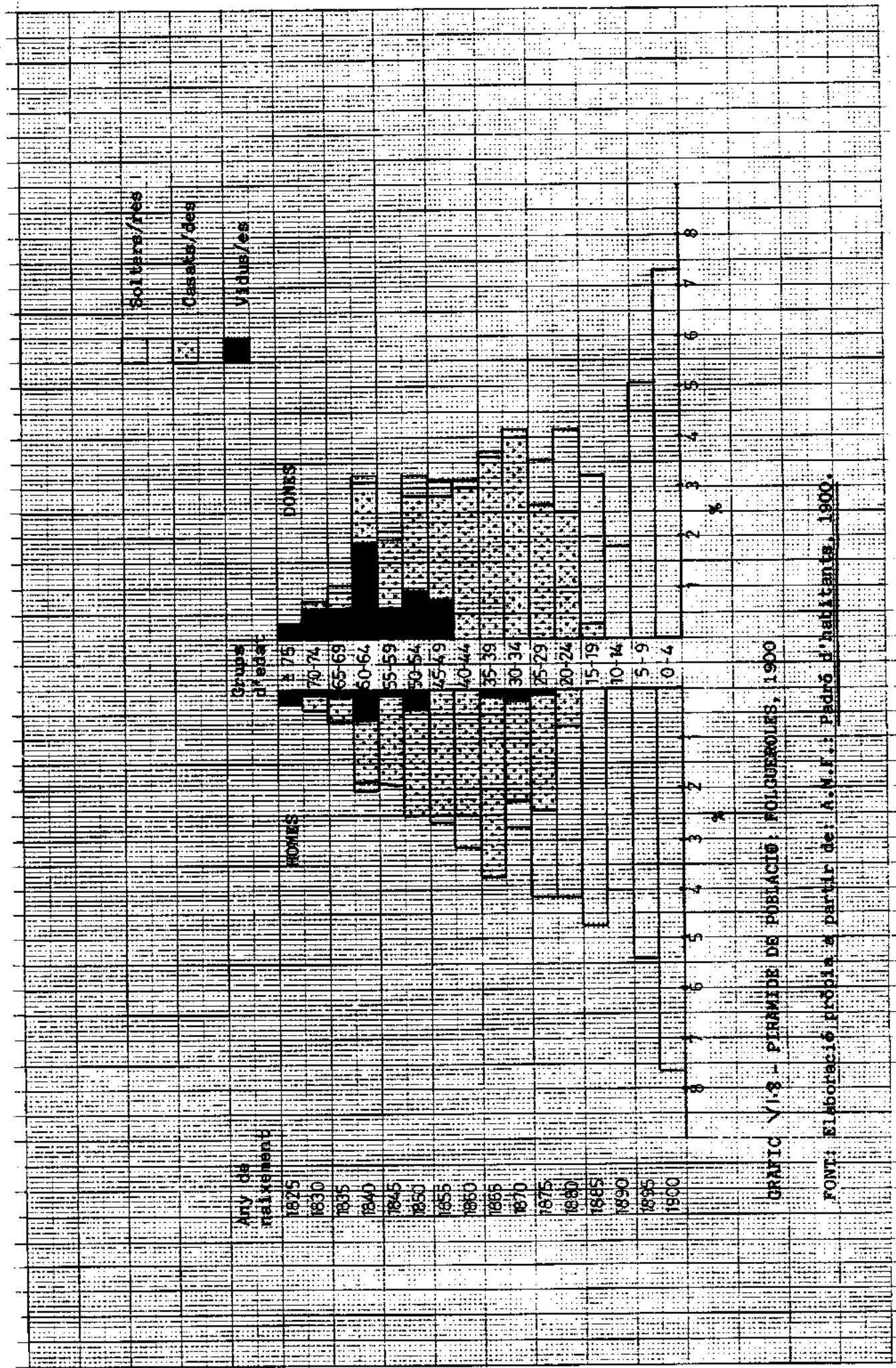
grups
d'edat

GRÀFIC V.3.- PIRAMIDE DE POBLACIÓ: POLGUEROLES, 1900

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: Padró d'habitants, 1900.

NOTA: Aquesta piràmide no inclou la distinció per sexes.

GRAFIC V.3 - PIRAMIDE DE POBLACIÓ POLGUEROLES, 1900

FONT: Elaboració pròpia a partir de A.M.F.: Padró d'habitants, 1900.

1910

En el padró de 1910 tornem a trobar un grup d'edat molt migrat, en aquest cas el de 15 a 19 anys (vegeu taula VI.20 i gràfic VI.9), com a conseqüència del descens de la natalitat que tingué lloc en el quinquenni de 1891-1895 (vegeu taula III.2). En canvi, el de 20-24 anys, que correspon al de 10-14 anys de 1900, caracteritzat també pel seu poc volum, es veu força revingut en el padró de 1910, gràcies a la immigració (9.4%). Aquest, junt amb els de 25-29 anys, 30-34 anys i 35-39 anys, formen els grups d'edat més afavorits per la progressiva recuperació demogràfica. Pel que fa a la població immigrant, també hem de tenir en compte els grups de 45-49 anys i 60-64 anys. El grup de 40-44 anys és veu reduït a causa l'alça de defuncions experimentada en el quinquenni de 1866-1870 (vegeu taula IV.2).

Entre els homes cal destacar el grup de 20-24 anys amb un 10.1% (vegeu taula VI.20 i gràfic VI.10), que correspon al grup d'edat de 10-14 anys a la piràmide de població de 1900 (vegeu gràfic VI.8); la desproporció, que presenta, favorable als homes, té el seu origen en una major naixença de nens que de nenes en el quinquenni de 1886 a 1890 (vegeu taula III.3). Els grups següents (25-29 anys, 30-34 anys i 35-39 anys) segueixen la tònica iniciada pel grup anterior, encara que no amb la mateixa intensitat. El de 40-44 anys disminueix considerablement a causa de l'augment de la mortalitat entre 1866 i 1870 (vegeu taula IV.2), però el grup de 45-49 anys torna a augmentar.

El grup de 5-9 anys en les dones és molt superior al dels homes, ja que entre 1901 i 1905 nasqueren 74 nens i 78 nenes (vegeu taula III.3) i moriren 31 nens i 22 nenes (vegeu taula IV.5); això dona un saldo favorable a les dones (56 nenes) respecte dels homes (43 nens). Les dones també donaran un percentatge important en els grups de: 25-29 anys, 30-34 anys i 45-49 anys (vegeu taula VI.20 i gràfic VI.10). La reducció, experimentada per la població femenina, en el grup de 15-19 anys cal relacionar-la amb la inferioritat numèrica de naixements femenins, que tingueren lloc en el quinquenni 1891-1895: 80 nens per 55 nenes (vegeu taula III.3).

Sembla ser que a partir del padró de 1910 el rigor en la transcripció de l'edat millora sensiblement, respecte als padrons anteriors. Malgrat tot, l'edat de 60 anys punteja excessivament (vegeu apèndix: gràfic VI.82). Quant a la de 25 anys, tot i que també podria ser un arrodoniment, ens decantem a pensar que és fruit de la immigració, que prometia acabar amb la crisi demogràfica, que patia el poble des de la segona meitat del segle XIX (vegeu apèndix: taula VI.162).

Entre els homes destaquen les edats de: 10, 20, 25 i 32 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.99). Entre les dones no hi ha cap edat, que es destaquí clarament de la seva anterior i posterior (vegeu apèndix: gràfic VI.116). Entre els nascuts en el municipi puntegen les edats de: 10, 12, 20 i 35 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.132). Entre els nascuts fora, les de 25 i 32 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.147).

1062

En el padró de 1910 hi han inscrits 118 immigrants, que arribaren a Folgueroles *entre 1901 i 1910*. Bona part d'ells es trobava entre: 25-29 anys (18.1%), 30-34 anys (14.7%) i 20-24 anys (12.1%) (vegeu apèndix: taula VI.85). Entre els *homes* també puntegen els mateixos grups, però amb un ordre diferent: 30-34 anys (15.1%), 20-24 anys (13.2%) i 25-29 anys (11.3%) (vegeu apèndix: taula VI.100). Quant a les *dones*, destaca sobretot el grup de 25-29 anys (23.8%), però també són importants els de: 30-34 anys (14.3%) i 20-24 anys (11.1%) (vegeu apèndix: taula VI.115).

La majoria (60.3%) tenen entre 25 i 64 anys. Els grups més joves (menys de 15 anys i 15-24 anys) representen un 19% cada un. L'1.7% és per al grup de més de 64 anys (vegeu taula VI.32).

La mitjana d'edat és de 29.172 anys; la dels homes (29.962) lleugerament superior a la de les dones (28.508) (vegeu taula VI.33).

Taula VI.20

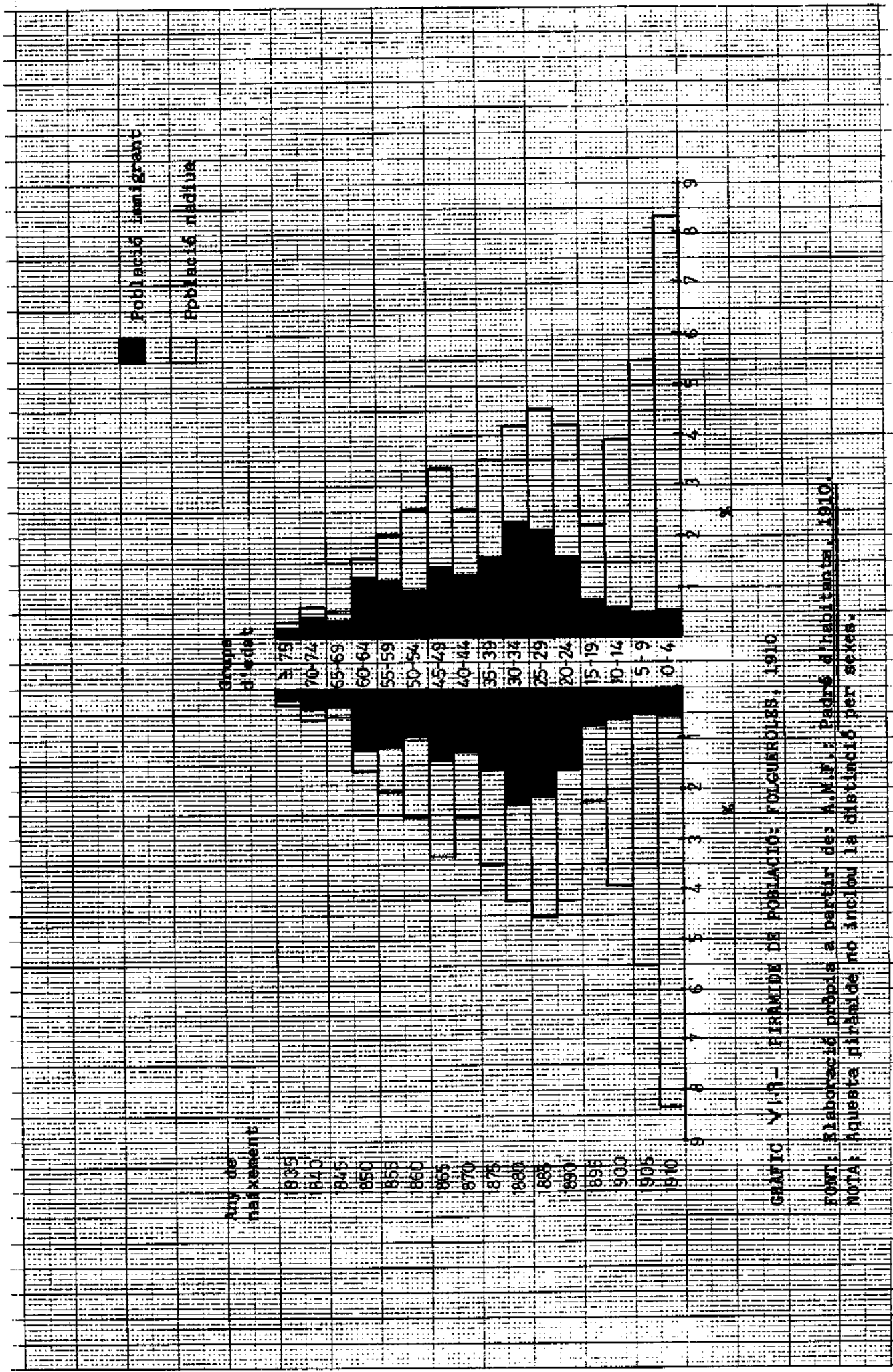
Distribució de la població
per sexe, edat i lloc de naixement

1910

Grups d'edat	1910				
	Total Població %	Homes %	Dones %	Poble %	Fora %
0-4 anys	16.7	16.8	16.6	23.7	3.1
5-9 anys	11.0	8.9	13.4	15.0	3.1
10-14 anys	7.8	8.1	7.3	9.9	3.5
15-19 anys	4.5	5.9	2.9	4.7	4.3
20-24 anys	8.4	10.1	6.4	7.9	9.4
25-29 anys	9.1	8.6	9.6	7.3	12.6
30-34 anys	8.4	8.1	8.7	5.7	13.8
35-39 anys	7.0	7.4	6.4	5.7	9.4
40-44 anys	5.1	4.4	5.8	3.8	7.5
45-49 anys	6.7	6.4	7.0	5.9	8.3
50-54 anys	5.1	4.2	6.1	4.9	5.5
55-59 anys	4.1	3.7	4.7	2.8	6.7
60-64 anys	3.2	3.2	3.2	1.2	7.1
65-69 anys	1.1	1.7	0.3	0.6	2.0
70-74 anys	1.2	1.5	0.9	0.6	2.4
75-79 anys	0.4	0.5	0.3	0.4	0.4
80-84 anys	0.1	0.2	---	---	0.4
85-89 anys	0.1	---	0.3	---	0.4

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants de 1910.*

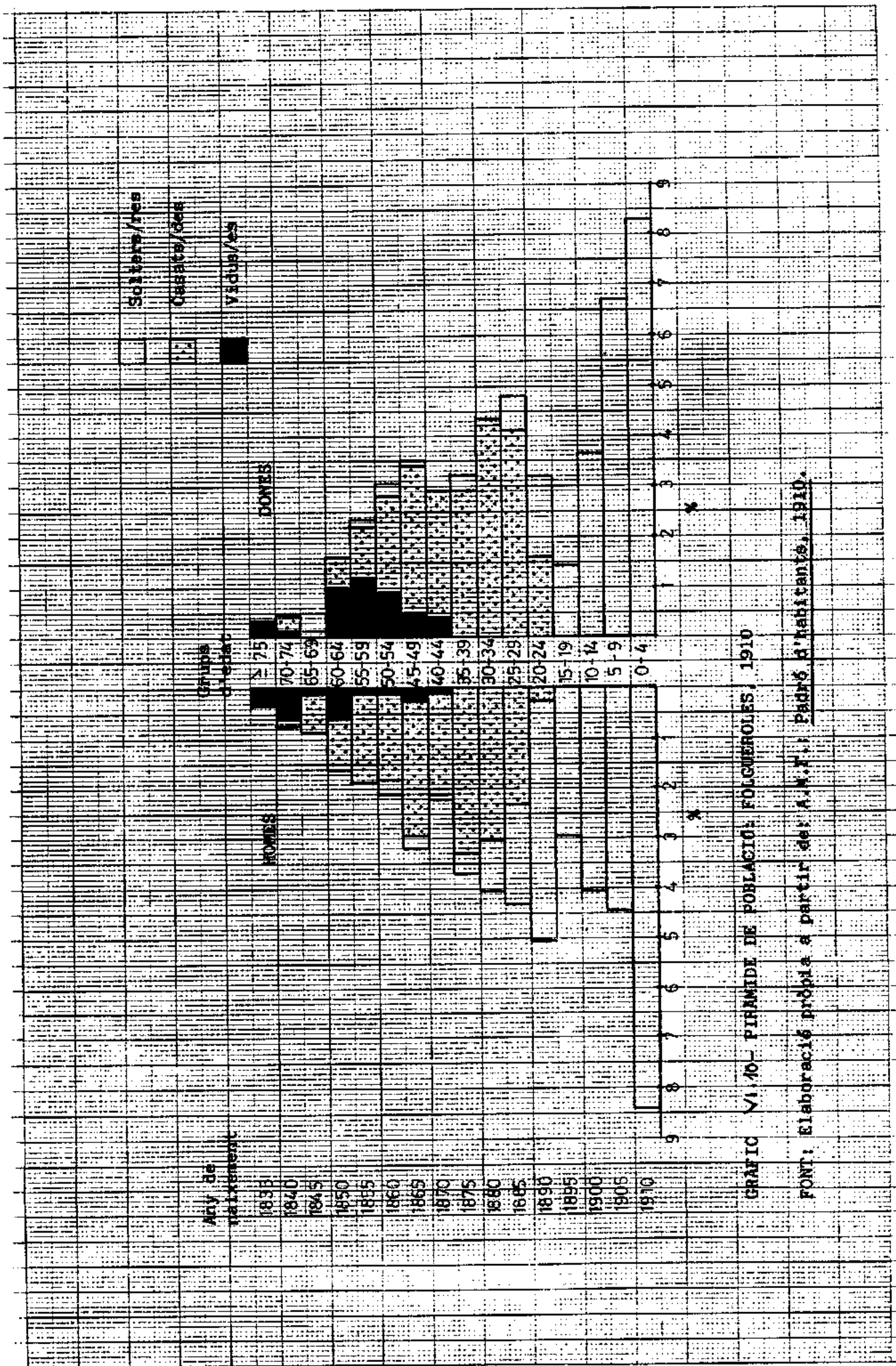
NOTA: Vegeu també apèndix:
 Per a *població total*: taula VI.5
 Per a *homes*: taula VI.22
 Per a *dones*: taula VI.39
 Per a *poble*: taula VI.55
 Per a *fora*: taula VI.70

GRÀFIC V-19 - PIRÀMIDE DE POBLACIÓ: FOLGUEROLES, 1910

FONT: Elaboració pròpia a partir del A.M.P. País d'habitants, 1910.

NOTA: Aquesta piràmide no inclou la distinció per sexes.

GRAFIC VI.10- PIRAMIDE DE POBLACIO: FOLGUEROLES, 1910

FONT: Elaboració pròpia a partir del: A.N.T.: Padró d'habitants, 1910.

1920

La població de Folgueroles assoleix la definitiva recuperació demogràfica en el padró de 1920, en aquest moment supera en nombre la de 1860 (vegeu taula I.1). La piràmide d'edat, que en resulta, és encara la d'una població jove, amb una base ampla (malgrat que no tan ampla com les de padrons anteriors) i un tronc que es va estrenyent progressivament, per a acabar amb un cim puntxagut (vegeu gràfic VI.11). Un tret a destacar és l'increment de la natalitat (quinquenni de 1916-1920), que fa augmentar el grup de 0-4 anys (vegeu taula III.2). D'aleshores ençà el descens de la natalitat serà un fet consumat, que contribuirà decisivament al progressiu envelliment de la població folguerolensa.

Una altra característica a destacar és que ja no es produeix la reducció espectacular del grup 5-9 anys, que trobàvem en les piràmides de població anteriors. Encara hi ha mortalitat infantil, però amb una clara tendència a la baixa (vegeu taula VI.3).

No hi ha cap grup d'edat, que sobresurti excessivament dels immediats anteriors i posteriors. Tot i això, els de 20-24 anys, 30-34 anys i 55-59 anys es destaquen, per bé que no de forma desmesurada (vegeu taula VI.21 i gràfic VI.11). El primer dels grups mencionats augmenta gràcies a l'alça de la natalitat, que tingué lloc en el quinquenni de 1896-1900 (taula III.2); el segon punteja a causa de la immigració (vegeu gràfic VI.11) i el tercer sobresurt perquè els quatre grups d'edat (de 35 a 54 anys), que el precedeixen, foren afectats per l'augment de la mortalitat, que tingué lloc entre 1866 i 1885 (vegeu taula IV.2). El grup de 15 a 19 anys resulta afectat per l'creixement de defuncions experimentat entre 1901 i 1905 (vegeu taules IV.2 i IV.3).

En *ambdós sexes* ressalten els mateixos grups, amb la diferència que entre les dones sobresurt el grup de 50-54 anys en comptes del de 55-59 anys (vegeu taula VI.21 i gràfic VI.12). El grup de 0-4 anys és més abundant en les dones perquè entre 1916 i 1920 nasqueren 87 nenes per 74 nens (vegeu taula III.3). Per contra, el grup de 5-9 anys és més nombrós entre la població masculina, ja que entre 1911 i 1915 nasqueren 82 nens per 69 nenes (vegeu taula III.3).

Entre la *població immigrant* els grups a destacar són els que van de 20 a 44 anys (vegeu gràfic VI.11) i l'edat, 24 anys (vegeu apèndix: gràfic VI.148).

El padró d'habitants de 1920 assenyalava 134 persones, les quals s'instal·laren a Folgueroles entre 1911 i 1920. La major part es distribueix entre els següents grups d'edat: 30-34 anys (15%), 25-29 anys (14.3%), 10-14 anys (10.5%) i 20-24 anys (10.5%) (vegeu apèndix: taula VI.86). Entre els *homes* els grups més rellevants són els de: 10-14 anys (13.6%), 15-19 anys (13.6%), 30-34 anys (11.9%) i 25-29 anys (10.2%) (vegeu apèndix: taula VI.101). Pel que fa a les *dones*, els de: 25-29 anys (17.6%), 30-34 anys (17.6%) i 20-24 anys (13.5%) (vegeu apèndix: taula VI.116).

La majoria (53.4%) d'ells té entre 25 i 64 anys. Segueixen en importància els grups de menys de 15 anys (24.1%) i

de 15 a 24 anys (19.5%). El grup de més de 64 anys representa el 3% (vegeu taula VI.32).

La mitjana d'edat és de 27.774 anys per a ambdós sexes. Inferior la dels homes (27.119) respecte a la de les dones (28.297) (vegeu taula VI.33).

Contràriament al que succeïa en la piràmide d'edat per sexes de 1887, on la població activa masculina disminuïa en les edats més joves a causa de l'emigració, en la piràmide d'edat per sexes de 1920 augmenta gràcies a la immigració (vegeu gràfic VI.12).

Taula VI.21

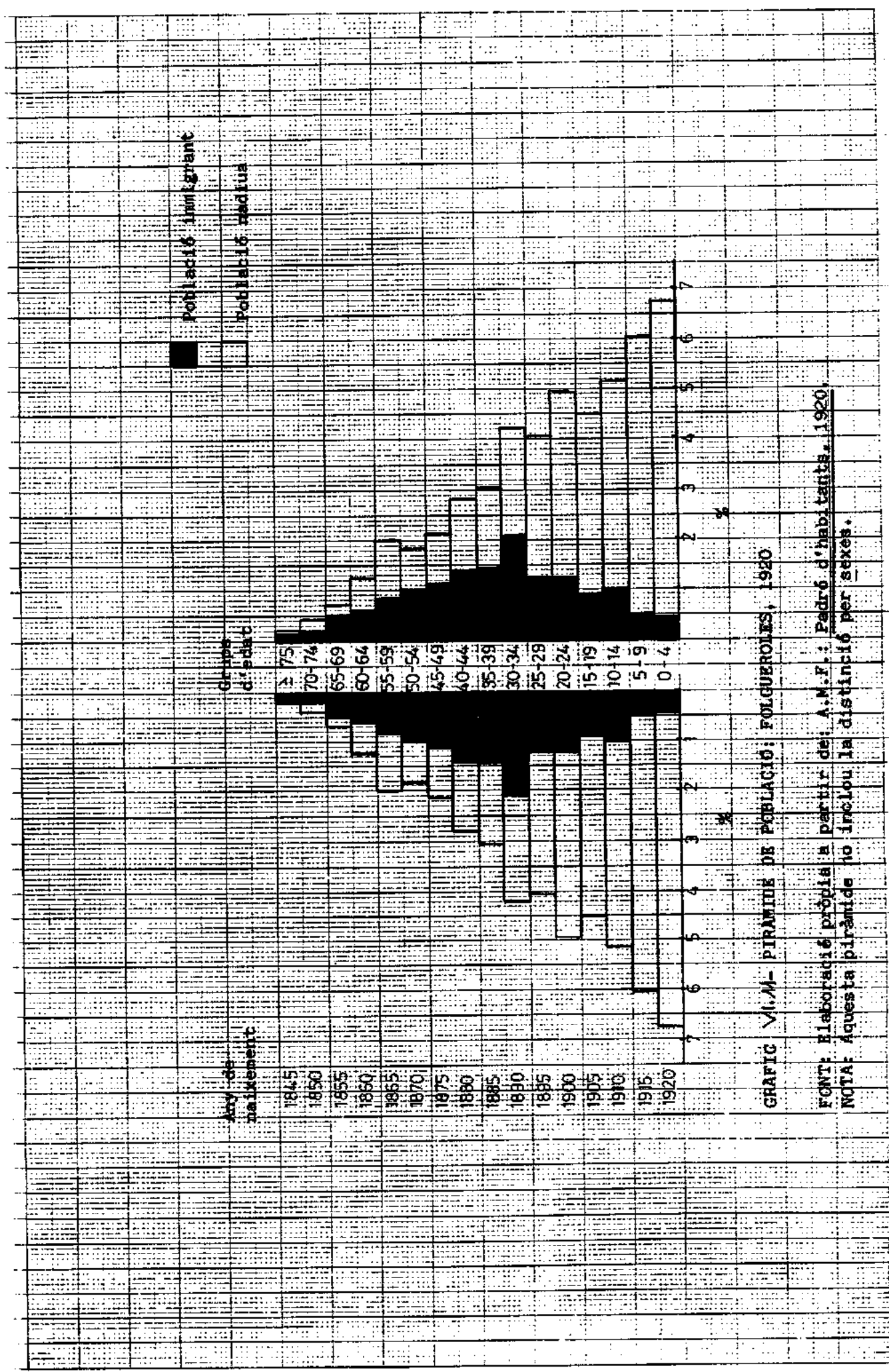
Distribució de la població
per sexe, edat i lloc de naixement

1920

Grups d'edat	Total		Homes %	Dones %	Poble %	Fora %
	Població %					
0-4 anys	13.5		11.4	15.7	17.9	3.2
5-9 anys	12.1		13.3	10.8	15.8	3.2
10-14 anys	10.3		10.2	10.4	11.8	6.7
15-19 anys	9.0		8.5	9.5	10.3	6.0
20-24 anys	9.9		9.8	10.0	10.4	8.5
25-29 anys	8.1		8.9	7.2	7.9	8.5
30-34 anys	8.4		9.1	7.6	6.0	14.2
35-39 anys	6.1		5.6	6.6	4.5	9.9
40-44 anys	5.6		5.8	5.3	3.9	9.6
45-49 anys	4.3		5.0	3.6	2.8	7.8
50-54 anys	3.7		3.1	4.2	2.4	6.7
55-59 anys	4.0		4.0	4.0	3.3	5.7
60-64 anys	2.5		2.1	3.0	1.8	4.3
65-69 anys	1.4		1.2	1.5	0.6	3.2
70-74 anys	0.8		1.0	0.6	0.6	1.4
75-79 anys	0.3		0.6	---	0.1	0.7
80-84 anys	0.1		0.2	---	---	0.4

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants, 1920.*

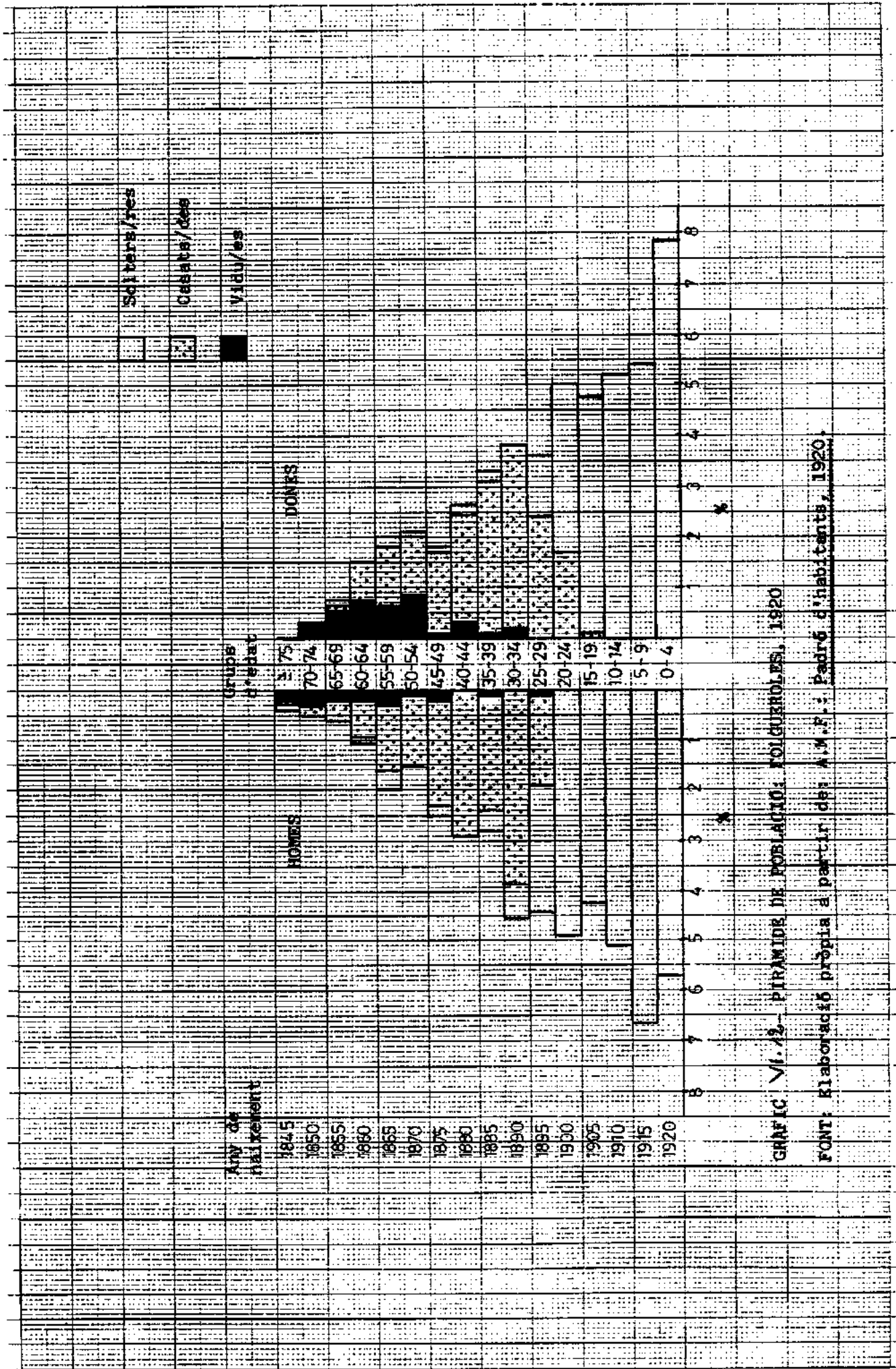
NOTA: Vegeu també apèndix:
 Per a *població total*: taula VI.6
 Per a *homes*: taula VI.23
 Per a *dones*: taula VI.40
 Per a *poble*: taula VI.56
 Per a *fora*: taula VI.71

GRAFIC VI.-M- PIRAMIDE DE POBLACIÓ: FOLGUEROLES, 1920

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: Padró d'habitants, 1920.

NOTA: Aquesta piràmide no inclou la distinció per sexes.

GRAFIC VI.12.- PIRAMIDE DE POBLACIÓ. FOLGUEROLES, 1920

FONT: Elaboració pròpia a partir del A.I.F.: Padró d'habitants, 1920.

1920*

El padró de 1920, reconegut oficialment per l'I.N.E. i que hem batejat amb un asterisc (1920*), l'hem tingut en compte, a causa de la seva "oficialitat", però hem considerat sempre com a vàlid el padró de 1920, que es troba a l'Arxiu Municipal de Folgueroles i dóna la xifra de 954 habitants, en comptes de la de 837 habitants, que reconeix l'I.N.E. En els fulls d'empadronament, que es troben a l'A.M.F., hi ha una colla d'esmenes (creus o ratllades) sobre els noms de determinats habitants, que, si es deixen de banda, porten a la xifra reconeguda per l'I.N.E.

Una de les diferències més remarcables entre les piràmides d'edat de 1920 i 1920* és que en la segona el grup de 15-19 anys és molt més reduït (vegeu taula VI.22 i gràfic VI.13). També ho és, encara que no tant, el grup de 20-24 anys. En canvi, el de 30-34 anys és molt més nombrós que no pas en el padró de 1920.

Però que fa als homes, en la piràmide de 1920* també es destaquen els grups de: 5-9 anys, 20-24 anys i 30-34 anys. Aquest darrer grup també sobresurt entre les dones, així com el de 50-54 anys (vegeu taula VI. 22 i gràfic VI.14).

Entre els nascuts al poble ressalta un cop més el grup de 20-24 anys, però també el de 55-59 anys. En canvi, entre els nascuts fora del municipi els grups predominants són els que van des de 30 a 44 anys (vegeu taula VI.22 i gràfic VI.13).

El padró d'habitants de 1920* conté 118 immigrants afincats al poble entre els anys 1911 i 1920, els quals posen de relleu els següents grups d'edat: 30-34 anys (16.1%), 25-29 anys (15.3%), 20-24 anys (11.9%), 10-14 anys (8.5%) i 35-39 anys (8.5%) (vegeu apèndix: taula VI.87). Entre els homes els de: 10-14 anys (14.0%), 30-34 anys (14.0%), 25-29 anys (10.0%) i 45-49 anys (10.0%) (vegeu apèndix: taula VI.102). Entre les dones: 25-29 anys (19.1%), 30-34 anys (17.6%), 20-24 anys (14.7%) (vegeu apèndix: taula VI.117).

La majoria (58.5%) entra en el grup de 25-64 anys. Els grups d'edat més joves, tot seguint la tònica dels padrons anteriors, obtenen percentatges més baixos: menys de 15 anys (21.2%) i 15-14 anys (17.8%). El 2.5% és assignat al grup de més de 64 anys (vegeu taula VI.32).

La mitjana d'edat és de 28.898 anys, inferior per als homes (27.900) respecte a les dones (29.632) (vegeu taula VI.33).

Taula VI.22

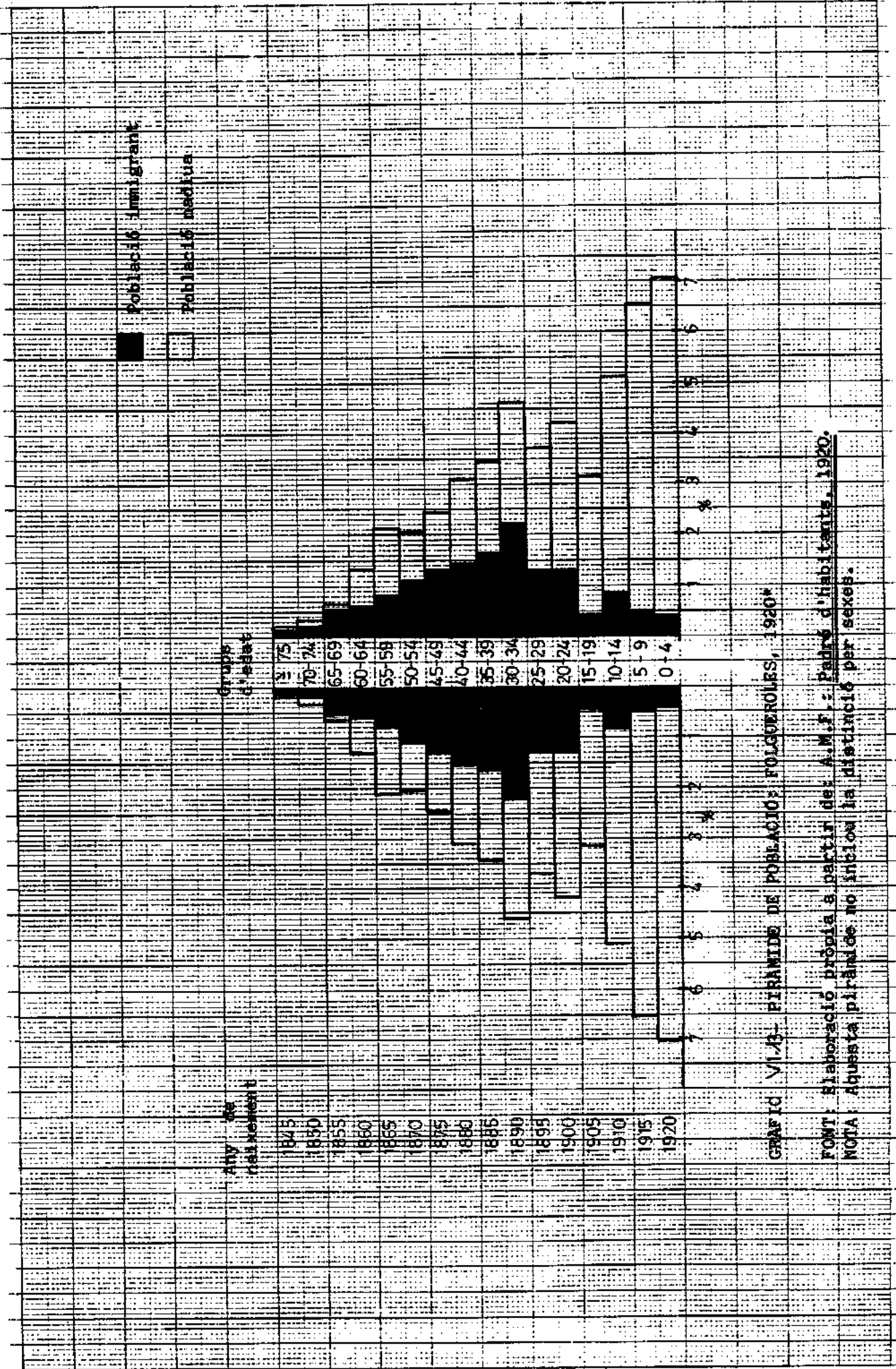
Distribució de la població
per sexe, edat i lloc de naixement

1920*

Grups d'edat	1920*				
	Total Població %	Homes %	Dones %	Poble %	Fora %
0-4 anys	14.1	11.8	16.6	18.9	2.8
5-9 anys	13.1	14.1	12.2	17.4	3.2
10-14 anys	10.2	10.4	9.9	12.1	5.6
15-19 anys	6.3	6.0	6.7	7.7	3.2
20-24 anys	8.4	9.4	7.2	8.2	8.8
25-29 anys	7.4	7.6	7.2	6.8	8.8
30-34 anys	9.2	9.9	8.4	6.8	14.8
35-39 anys	6.9	6.2	7.7	5.1	11.2
40-44 anys	6.2	6.5	6.0	4.4	10.4
45-49 anys	4.9	5.5	4.2	3.2	8.8
50-54 anys	4.1	3.2	5.0	2.7	7.2
55-59 anys	4.2	4.1	4.2	3.6	5.6
60-64 anys	2.6	2.3	3.0	2.0	4.0
65-69 anys	1.3	1.2	1.5	0.3	3.6
70-74 anys	0.7	1.2	0.2	0.5	1.2
75-79 anys	0.4	0.7	---	0.2	0.8

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants, 1920*. És el padró reconegut oficialment per l'I.N.E.

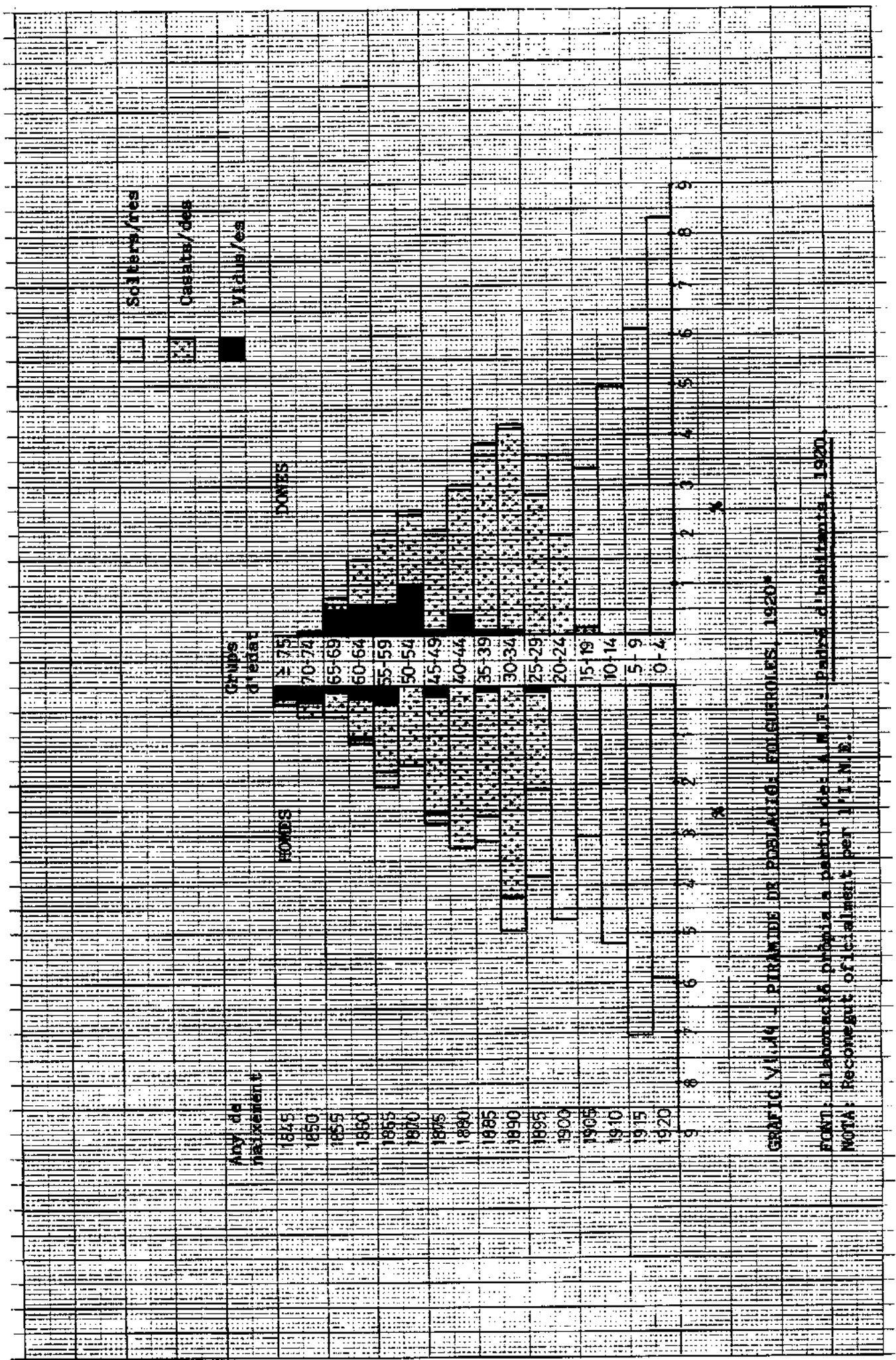
NOTA: Vegeu també apèndix:
 Per a població total: taula VI.7
 Per a homes: taula VI.24
 Per a dones: taula VI.41
 Per a poble: taula VI.57
 Per a fora: taula VI.72

GRAFIC VI-13- PIRAMIDE DE POBLACIO: FOLCGEROULES, 1920*

FONT: Elaboració pròpia a partir del A.M.F.: Padró d'habitants, 1920.

NOTA: Aquesta piràmide no inclou la distinció per sexes.

GRAFIC V.1.14 - PIRAMIDE DE POBLACIÓ. COMARCA DE L'EBRE, 1920*

FONT: IRIARNECIA (1963) a partir de: A.M.F.I. (1920) pàgs. 4 i 5.
 NOTA: Reconegut oficialment per l'I.N.E.

1930

En la piràmide de 1920 vèiem com la mortalitat infantil començava a disminuir, encara que es produïssin alguns rebrots importants, com els que tingueren lloc entre 1916 i 1925 (vegeu taula IV.3). Malgrat tot, la natalitat es mantenia alta. La disminució d'aquesta comença a fer-se evident en la piràmide de 1930, on per primera vegada els dos primers grups d'edat (0-4 anys i 5-9 anys) deixen de ser els més nombrosos, per a cedir el primer lloc al grup de 10-14 anys, resultat de l'increment de la natalitat, produït en el quinquenni de 1916-1920 (vegeu taula III.2), ja comentat anteriorment. El grup de 40-44 anys també sobresurt, però en aquest cas és gràcies a la immigració (vegeu taula VI.23 i gràfic VI.15).

Entre els *homes* es destaquen els grups de: 5-9 anys, 15-19 anys i 40-44 anys. Entre les *dones* els de: 10-14 anys, 25-29 anys, 40-44 anys i 60-64 anys (vegeu taula VI.23 i gràfic VI.16).

Les diferències entre sexes en les edats: 5-9 anys, 10-14 anys i 15-19 anys, tenen llur raó de ser en un major nombre de naixements d'un o altre sexe segons el període: 1911-1915 (82 nens / 69 nenes), 1916-1920 (74 nens / 87 nenes) i 1921-1925 (76 nens / 70 nenes) (vegeu taula III.3).

Entre els *nascuts al poble* ressalta el grup de 5-9 anys pel seu increment i el de 60-64 per la seva reducció. Recordem que el quinquenni de 1866 a 1870 es caracteritza per l'augment de la mortalitat (vegeu taula IV.2). Pel que fa referència als *nascuts fora* del municipi, els grups més rellevants són: 25-29 anys i els tres que van entre 40 i 54 anys (vegeu taula VI.23 i gràfic VI.15).

El padró de 1930 ens indica 85 immigrants domiciliats a Folgueroles des de 1921 a 1930. Els grups d'edat més representatius entre ells són: 25-29 anys (15.9%), 20-24 anys (14.6%), 15-19 anys (12.2%), 30-34 anys (11.0%) i 10-14 anys (9.8%) (vegeu apèndix: taula VI.88). Entre els *homes* sobresurten els de: 25-29 anys (16.7%), 10-14 anys (11.9%), 15-19 anys (11.9%) i 30-34 anys (11.9%) (vegeu apèndix: taula VI.103); i entre les *dones*: 20-24 anys (22.5%), 25-29 anys (15.0%), 15-19 anys (12.5%), 30-34 anys (10.0%) i 45-49 anys (10.0%) (vegeu apèndix: taula VI.118).

Això suposa que el grup de 25-64 anys és lleugerament majoritari (51.2%), seguit de: 15-24 anys (26.8%), menys de 15 anys (20.7%) i més de 64 anys (1.2%) (vegeu taula VI.32).

La mitjana d'edat és de 26.829 anys; 26.048 anys per als homes i 27.650 anys per a les dones (vegeu taula VI.33).

Taula VI.23

Distribució de la població
per sexe, edat i lloc de naixement

1930

Grups d'edat	Total		Homes	Dones	Poble	Fora
	Població	%				
		%	%	%	%	%
0-4 anys	9.6	9.7	9.5	13.4	1.0	
5-9 anys	11.0	11.7	10.3	14.7	2.7	
10-14 anys	11.3	10.1	12.6	13.9	5.3	
15-19 anys	10.3	10.9	9.7	11.9	6.6	
20-24 anys	8.4	8.3	8.5	8.3	8.6	
25-29 anys	8.3	7.7	8.9	7.1	11.0	
30-34 anys	7.0	6.9	7.0	6.4	8.3	
35-39 anys	6.1	6.5	5.6	5.5	7.3	
40-44 anys	6.8	7.3	6.2	4.9	11.0	
45-49 anys	5.3	4.9	5.6	3.5	9.3	
50-54 anys	5.1	4.9	5.2	3.2	9.3	
55-59 anys	3.1	3.4	2.9	2.2	5.3	
60-64 anys	2.8	2.4	3.3	1.6	5.6	
65-69 anys	2.7	2.6	2.9	2.3	3.7	
70-74 anys	1.3	1.6	1.0	0.9	2.3	
75-79 anys	0.8	1.0	0.6	0.3	2.0	
80-84 anys	0.2	0.2	0.2	---	0.7	

FONT: Elaboració pròpia a partir de: A.M.F.: *Padró d'habitants, 1930.*

NOTA: Vegeu també apèndix:
 Per a població total: taula VI.8
 Per a homes: taula VI.25
 Per a dones: taula VI.42
 Per a poble: taula VI.58
 Per a fora: taula VI.73